

הישיבה המאה-ועשרים ואחת של הכנסת השתיים-עשרה

יום שלישי, ז' בכסליו התש"ן (5 בדצמבר 1989)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:00

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

<p>החלטה בדבר תיקון טעויות בחוק התקציב לשנת הכספים 1989 (תיקון). התש"ט"ט — 1989.</p> <p>היו"ר ש' וייס: תודה רבה.</p>	<p>היו"ר ש' וייס: אני פותח כזה את ישיבת הכנסת כיום שלישי, ז' בכסליו התש"ן, 5 בדצמבר 1989. הודעה לסגנית מזכיר הכנסת.</p> <p>סגנית מזכיר הכנסת ש' כרם: ברשות היושב-ראש, הנני מתכבדת להודיע, כי הונחה היום על שולחן הכנסת —</p>
--	--

ב. שאילתות בעל-פה

רק לפני שעה בדקתי שוב את הנושא. עד עכשיו לא נמצאו כל ממצאים מרשיעים. מוכרי הפלאפל מתלוננים על ירידה של 60% בצריכה. אני מקווה שגם עם השלמת הבדיקות לא יימצאו כל ממצאים מרשיעים. אינני יכול למסור ממצאים סופיים, אבל ממצאי הביניים מהיום בצהריים מלמדים, שער עכשיו לא נמצאה כל ראייה לתלונה.

4. הפיקוח על מוצרי המזון נעשה בשני שלבים: א. ביקורת חברואית-טכנולוגית במפעל המייצר; ב. פיקוח על המוצר — הרכבו, איכותו, בטיחותו, סימונו, אריזתו — מייצור מקומי ומיבוא.

אני מקווה שצייכור היצרנים לא ייקח ברצינות רבה מדי את השיר הנודע ממלחמת השחרור, שיש בו המשפט: "חביתות עלי שמן רובים".

היו"ר ש' וייס:
רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת רפאל פנחס, בבקשה.

רפאל פנחס (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אדוני השר, אני שמח שבשלב זה לא נמצאו ממצאים מרשיעים, ואני מקווה שגם לא יימצאו. כפי שקראתי באחד העיתונים, פרסום העניין נבע מרצונה של חברת דלקים לפרסם את השמן שהיא משווקת: על-כן היא הוסיפה בפרסומת מטעמה תוספת מיוחדת, שלפיה אפילו מוכרי הפלאפל משתמשים בשמן. אם אכן יוכח שלא היה שימוש בשמן על-ידי מוכרי הפלאפל — האם ברעת משרדך לנקוט צעדים נגד אותה חברה, שהשתמשה בנושא הזה כגימיק פרסומי? כמו-כן, האם ברעת משרדך להוציא הודעה בנדון, כדי שלא ייווצר מצב, כפי שהשר אמר, של ירידה בצריכה של 60%, שכן מאות ואולי אלפי משפחות מתפרנסות מענף הפלאפל?

היו"ר ש' וייס:
תודה. שר הבריאות, בבקשה.

שר הבריאות י' צור:
אנחנו נפרסם בוודאי את הממצאים, ואני משוכנע שעם ישראל ימשיך לאכול פלאפל, כי בלי זה הרי אי-אפשר.

היו"ר ש' וייס:
תודה רבה, אדוני השר. תם הפרק הזה בסדר-היום.

היו"ר ש' וייס:
אנחנו עוברים לשאלת בעל-פה מס' 190 לשר הבריאות, מאת חבר הכנסת רפאל פנחס. בבקשה.

190. טיגון פלאפל בשמן מנוע

רפאל פנחס (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אדוני היושב-ראש, כבוד השר, מן הפרסומים האחרונים כאמצעי התקשורת עולה, כי מוכרי פלאפל מטגנים את כדורי הפלאפל בשמן מהול בשמן מנוע.

ברצוני לשאול:

1. מה ידוע למשרדך בנושא זה?
2. האם נבדק אם שמן המנוע מזיק לציבור הצרכנים?
3. מה ברעתכם לעשות בעניין זה?
4. מה היא המהות ומה הוא אופי הפיקוח של משרדכם על מוצרי מאכל הנמכרים לציבור?

היו"ר ש' וייס:
אדוני שר הבריאות, בבקשה.

שר הבריאות י' צור:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הנני מתכבד להשיב:
1. למשרדנו נודע על חשד של שימוש בשמן מהול בשמן מנוע מהעיתונות, לאחר פרסום המאמר "ידיעות אחרונות" ב-30 בנובמבר 1989. עם פרסום ההודעה, התארגן המשרד לבדיקת הנושא.
2. שמן מנוע או שמן מינרלי אחר הוא שמן שאינו ראוי למאכל אדם; הוא אף גרם במדינות שונות למוות נעקבות השימוש בו. רק מקרה הוא, ששני חומרים הללו נקראים באותו שם — שמן. ידוע ששמן מנועים הוא שמן המיוצר מנפט, ואילו שמני מאכל הם מיצוי של חומרים המופקים מצמחים.

3. לשכות הבריאות נתבקשו לערוך בדיקה בדוכני הפלאפל, לבדוק את החומרים המיועדים להכנתו, לסמן את שם המפעל ואת מענו, וכמו-כן נלקחו דוגמאות של השמן או הפלאפל ונשלחו לבדיקה במעבדה. מובן שהתחשבנו בכך שהפלאפל הוא סמלה הלאומי של ישראל, ואי-אפשר שלא להבטיח שהוא לא יפגע בשלומם של התושבים.

ג. דיווח משקיף הכנסת מכנס מועצת אירופה

בכנסת השתיים-עשרה מורכבת המשלחת שלנו מחברת הכנסת שרה דורון ומחברי הכנסת שלמה הלל, עוזי לנדאו ואני.

מטעמי חיסכון, אנחנו נוהגים שלא לצאת ארבעתנו לכנסים של מועצת אירופה אלא אנחנו עושים זאת ברוטציה. לישיבות של הוועדות החשובות, כאשר עולה לדיון על שולחן הוועדה סעיף הנוגע לישראל, יוצא אחד החברים, ולישיבות של מועצת אירופה, המחכנסת שלוש פעמים בשנה בשטרסבורג, יוצאים שני חברים, לפעמים חבר אחד.

הוועדה המדינית האחרונה שהתכנסה בשטרסבורג — הייתי אומר שהיא עמדה בסיון ההתרגשות האופורית, הסוחפת עכשיו את אירופה והעולם כולו בעקבות ההתרחשויות במדינות שהיו בעבר מעבר למסך הברזל. הוועדה אירחה שלושה שרי חוץ מזרח-אירופים: את שר החוץ הפולני קשישטוף סקוביצ'בסקי, את שר החוץ ההונגרי ואת שר החוץ היוגוסלבי. כל אחד מהם ניסה לשדל את הפרלמנטרים של אירופה לקבל את המדינה שלו למשפחת המדינות הדמוקרטיות של אירופה. זה היה חזיון מרנין, מלבב ומרגש.

אני צריך לומר, שהתופעה הזאת של דמוקרטיזציה במדינות מזרח-אירופה נפלה על ראש אירופה, מנהיגיה והפרלמנטרים שלה במידה רבה מאוד כמחלומה, כפי שהיא נפלה עלינו, ואם לדבר קצת במונחים אקדמיים — אנחנו עוסקים הרבה מאוד בעתידנות באוניברסיטאות — אני חושב שהעידן הזה הוא קץ עידן העתידנות, אין עוד עתיד לעתידנות. לא היה איש שיכול היה, בדרך כזאת או אחרת, להצביע על התהליכים האלה ברמת האינטימיות שלהם, לכן הופכת ההפתעה את כל העניין הזה למין הלם. עדיין לא יודעים איך להתמודד עם העניין הזה.

הייתי אומר כך: אירופה המערבית רואה בהתפתחות זו, שהשיטה הדמוקרטית המקובלת עליה הופכת לנחלתן של כל מדינות אירופה, ניצחון מוסרי אידיאולוגי ממדרגה ראשונה. עם זאת, יש לא מעט חששות בשני עניינים. האחד — כידוע, היתה באירופה המערבית המערבית כלכלית גדולה מאוד בשנים האחרונות, ואפילו מדינות שלפני שבע, שמונה, עשר שנים נחשבו בלתי-מפותחות או מפותחות בחלקן — כמו איטליה וספרד — נמצאות היום ברמת שגשוג כלכלי מדהימה ומעוררת קנאה. יש חשש מסוים בקרב המדינות הדמוקרטיות של אירופה המערבית, שתהליך הדמוקרטיזציה וההתחברות של מדינות מזרח-אירופה לאירופה יטיל עליהן במובן מסוים עול של חובות מוסריות ופוליטיות למתן סיוע נמרץ מאוד למדינות אירופה המזרחית, עול שלפחות בשלב הראשון לא יבא להן תועלת כלכלית. אני אומר: חששות לעומת זאת, קיימת אסכולה האומרת, שאם ינהלו את העניינים האלה היטב, הרי חיש מהר — לא זו בלבד שהדבר יסייע למדינות אירופה המזרחית להעלות את רמת חייהן, אלא הוא יפריח את אירופה כולה.

הייתי אומר: החשש הנוסף, הנוגע לנו נגיעה פוליטית ובעיקר מוסרית והיסטורית, הוא החשש מאיחוד גרמניה. יש באירופה הדמוקרטית מידה רבה מאוד של דרך ארץ כלפי גרמניה. היא אומה חשובה מאוד שם, ולא כל כך נוהגים לבקר אותה. לא הייתי אומר שיש יראה מפניה, אבל יש מידה מסוימת של יראת כבוד מול הישגיה וגם מול השתלבותה של גרמניה המערבית ברקמה הדמוקרטית של אירופה. היא כהחלט, יחד

היו"ר ר' פנחס:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: דיווח משקיף הכנסת מכנס מועצת אירופה, מפי חבר הכנסת שבח וייס. חבר הכנסת וייס, בבקשה.

שבח וייס (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, חברי הכנסת שפרינצק, צידון, רמון, נמיר ורן כהן, לפני שבועיים ייצגתי את הכנסת בישיבות של שתי ועדות חשובות של מועצת אירופה — הוועדה המדינית והוועדה לענייני דמוגרפיה ופליטים. אני רוצה לדווח לכם בקיצור על הנושאים שהועלו שם, בעיקר על הנושאים הנוגעים לנו ישירות, אבל לא רק עליהם.

לפני כן, מאחר שנדמה לי שזאת הפעם הראשונה, לפחות בשנים האחרונות, שנמשך מעל במת הכנסת דיווח על פעילותנו כמועצת אירופה, ברשותכם אומר משהו בקיצור נמרץ על המוסד הזה.

מועצת אירופה מאגדת בתוכה נציגי פרלמנטים של כל האומות הדמוקרטיות באירופה — פרלמנטרים. לבמה הזאת יש חשיבות הסברתית ממדרגה ראשונה, מכיוון שמתכנסים שם כ-200 חברי פרלמנטים פעילים, בחלקם חברי פרלמנטים בכירים, חברים בוועדות חוץ וביטחון, בוועדות חוץ, בוועדות ביטחון, בוועדות כספים של הפרלמנטים שלהם, מעצבי דעת קהל, חלקם שרים לשעבר, חלקם שרים לעתיד, על כל בעבר, בעיקר מי שהיה לימים יושב-ראש הכנסת, שלמה הלל, עוד טרם היותו יושב-ראש הכנסת, ואחרים, כגון יושב-ראש הכנסת נחמס סבידור, זיכרונו לברכה — טיפחו מאוד את היחסים שלנו עם המוסד הזה, עד כדי כך שישיראל זכתה שם במעמד של משקיפה קבועה. זה המעמד הבכיר ביותר שיש למדינה חוץ-אירופית. מעמד המשקיפות מעניק לה אפשרות להשתתף בכל הדיונים, להביע את עמדתה, לנסות להשפיע גם במדיניות ה"לובי", הפרוזדורים, וגם, כמובן, מעל במת ובמות המועצה, אם כי ללא זכות הצבעה. אם נביא בחשבון שברוך כלל אין שם הצבעות, וברוך כלל מבקשים שם לעצב את ההחלטות על בסיס של הסכמות, הרי בפועל מעמדה של ישראל הפך לחשוב עוד יותר.

התפקוד של מועצת אירופה משמשות, בדרך כלל, חומר יעוץ ברמת השפעה גבוהה למדי על הפרלמנטים ועל הממשלות החברות, מה גם שמועצת שרי החוץ של אירופה מתכנסת לא אחת במסגרת הכנסים של מועצת אירופה, ומוכן שבמקרים כאלה גוברת ההשפעה של מועצת אירופה, באמצעות שרי החוץ של אירופה, על עיצוב המדיניות הבינ-לאומית, במיוחד על עיצוב המדיניות האירופית.

למועצת אירופה יש פעילות רבה מאוד כחוס הביין-פרלמנטרי והפרלמנטרי המחקרי. היא עושה עבודות מחקר אירופיות ואחרות רבות מאוד על נושאים הקשורים לקומוניקציה ולטלקומוניקציה, על עניינים הקשורים, למשל, לחקר בעיות הפליטים, לתעסוקה, לתח-תעסוקה, למדיניות רווחה — מחקרים ממדרגה ראשונה, המתפרסמים על-ידי המועצה בשלוש-ארבע שפות ומשמשים חומר עזר רב-חשיבות גם לקבוצות של קובעי המדיניות במדינות הדמוקרטיות של אירופה וגם לפרלמנטים עצמם.

המשלחת של הכנסת במועצת אירופה מונה ארבעה חברי כנסת, המתמנים על-ידי הכנסת למשך תקופת כהונה שלמה של כנסת, כמקובל לגבי נציגים של המדינות האירופיות האחרות.

חברת ז', ישיבה קב"א
— דיווח משקיף הכנסת מכנס מועצת אירופה —

אומות שיש לנו אתן חשבון מורכב מאוד, כמו האומה הפולנית.

הוא ביקש רשות דיבור פעם נוספת כדי להשיב לי. הוא אמר, באופן אישי, שב-1967 הוא התנגד נמרצות לניתוק היחסים, נתן לזה ביטוי בכתב ונענש על כך. אני לא חקרת את אותו, אני רוצה להניח שהוא אמר דברי אמת. הוא דיבר על השואה בהתרגשות רבה מאוד. אני רוצה להניח גם כאן בתום לב, שאי אפשר להטיל ככל הפולנים, כפי שאמרתי קודם לכן, וכשום אומה, דופי סטריאוטיפי כולל, מוחלט, טוטלי. הוא דיבר על כך שבקרוב מאוד ייכוננו היחסים עם ישראל. אני כמוכן, עשיתי מאמץ שלא להפגין, כשום אופן, בקשה או תחינה. עמדתי על כך שהיחסים האלה צריכים להיות דבר מוכן מאליו, מלווה בחרטה על מה שקרה בעבר; וזו גם עמדותי, אם שאלת מה היא עמדתך.

שר החוץ ההונגרי, בנאום שלו על הדמוקרטיזציה בהונגריה — והונגריה באמת צועדת בראש המצעד הזה — דיבר ביוזמתו על היחסים עם ישראל כאחד הביטויים של הדמוקרטיזציה. זו נקודה מעניינת, איך ישראל והיהודים הפוכים מדי פעם בפעם לאיזה נייר לקמוס של ערכים פוליטיים, אידיאולוגיים, היסטוריים. הוא קשר את זה לאיזה תהליך כללי הקורה בהונגריה.

הנציג היוגוסלבי לא עסק בנו כלל.

אם לסכם את הדיון הזה ואת המגמה העיקרית שם, הייתי אומר שיש כאירופה, והדבר בא לידי ביטוי בכל מקום, בין היתר בקרב אותם פרלמנטרים, נטייה לקבל ברצון את גישתו של גורבצ'וב להקמת בית אירופי משותף בשלבים — בתהליך מבוקר מאוד, תוך הפעלת שיקולים כלכליים, מזוינים וצבאיים. יש הרבה שמחה על מה שקורה, אין היסטריה ואין כהלה לנקיטת צעדים אופרטיביים לא-מחושבים.

לדעתי, מבחינתה של ישראל יש לראות בכרכה את התהליכים האלה של הקמת בית אירופי משותף, כי אנחנו חברים בבית הזה בצורה זו או אחרת — לא כל כך גיאוגרפית, אבל פוליטית, תרבותית, מנטלית, היסטורית, וגם גיאוגרפית. איננו רחוקים הרבה יותר מקפריסין — אנחנו באגן הים התיכון — וכן הלאה וכן הלאה.

יש לנו קשרים חשובים ביותר לקראת איחוד אירופה בשנת 1992, וזה, אגב, אחד מעיסוקינו הרבים שם — לעסוק בשאלות הכלכליות הנובעות מאחדות אירופה הצפויה והעתידה בשנת 1992.

אני חושב שהרחבת הבית, הדמוקרטיזציה במזרח אירופה, פותחות לישראל אפיקים חדשים, נוספים — אני אומר זאת כוהירות רבה מאוד — להרחבת היחסים שלנו באירופה ולהעמקתם: שוב: כוהירות, לא כאופוריה.

עוד הערה. כוועדת הפליטים עלה הנושא של אונר"א, יש לאונר"א טענות קשות על היחס של הממשל הצבאי ושל מדינת ישראל לאנשי אונר"א בשטחים.

נאוה ארד (המעריך):

טענות של מי?

שבח וייס (המעריך):

טענות קשות שלהם נגדנו, שאנחנו פוגעים בהם, מפריעים להם לספק מזון, מפריעים להם לספק את השירותים וכן הלאה. זה עניין אופרטיבי מאוד וממשי מאוד, שיכול לגרום לנו גם לתקלות בזמן הקרוב, כי העניין עומד להיות נדון שם בעוד

עם צרפת ואנגליה. — ואולי אפילו כמידה מסוימת יותר מאנגליה, כמדינה קונטיננטלית — מדינה חשובה ומובילה במיליה הזה של הפרלמנטרים האירופים. לכן הובעו החששות האלה כוהירות רבה מאוד, אבל הם הובעו. אם לתאר את האווירה באופן זהיר מאוד, הייתי אומר שאין בקרב האומות הדמוקרטיות של אירופה התלהבות מרעיון איחוד גרמניה, ואני אומר זאת בלשון המעטה.

העליתי בישיבה הזאת, בנאומי הקצר, במיוחד את הנושא של פולין. כמוכן, בירכתי בשמה של הכנסת ובשמה של ישראל על תהליכי הדמוקרטיזציה ואמרת שאנחנו, כאומה דמוקרטית, שמים כינונה מצליחה לקיים משטר דמוקרטי למרות מצבי החירום, למרות האקולוגיה והאילוצים המלחמתיים החמורים ולמרות הבעיות הכלכליות, שלא אחת בעבר מוטטו דמוקרטיות אחרות — מצליחים לשמור כמידה רבה מאוד על תרבותנו הפוליטית והדמוקרטית, ואנחנו שמחים על הצטרפות של כל אומה למשפחת האומות הדמוקרטיות.

אברהם פרוז (תנועת המרכז — שינוי):
אתה שותף לדעתו של השר פת?

שבח וייס (המעריך):

אני אומר את מה שאמרתי שם לשר החוץ הפולני קשישטוף סקוביצ'בסקי. קודם כול, אני חייב לומר שהיה לו נאום מרשים מאוד. הוא טיפוס של אינטלקטואל שגויס למערכת הפוליטית, פרופסור באוניברסיטה של פוואנס, בלתי-מפלגתי, לא מן הקבוצה הקומוניסטית, נמנה עם האגף היותר שמרני, היותר קתולי, בעצם מקצוען, איש מבוגר, הוא עצמו דובר באופן רהוט שלוש שפות. הוא דיבר שם גרמנית, צרפתית ואנגלית, ודי אופייני לפולנים המשכילים, שהם גם משכילים מאוד וגם מפגינים את השכלתם הרחבה. הוא עשה שם רושם רב מאוד. בתום לב הוא תיאר את המצב בפולין, ואפילו תיאר אותה כמצב שהוא עדיין טרום-דמוקרטי כמובים מסוימים. הוא היה פתוח מאוד וגלוי מאוד, כי זה הנושא שעניין בעצם את הנוכחים: האם הגיעו כבר כפולין לרמת דמוקרטיה כזאת, שאפשר לחשוב על צירופם למועצת אירופה? כי זאת אמת המידה: קיומו או אי-קיומו של משטר דמוקרטי. לכן בעבר עשו קשיים רבים מאוד לטורקיה להתקבל למועצת אירופה.

אני אמרתי לו שיש לי, כיהודי, כישראלי וכיהודי יליד פולין, יחס דו-ערכי לתופעה הזאת של פולין ככלל, שיש לנו חשבון נוקב מאוד עם הפעם הפולני, עם רובו, על רקע ההיסטוריה האומללה של מאות שנות שיתוף פעולה וסוף שכולו לוט באפלה. אמרתי לו שאני נמנע משיפוט סטריאוטיפי של אומות, גם של האומה הפולנית, ואמרתי שבאופן אישי, לגבי ידי ועוד אלפים רבים כמוני, אותם פולנים שהיו חסידי אומות העולם וחירפו את נפשם, סיכנו את עצמם כדי להציל יהודים — והיו כאלה — הם לפחות סיבה אחת, נוסף על סיבות אחרות, שלא לשפוט אותם באופן סטריאוטיפי.

ביקרתי קשות את ניתוק היחסים ב-1967. אמרתי, שבשום פנים ואופן אנחנו לא מעלים על דעתנו שפולין תתקבל למשפחת האומות הדמוקרטיות כל עוד לא יהיו יחסים מלאים עם ישראל, אבל אמרתי גם, שלפי דעתי ישראל לא צריכה כלל לייזום את המהלך הזה — פולין צריכה ליתום אותו תוך בקשה של מחילה. אמרתי שיתקבל על הדעת שיהיה גם ניסוח דיפלומטי, משום שמה שקרה ב-1967 היה מעשה בלתי-צודק — גם לא נכון פוליטית, אבל גם בלתי-צודק — בעיקר מצד

— דיווח משקיף הכנסת מכנס מועצת אירופה:
הצעת חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 14) —

שבוועיים. חבר הכנסת שלמה הלל ייסע לשם וייצג אותנו בדיון הזה של ועדת הפליטים. שיהיה מוקדש כולו לעניין אונרר"א ישראל.

יש לנו הסכם עם אונרר"א מ-1968, שחתם עליו נציגנו כאו"ם מיכאל קומיי. על-פי ההסכם הזה, אנחנו מסייעים מאוד לאונרר"א לסייע לפליטים, ואילו אונרר"א לא מתנהגת בצורה שיש בה כדי לסייע במשהו למפירי סדר. זה ההסכם.

במקרים הונוקרטיים שהם העלו נגדנו — אני הצטיידתי בתשובות של מערכת הביטחון, זאת הכתובת — התרשמתי שהיו שם, כנראה, הוכחות מפורטות מאוד לכך שכמה וכמה אנשי אונרר"א נקטו עמדה בסכסוך. פירטתי זאת בפני חברי הוועדה. אמרתי להם שישאל לא מעלה על דעתה להתנכל לאונרר"א. באופן מקרי היתה לי בשני המקרים נגיעה אישית. ספרתי שם לאנשים, שאני עצמי הייתי פליט, וכדרכי לארץ-ישראל, במחנות של עקורים יהודים — בווקשייט

היו"ר ר' פנחסי:
תודה לחבר הכנסת שבח וייס.

ד. הצעת חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 14), התש"ן — 1989*

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

היו"ר ר' פנחסי:
כבתאם לגילם ולפי שיעורים שייקבעו בתקנות כאישור ועדת העבודה והרווחה של הכנסת.

תחילתו של התיקון כ-1 בחודש שלאחר פרסום החוק ברשומות.

אדוני היושב-ראש, לחוק אין הסתייגויות, ולכן אבקש להביאו להצבעה ולאישור בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. תודה.

היו"ר ר' פנחסי:
תודה ליושב-ראש ועדת העבודה והרווחה, חברת הכנסת אורה נמיר. אני רוצה לציין לשבח את עבודת הוועדה, שבתוך פחות מחודש הצליחה להביא את הצעת החוק לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה בקריאה שנייה. נא להצביע. מי בעד סעיפים 1 — 3? אנחנו מצביעים. זו הצבעה מס' 1.

ה צ ב ע

בעד סעיפים 1 — 3 — 12

נגד — אין

נמנעים — אין

סעיפים 1 — 3 נהקבלו.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני מבקש לצרף את קולי.

היו"ר ר' פנחסי:
אני קובע, שהצעת החוק נתקבלה. אני מצרף גם את קולו של חבר הכנסת רן כהן. אם כן, 13 הצביעו בעד הסעיפים 1 — 3, כהצעת הוועדה.

חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה בקריאה שלישית. נא להצביע. הצבעה מס' 2.

במקרים הונוקרטיים שהם העלו נגדנו — אני הצטיידתי בתשובות של מערכת הביטחון, זאת הכתובת — התרשמתי שהיו שם, כנראה, הוכחות מפורטות מאוד לכך שכמה וכמה אנשי אונרר"א נקטו עמדה בסכסוך. פירטתי זאת בפני חברי הוועדה. אמרתי להם שישאל לא מעלה על דעתה להתנכל לאונרר"א. באופן מקרי היתה לי בשני המקרים נגיעה אישית. ספרתי שם לאנשים, שאני עצמי הייתי פליט, וכדרכי לארץ-ישראל, במחנות של עקורים יהודים — בווקשייט

היו"ר ר' פנחסי:
כבתאם לגילם ולפי שיעורים שייקבעו בתקנות כאישור ועדת העבודה והרווחה של הכנסת.

תחילתו של התיקון כ-1 בחודש שלאחר פרסום החוק ברשומות.

אדוני היושב-ראש, לחוק אין הסתייגויות, ולכן אבקש להביאו להצבעה ולאישור בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. תודה.

היו"ר ר' פנחסי:
כבתאם לגילם ולפי שיעורים שייקבעו בתקנות כאישור ועדת העבודה והרווחה של הכנסת.

תחילתו של התיקון כ-1 בחודש שלאחר פרסום החוק ברשומות.

אדוני היושב-ראש, לחוק אין הסתייגויות, ולכן אבקש להביאו להצבעה ולאישור בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. תודה.

היו"ר ר' פנחסי:
תודה ליושב-ראש ועדת העבודה והרווחה, חברת הכנסת אורה נמיר. אני רוצה לציין לשבח את עבודת הוועדה, שבתוך פחות מחודש הצליחה להביא את הצעת החוק לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה בקריאה שנייה. נא להצביע. מי בעד סעיפים 1 — 3? אנחנו מצביעים. זו הצבעה מס' 1.

ה צ ב ע

בעד סעיפים 1 — 3 — 12

נגד — אין

נמנעים — אין

סעיפים 1 — 3 נהקבלו.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני מבקש לצרף את קולי.

היו"ר ר' פנחסי:
אני קובע, שהצעת החוק נתקבלה. אני מצרף גם את קולו של חבר הכנסת רן כהן. אם כן, 13 הצביעו בעד הסעיפים 1 — 3, כהצעת הוועדה.

חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה בקריאה שלישית. נא להצביע. הצבעה מס' 2.

* "דברי הכנסת", חוב' ד', עמ' 359: טפחות.

חוברת ז', ישיבה קכ"א
— הצעת חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 14):
— הצעת חוק ביטוח נפגעי חיסון —

היור"ר ר' פנחס:

התוצאה בקריאה השלישית היא כמו בקריאה השנייה: 12 בעד, אין מתנגדים ואין נמנעים. אני קובע, שחוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 14), התש"ן—1989, נתקבל בקריאה שלישית. תודה.

ה צ ב ע

12 —	בעד החוק
— אין	נגד
— אין	נמנעים
חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 14), התש"ן—1989, נתקבל.	

ה. הצעת חוק ביטוח נפגעי חיסון, התש"ן—1989*

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

תגמולי הביטוח שיקבל הנפגע — ובמקרה מוות, תקבל משפחתו — ייקבעו בתקנות, באישור ועדת העבודה והרווחה של הכנסת.

תגמולי הביטוח ישולמו לנפגע כלי שיהיה צורך להוכיח רשלנות או אשם של אדם כלשהו, ודי בכך שיש קשר סיבתי בין הפגיעה לבין החיסון.

לצורך כירור תביעת הנפגע — או משפחתו, במקרה של מות הנפגע — תוקם ועדת מומחים, שבראשה יעמוד שופט וחבריה יהיו שני רופאים מומחים בתחומים השייכים לעניין הנדון בפני הוועדה. הוועדה תקבע אם קיים קשר סיבתי בין החיסון לבין הפגיעה; היא תקבע את דרגת הנכות של הנפגע וכן את שיעור הפיצוי המגיע לנפגע או למשפחה, כמתחייב מתנאי פוליסת הביטוח. על החלטת ועדת המומחים ניתן לערער בפני בית-המשפט המחוזי.

מימון דמי הביטוח לחברת הביטוח יוטל על אוכלוסיית מקבלי החיסון, וייגבה במסגרת דמי טיפול ואגרת שירותים המשולמים בתחנות לבריאות המשפחה, במרפאות או בבתי-הספר. פרטים ייקבעו בתקנות.

החוק יחול על חיסונים שיינתנו החל מיום קבלת החוק בכנסת ואילך.

מעל כמה זו אני רוצה להביע בשמי, ואני בטוחה שגם כשם כל אלה שיהנו מהצעת חוק זו, ונקווה שמספרם יהיה קטן, תודה מיוחדת לחבר הכנסת חיים רמון, שזים את הצעת החוק והשקיע מאמצים רבים ועקשנות שלא ידעה פשרות כדי להביא את החוק לידי הכנתו לקריאה השנייה ולקריאה השלישית.

אדוני היושב-ראש, לחוק אין הסתייגויות, ולכן אבקש להעמידו להצבעה בקריאה שנייה ובקריאה שלישית.

היור"ר ר' פנחס:

תודה ליושב-ראש ועדת העבודה והרווחה, חברת הכנסת אורה נמיר.

חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה על הצעת חוק ביטוח נפגעי חיסון, התש"ן—1989, בקריאה שנייה. זו הצבעה מס' 3. מי בעד סעיפים 1—11 והתוספת?

ה צ ב ע

בעד סעיפים 1—11 והתוספת 16 —

היור"ר ר' פנחס:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף הכא בסדר-היום: הצעת חוק ביטוח נפגעי חיסון, התש"ן—1989, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. תביא את החוק ליושב-ראש ועדת העבודה והרווחה, חברת הכנסת אורה נמיר. בבקשה.

אורה נמיר (יור"ר ועדת העבודה והרווחה):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, הנני מתכבדת להביא בפני הכנסת לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את הצעת חוק ביטוח נפגעי חיסון, התש"ן—1989.

החוק האמור הוא פרי יוזמה של חבר הכנסת חיים רמון. הדיון הטורמי נערך בכנסת האחת-עשרה ביום 5 בינואר 1988. הצעת חוק תר"ד.

ועדת העבודה והרווחה הכינה את הצעת החוק לקריאה ראשונה, חו נדונה בכנסת האחת-עשרה ביום 6 ביולי 1988. ועדת העבודה והרווחה לא סיימה את הכנת החוק לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. בכנסת השתיים-עשרה: לפי בקשת הוועדה, הוחל על הצעת החוק דין הריצפות.

חברי הכנסת, החוק המוצע נועד לפצות נפגעים כתוצאה מחיסון שניתן לכלל האוכלוסייה. מדובר בחיסון משולש, מחיסון מפני שיתוק ילדים, בחיסון משולב וכן בכל חיסון אחר שניתן במסגרת סעיף 19 לפקודת בריאות העם, המסדיר חובת מתן חיסונים במקרה של התפרצות מגפה מידבקת.

לפי המצב כיום, מי שנפגע כתוצאה מחיסון, ילד או מבוגר, מגיש תביעת נזיקין בבתי-המשפט האזרחיים לקבלת פיצוי. כדי לזכות בתביעתו, על התובע להוכיח שני דברים: האחד — קיום קשר סיבתי בין החיסון לבין הפגיעה שהוא נפגע; והשני — רשלנות במתן החיסון או פגם בחיסון. ברוב המקרים של המקרים אין כמעט אפשרות להוכיח כהליכים בפני בתי-המשפט את שני הגורמים האמורים, והתוצאה היא שנפגע, שלעיתים קרובות פגיעתו קשה ביותר, עד כדי 100% נכות, נותר ללא כל פיצוי.

החוק המוצע יוצר מנגנון יעיל ומהיר יותר לכירור תביעתו של נפגע וקביעת זכאותו לפיצוי. עם זאת, החוק מותיר בידי הנפגע את הברירה להגיש את תביעתו לפי פקודת הנזיקין או לפי חוק זה. בחר לחבוע לפי אחד החוקים — חפצע זכותו לחבוע לפי החוק האחר.

אדוני היושב-ראש, אלה עיקרי החוק המוצע:

המדינה תבטח בחברת ביטוח כל מי שמקבל חיסון וכן כל אדם אחר שבא עמו במגע ואשר נפגע כתוצאה מהחיסון.

* "דברי הכנסת", כרך 111, עמ' 3612; כרך 114, עמ' 2782; נספחות.

ה צ ב ע ה	
כעד החוק	14 —
נגד	אין —
נמנעים	1 —
חוק ביטוח נפגעי חיסון, התש"ן—1989, נתקבל.	
היו"ר ר' פנחסי:	
חברי הכנסת, חוק ביטוח נפגעי חיסון, התש"ן—1989, נתקבל בקריאה שלישית. בעדו הצביעו 14, לא היו מתנגדים ואחד נמנע.	

נגד	אין —
נמנעים	אין —
סעיפים 1 — 11 והתוספת נתקבלו.	
היו"ר ר' פנחסי:	
בעד הצעת החוק הצביעו 16, אין מתנגדים ואין נמנעים. אם כן, הצעת החוק נתקבלה בקריאה שנייה.	
אנו עוברים להצבעה על החוק בקריאה שלישית, הצבעה מס' 4.	

ו. הצעת חוק שירות המדינה (גמלאות) (תיקון מס' 29), התש"ן—1989*
(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

היו"ר ר' פנחסי:
אני שמחה להודיע לך שוב, אדוני היושב-ראש, שאין הסתייגויות לחוק, ולכן אבקש להעמידו להצבעה בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. תודה.

היו"ר ר' פנחסי:
תודה ליושבת-ראש ועדת העבודה והרווחה, חברת הכנסת אורה נמיר. חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה על הצעת חוק שירות המדינה (גמלאות) (תיקון מס' 29), התש"ן—1989, בקריאה שנייה. זו הצבעה מס' 5. מי בעד סעיף 1?

היו"ר ר' פנחסי:
חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: הצעת חוק שירות המדינה (גמלאות) (תיקון מס' 29), התש"ן—1989, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. תביא את הצעת החוק יושבת-ראש ועדת העבודה והרווחה, חברת הכנסת אורה נמיר. בבקשה.

אורה נמיר (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הנני מתכבדת להביא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את הצעת חוק שירות המדינה (גמלאות) (תיקון מס' 29), התש"ן—1989.

ה צ ב ע ה	
כעד סעיף 1	13 —
נגד	אין —
נמנעים	אין —
סעיף 1 נתקבל.	

תחילתו של החוק בהצעת חוק פרטית של חברי הכנסת רן כהן, בנימין בן-אליעזר, אליהו בן-אלישר ויאיר צבן. הצעת החוק נדונה בכנסת בדיון טרומי ב-2 באוגוסט 1989. הדיון בקריאה הראשונה נערך ביום 21 בנובמבר 1989.

היו"ר ר' פנחסי:
חברי הכנסת, בעד הצעת החוק בקריאה שנייה הצביעו 13, אין מתנגדים ואין נמנעים. אם כן, הצעת החוק נתקבלה בקריאה שנייה. אנחנו עוברים להצבעה על החוק בקריאה שלישית, הצבעה מס' 6.

חברי הכנסת, סעיף 163 לחוק שירות המדינה (גמלאות) קובע, כי מי שפרש משירות הביטחון הכללי או מהמוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים, תובא בחשבון תקופת שירותו לפי החוק האמור תקופת שירות החובה בצה"ל שקדמה לשירותו, אם שירת עשר שנים לפחות.

ה צ ב ע ה	
כעד החוק	12 —
נגד	אין —
נמנעים	אין —
חוק שירות המדינה (גמלאות) (תיקון מס' 29), התש"ן—1989, נתקבל.	

על-פי חוק שירות המדינה (גמלאות) (תיקון מס' 21), התשל"ט—1979, הוגבלה הזכות האמורה רק למי שפרש משירותי הביטחון החל מתאריך 1 ביולי 1979 ואילך. הגבלה זו יצרה אפליה ללא הצדקה לגבי מי ששירת שירות חובה בצה"ל ופרש משירותי הביטחון לפני התאריך האמור, ופגעה דווקא במיסדי שירותי הביטחון וכמבוגרים בנייהם.

היו"ר ר' פנחסי:
חברי הכנסת, בעד הצביעו 12, אין מתנגדים ואין נמנעים. חוק שירות המדינה (גמלאות) (תיקון מס' 29), התש"ן—1989, נתקבל בקריאה שלישית.

מטרת התיקון בחוק היא לכטל הגבלה זו ולהכיר בתקופת שירות החובה בצה"ל לגבי כל גמלאי השירותים האמורים. אף אם פרשו לפני 1 ביולי 1979. עוד מוצע, כי תחילת החוק תהיה מ-1 בחודש שלאחר פרסומו ברשומות, דהיינו לא ישולמו גמלאות למפרע בעד התקופה שקדמה ליום התחילה.

אדוני היושב-ראש, אני רוצה להודות מעל כמה זו לכל ארבעת חברי הכנסת המציעים, ובמיוחד לחבר הכנסת רן כהן, יזהביא בשמם את החוק ועשה רבות לקידומו גם בעבודת החקיקה של ועדת העבודה והרווחה.

* "דברי הכנסת", חוב' ה', עמ' 515; נספחות.

ז. הגליל — בסדר העדיפויות הלאומי*

11,000 דירות בכנייה ציבורית. לעומת זאת, בשנים 1987—1988, בשנתיים האחרונות, נבנו בסך-הכול 500 דירות. לזה אני קורא שינוי בסדר העדיפויות הלאומי, לא רק כמלים אלא במעשים. לכן אני קורא להביא לשינוי ולהחזיר את תנופת הבנייה המסיבית של אותן שנים בגליל.

באמצע שנות ה-70, כ-25% מסך התחלות סלילת הכבישים בארץ נעשו באזור הצפון. בשנת 1976, לדוגמה, מתוך 316 ק"מ שנשללו במדינה כולה, 93 ק"מ היו בצפון. לעומת זאת, בשנים 1986—1987 היו 9% מסך התחלות סלילת הכבישים בארץ בגליל ובצפון. בשנת 1986, לדוגמה, מתוך 73.7 ק"מ שנשללו, רק 8.6 ק"מ נשללו בצפון.

לא ייתכן שהגידול הנרחב במספר כלי הרכב הנוסעים בגליל לא יביא לשיפורם ולהרחבתם של כבישים צרים, אם זה כביש ואדי-נארה או כביש עכו—צפת או, לדוגמה, כביש ואדי-מילק.

חוק ערי ואזורי הפיתוח, שנועד להביא לכיסוס הגליל וערי הפיתוח שבו באמצעות הקצאת משאבים, לא הביא לתוצאות חיוביות, ולמרות כל הדיבורים והסמאות שהופרחו במשך שנים לא הפך הגליל למרכז תעשייתי. נכון להיום, קיימים בגליל בסך-הכול 336 מפעלים, המהווים כ-5% מכלל המפעלים בארץ. מפעלים אלה מעסיקים כ-8% מעובדי התעשייה בישראל, אף שכוח העבודה בצפון הוא שישית מסך כוח העבודה האזרחי בישראל. אם לא די בכך, הניסיון של משרד האוצר לעודד תעשיות במרכז הארץ יש בו משום יוזמה נוספת לנטישת הגליל.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):
אני יכול לשאול שאלה?

היו"ר ר' פנחס:
בבקשה.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):
כשאתה אומר שכוח-האדם בגליל מהווה כשישית, זה מכלל כוח-האדם בארץ?

מיכה גולדמן (המערך):
שישית מכלל כוח-האדם בארץ — זה כולל את כל התושבים בגליל.

אינני משוכנע שהחוק לעידוד השקעות הון בתעשייה, המאפשר למשקיע קבלת מימון, מענקים ו/או הטבות במס, אכן משיג את מטרתו כאשר הוא מופעל כאמצעי יחיד, ללא אמצעים נוספים משלימים. תמריצי המיקום שבחוק אומנם עודדו השקעות בערי הפיתוח, אך הם לא היו אמצעים מספיקים כדי לגרום לשינוי התעשייתי הרצוי בהן, ובעיקר למעבר לענפי צמיחה. כל עוד אין התעשייה בגליל מתמקדת בתעשיות מתוחכמות, כדוגמת מפעלי האלקטרוניקה המיועדים לקום בכרמיאל, אלא בתעשיות כססיות, וכל עוד לא תקום מערכת שחשפר את המערכת העסקית ותעבה את המערכת הקיימת — אישור החוק כשלעצמו לא יביא ליצירת המפנה הרצוי.

על ההתיישבות, משפחת האדמה בכללותה ובגליל בפרט, ציבר בשנים אלה משבר כלכלי קשה. כל נשכח, כי תנועות ההתיישבות ראו בפיוור האוכלוסין סמל לביטחון המדינה.

היו"ר ר' פנחס:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: הגליל — בסדר העדיפויות הלאומי. יפתח את הדיון חבר הכנסת מיכה גולדמן.

מיכה גולדמן (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי חברי הכנסת, חברי ועמית לרשות המקומית, ראש עיריית קריית-שמונה, ראש המועצה המקומית ראש-פינה — ראש עיריית קריית-שמונה הוא גם יושב-ראש פורום ערי הפיתוח — קהל ואורחים שבאו מהגליל, אנחנו מקיימים היום את הדיון על הגליל, ואני רוצה לפתוח את דברי במלה טובה על יוזמתו של יושב-ראש הכנסת, שהביא את חברי הכנסת לביקור בגליל. כפי שאומרים, אין טוב ממראה עיניים, וזה עדיף על התייחסות לגליל ודיונים בו בירושלים. נערך ביקור של 35 חברי כנסת, שראו מקרוב כמה מתמודדים ואיך חיים תושבים ביישובי קו העימות — מושבים, קיבוצים, ערי פיתוח, כפרים דרוזיים, כפר צ'רקסי וכפרים ערביים.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):
הייתם גם ככפרים ערביים?

מיכה גולדמן (המערך):

אמרת, חברי הכנסת שביקרו עברו גם באזור של כפרים ערביים. הם המשיכו גם כיום שיש, למחרת.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אני לא הלכתי אחכם כיוון שלא תכנתם לבקר בכפרים הערביים. רק יהודים ודרוזים יש בגליל?

רפאל איתן (צומת):

כי הדרוזים משרתים בצבא ואתם לא.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אנחנו לא נשרת כל עוד אין שלום עם הפלשתינים. תקום מדינה פלשתינית, נשרת בצבא.

מיכה גולדמן (המערך):

חבר הכנסת פארס, בוא נמשיך באווירה החיובית, שהתרשמו ממנה חברי הכנסת בביקורם בגליל.

אין אני בא לומר שלא נעשה מאומה בגליל, אלא שהמינון, העקביות וההדגשים לוקים, לצערי, בחסר, ולכן קיים צורך דחוף במעשים.

כשאני אומר: שינוי בסדר העדיפויות הלאומי לטובת הגליל, אני מתכוון לעובדות שקשה להתווכח אתן. 23,000 תושבים עזבו את הגליל רק בשנתיים האחרונות. הגענו לנקודה קריטית. המרחק מכאן לעזיבה מסיבית הוא קצר ביותר. כבר כיום אין רוב יהודי בגליל, ואם נמשיך במדיניות הממשלתית הקיימת כיום, הגמגמה תימשך, וכשנתעורר — ייתכן שיהיה מאוחר מדי.

כש השנים האחרונות, משנת 1982 ועד השנה הנוכחית, בנה משרד הבינוי והשיכון בסך-הכול 3,260 דירות בכנייה ציבורית בגליל. להזכירם, חברי הכנסת, באמצע שנות ה-70 הציבו את הגליל במקום המרכזי המיועד לו, והפנו אחוז מוגדר מתקציב המדינה לאזור. ואכן, בשנת 1974 בנה משרד השיכון 5,160 דירות בכנייה ציבורית בגליל, ובשנת 1975 הוא בנה 5,870 דירות; כלומר, בשנים 1974 ו-1975 נבנו בסך-הכול

* "דברי הכנסת", כרך 113, עמ' 2535.

שתעשיינים ירצו להגיע לגליל. אפשר לעשות כמותן נקודות שהתייחסתי אליהן, אם ככבישים, אם בתעסוקה ואם במגורים. עלינו לדעת להחזיר למקומו הראוי אותו ערך עליון של אותם חקלאים בכל מגזרי ההתיישבות, החל במושבות עבור במושבים ובקיבוצים וכלה בכישובים שקמו בעשור האחרון.

אנחנו צריכים לדעת, שרק על-ידי ריכוז מאמץ כפי שהיה באמצע שנות ה-70, כאשר שלישי מתקציב המדינה הופנה לגליל, נוכל לשנות את המצב הנוכחי. רק כך נוכל להביא לתנופה מחודשת ולהחזרת הרוב היהודי לגליל, לכך שצעירים ירצו לחיות בגליל. תודה רבה.

הי"ד ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת מיכה גולדמן. חברי הכנסת, אנחנו עוברים לדיון. ראשון הרוברים הוא חבר הכנסת רן כהן, ואחריו — חבר הכנסת יוסי גולדברג.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, חברות וחברי הכנסת, נדמה לי שאנחנו מקיימים את הדינים האלה לא לשם שמים. אנחנו רוצים להיטיב עם הגליל, כשם שאנחנו גם רוצים להיטיב עם הנגב, עם השרון ועם שאר חלקי הארץ. אם דיון כזה אמור להשפיע באיזו מידה על תשומת הלב, על הקצאת תקציבים, על תוכניות חדשות — מן הראוי היה שישתתף בו לפחות מישהו מנציגי הממשלה.

הלוא אנחנו כנסת יכולים באמת לדבר ולדבר בלי שלדיבור הזה יהיה ביטוי כלשהו באחד ממשרדי הממשלה, או בישיבת ממשלה כלשהי, או במוסדותיה האחרים או בוועדותיה. אז באמת תהיה כאן דברת גדולה עוד יותר בלא שיעשו דברים כלשהם.

אדוני היושב-ראש, לעניות דעתי, הפגיעה בגליל איננה דבר נפרד מן הפגיעה כמעט בכל דבר חיוני וחשוב וטוב. כשכופות האלה אנחנו מדברים על נושאים כמו עוני, אבטלה ופגיעה בערי פיתוח, והגליל הוא אחד הקורבנות במערכת הזאת.

במרכז הארץ יושבת שכבה שמה, שבעה ועלייה, המקבלת את הטבותיה מן הממשלה הנוכחית, מגורמי הממשלה, על-פי מדיניות הממשלה. איש בעצם לא חושב על כך שצריך לא רק לפזר אוכלוסייה, אלא גם לפזר את תשומת הלב, את האכפתיות, את התקציבים, אל מעבר לאותה שכבת שמת היושבת במרכז הארץ.

אולי דווקא הפגיעה בגליל היא קלסית. זה באמת אחד מחלקיה הנפלאים ביותר של הארץ הזאת — מהיפים ביותר, הירוקים ביותר, הרטובים ביותר, עם האוויר הנפלא ביותר, עם תושבים נהדרים. אם הארץ הזאת פוגעת בגליל, משמע היא מוכנה לפגוע בציפור נפשה, והיא עושה את זה. זה אולי הדבר החמור ביותר, המעיד על הכלל שבו נוהגת הארץ הזאת.

רבתי חברי הכנסת, הלוא אי-אפשר לברוח מדיון שיש בו גם מערכת של סתירות. כל אחד מכם יודע היטב, שאותם כבישים שלא נסללים, אותן תמיכות שלא ניתנות, אותו אי-עידוד ללכת לגור שם, אותו אי-פיתוח של פרויקטים מיוחדים שיעלו את איכות החיים שם — הלוא כל אלה באים על חשבון מישהו.

מישהו בכית הזה יכול להתכחש לעובדה, שהיום התנהלה מלחמה שנשתיימה בהעברת 30 מיליון שקל להתנחלויות? כסדר העדיפויות הלאומי, חלק נכבד של הבית הזה החליט שהתנחלויות עדיפות מהגליל.

הביטחון איננו בעייתם, בעייתם היא ההתמודדות הכלכלית. עלינו להסתכל לא רק דרך המשקפת של כדאיות כלכלית אלא לפעול מתוך שיקול הצורך הבסיסי החיוני לקיומה ולשלמותה של המדינה. אי-מתן ערכות מדינה לחלק מחובות תנועות ההתיישבות בכישובים, הספר והעיתונות, אי-מתן ערכות מדינה לאשראי חדש, המיועד להחלפת תשומות פיתוח וצמיחה, והעדר תכנון חקלאי לטווח ארוך, שיגדיל את רמת הרווחיות — כל אלה חייבים להיות מובאים בחשבון, כי גם אם יגיעו תנועות ההתיישבות להסדר כלשהו, בעוד כמה שנים תצוף הכביה במהדרה מתוקנת, מחודשת וקשה יותר.

בגליל, יותר מבכל אזור אחר, הנוף האנושי מגוון ביותר. חיים בו יהודים, מוסלמים ונוצרים. מערכת היחסים מורכבת ונכונה בעליות וירידות. אצל אייכס להעניק תשומת-לב מיוחדת למגזרים הדרוזי והצ'רקיסי, החיים לאחרונה במצוקה תקציבית מעמיקה. תהליך העיור העובר על מגזר זה לא הביא לגידול בתשתיות המאמיות. החיללים המשוחררים השבים מן הצבא אינם מצליחים להשיג מקורות תעסוקה.

רק לפני שבועיים התכשרנו על תפיסת חוליות בכפרים הערביים ג'ת ודבוריה שבגליל. אי-אפשר להתעלם מן העלייה הכפשיה הלאומית בגליל, אבל אסור ליצור רושם מוטעה, שהחופעה היא רבת היקף. ללא תשתיות מתאימות כמגזר הערבי, ללא פתרונות תעסוקתיים מתאימים, קל מאוד להיות מוסתים מערבי השטחים. אני חוזר ומדגיש: בשנות האלפיים אנו עלולים להתעורר עם מיעוט, המגיע לכדי 25% מכלל תושבי המדינה, קיצוני יותר ועיון יותר.

רבתי, בימים אלה אנו מדברים על קליטת עלייה המונית מברית-המועצות ומדרום-אמריקה. משרד השיכון אומר, שהוא מוכן להעמיד את כל הדירות שברשותו בגליל לטובת העולים החדשים, אך, רבותי, דירות אלה קטנות ולא אטרקטיביות. עלינו ליישם את תוכנית "גליל 2000" במלואה, הווי אומר, כל עולה ידע כדויק מה הוא מקום תעסוקתו עוד בהיותו בחוץ-לארץ. זאת על-מנת שלא גניע למצב שבו משפחות אלו יעזבו את הגליל כהעדר תעסוקה מתאימה. כאשר משרד הקליטה מפנה לכרמיאל עולים, שהגיל הממוצע שלהם הוא 51 שנים, הרי בעוד שנים מספר יצאו הללו ממעגל העבודה ויודקקו לביטחון סוציאלי. והדבר יטיל עול נוסף על הרשויות. כדי שלא תהינה אי-הבנות — כל עולה הוא חשוב, ולא משנה מה גילו, אך משרד הקליטה חייב לערוך ויסות נכון של עולים.

לסיום, לא רק שמירה על תרבות החיים, שעליה שקדו בגליל בשני העשורים האחרונים, תביא לפתרון המיוחל. עלינו לדאוג למציאת מקורות תעסוקה, שייתנו תשובה אמיתית לדור הצעיר על-מנת שיוכל למצוא את עתידו באזורים המרוחקים, ולא רק בגליל. אני מתייחס גם לאזורים אחרים, כמו הנגב, בקעת-הירדן או רמת-הגולן.

הריני משוכנע שעלייתם של חברי הכנסת לגליל כדי ללמוד מקרוב את מכלול הבעיות והמצוקות אכן תביא לשינוי סדר העדיפויות הלאומי, ותחזיר לגליל ולשאר האזורים המרוחקים את מעמדם הראוי.

רבתי, מלה אחרונה לסיום. אני יודע שחברי הכנסת חזרו כל אחד למקומו ולחיו המסודרים ככנסת. הזמן עובר, ואנחנו שוכחים את הדברים שראינו. לכן אני, כחבר הכנסת וכתושב הגליל, חוזר מדי פעם על כמה חחומים שבאמצעותם אפשר לדעתי, ליצור את השינוי שביא לפיתוח הגליל, לאכלוסו ולקיצור מרחק הנסיעה מהגליל למרכז הארץ, במידה כזו

זאת ועוד — אני מדבר כאן בנושא הגליל — במצבים כאלה הכול אוהבים מאוד לדבר כאילו לא קיימים כלל נושאים אחרים. אני לא רוצה לנקוט את הדמגוגיה הזאת, בעיני היא לא-נאותה, לא-רצינית.

אני בעד מתן עדיפות לגליל, אבל עדיפות על פני מי — על פני ירוחם ודימונה? אני לא בעד מתן עדיפות זאת. עדיפות כמו לירוחם ולדימונה, כן; עדיפות לגליל ביחס לבנקים, כפי שאמר חבר הכנסת ריבלין, כן; אבל עדיפות על פני שכונת-התקווה בתל-אביב — ועכשיו מתקיים פה, בכניין הכנסת, דיון בהשתתפות של נציגים של 100 שכונות — אינני בטוח. לדעתי, אם לא תהיה התמודדות גם עם בעיית הגליל, גם עם בעיית האבטלה, גם עם בעיית העוני, אם לא ייקבע סדר עדיפויות שונה לגבי איכויות חברתיות — לא יהיה פתרון לגליל. בואו לא נשלה את עצמנו ולא נרמה את התושבים שם.

לכן, המאבק על איכות החיים בגליל הוא מאבק על סדרי עדיפויות והוא מאבק פוליטי על יצירה, על צמיחה, על קידום, על השקעה בחינוך ועל השקעה באדם. אין בארץ הזאת, חסלחו לי, השקעה באדם, אם לא ישקיעו באדם, לא יהיה גליל ולא יהיה גם נגב, ולא יהיה טוב לתושבים החיים פה ושם.

אדוני היושב-ראש, אני חושב שלאחר הדיון הזה יצטרפו חבר הכנסת גולדמן וחברים אחרים להמשיך לטפל בנושא ולברוק אילו תוכניות ממשיות ניתן לקדם ועל מה נלך להיאבק עם משרדי הממשלה — עם משרד האוצר, עם משרד העבודה והרווחה, עם משרד הבריאות, עם כל משרד שיש לו נגיעה לשיפור המצב בגליל.

אבל צריך לדעת דבר אחד. רבותי חברי הכנסת, אם נפעל למתן עדיפות לאיכות החיים — תהיה עדיפות גם לגליל, כי הגליל הוא איכות חיים; אם נפעל למתן עדיפות לשוויון מלא לכל האזרחים — יהיה טוב גם לגליל, כי בגליל חיים בני כל העדות והדתות; אם נעשה להגברת הייצור ולהגברת ההשקעות ולהעלאת רמת החיים של מי שעובד — ובגליל בעיקר עובדים, יש מעט מאוד ספקולנטים בגליל — יהיה טוב בגליל; אם נפעל לכך שיהיה שלום — נוכל להקצות יותר אמצעים, ויהיה טוב גם לגליל. אם לא נעשה את כל אלה, או לפחות את רוב הדברים האלה — לא יהיה טוב לא לגליל ולא לשום מקום אחר.

לכן, כדאי אולי שנפשפש במעשינו הכלליים, ולא רק במה שקורה ספציפית בתחום זה, אם אנחנו רוצים באמת בטובת הגליל.

ד"ר ר' פנחס:

תודה. חבר הכנסת ריבלין מבקש רשות להצעה לסדר, בבקשה.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, הצעה לסדר. הנושא נכלל בסדר-היום של ישיבה זו של הכנסת. אני מציע להפסיק את הישיבה עד שיבוא לכאן נציג הממשלה, שישב על דברי החברים.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
הצעתי זאת בתחילת הדיון.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אין נוכחות של נציג הממשלה כאלום. אנחנו מדברים זה עם זה.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):

יש לך אשליה, אם אתה חושב שהממשלה יכולה

יואש צידון (צומת):
הבנקים, המושבים, הקיבוצים.

ראובן ריבלין (הליכוד):
הבנקים — — —

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

חבר הכנסת ריבלין, לא יעזור לך, כי במאבק נגד ההעדפות של הבנקים אני גיבור גדול קצת יותר מכן. אני מציע שלא תשלח את זה לעברי. עם הבנקים אני מתחשבן כשמדובר בשכבות העוני, כי אז השאלה היא למה אתה מקצה: לעבודה, לשכר, ליצירה, לצמיחה. אני מכיר אותך היטב, אתה אדם ישר ואינטלקטואלי. ברשותך, ביושר העמדותי אזור מול אזור: העמדותי התיישבות מול התיישבות; לא העמדותי בנקים מול יישובי הגליל או בנקים מול ההתנחלויות. אני עושה השוואה עניינית בין הגליל לבין חבלי ארץ שונים, שלגביהם קיימת העדפה ברורה ומוחלטת של הרוכב בבית הזה, שהחליט להפקיר את הגליל לטובת אזורים מטימים. דרך אגב, אתה יודע שבעניין הזה יש מחלוקת פוליטית. עמדתכם היא שצריך להעדיף את יהודה ושומרון. אתם לא מתיישים בכך, אתם אומרים זאת בגלוי.

רפאל איתן (צומת):

למה התנגדת להקמת כרמיאל?

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

חבר הכנסת רפאל איתן, לא היתה התנגדות להקמת כרמיאל. שנינו היינו אז באותה עמדה. ההתנגדות היתה להגדרה, שמיד אחזור עליה; ההתנגדות היתה להגדרה של ייחוד הגליל ולא לפיתוח הגליל. האמן לי, חבר הכנסת רפאל איתן, עם כל חילוקי הדעות בינינו, אילו היתה המגמה פיתוח הגליל, האצת התעשייה בו, הפיכתו לפארקיס, למקומות שיש בהם איכות חיים לכל התושבים — היו היום בגליל יותר יהודים. רק אתם יצרתם מגמה מסכסכת, מרעילה, יוצרת קונפליקטים. חבר הכנסת רפאל איתן, אתה יודע לא פחות טוב ממני, שכאשר יש אווירה מורעלת, הראשונים שעוזבים הם היהודים ולא הערבים. אתם בחרתם בסכסוך. בחרתם בקונפליקט, תוך ידיעת התוצאה שלו.

זה גם אומר משהו לגבי העתיד. רבותי, מי שרוצה היום שבגליל יהיה טוב יותר — בבקשה, ינסה למנוע סכסוך בין יהודים לבין ערבים, ינסה ליצור יותר שוויון כדי שהפיתוח יהיה לטובת כל הגלילים. האמינו לי, רק כך, רק באופן הזה, יש סיכוי שתהיה בגליל צמיחה לטובת כל תושביו.

אדוני היושב-ראש, חבר הכנסת גולדמן דיבר כאן — וצריך להודות על העלאת העניין — על חומרת האבטלה, הממוקרת באחדים מן היישובים. אם תצרפו לזה את האבטלה העמוקה ביותר בארץ באזורים עירוניים, במפרץ-חיפה, תגלו שבגליל ובצפון יש מכת אבטלה איומה. אבל היא לא נפרדת ממכת האבטלה הכלל-לאומית שאנחנו נמצאים בה. לא יהיה פתרון מלא לגליל עד שלא תהיה התמודדות עם בעיית האבטלה ככלל, עד שלא תהיה מגמת צמיחה.

אני שמעתי מה שאמר כאן סגן שר האוצר, חבר הכנסת יוסי ביילין, בחשובה על הצעה לסדר-היום לפני חודשים מספר בנושא זה. הוא אמר, שהנה בגליל מציעים אלפי פיתויים: 7% ו-10% פטור ממסים, 38% מענקים למפעלים שילכו לגליל. רבותי, אם כל זה ניתן ולא הולכים, סימן שמהו מעוות בארץ הזאת. מהו מעוות בשלטון. מהו מעוות בסדר העדיפויות של הממשלה.

ככל מה שקשור לשיכון, לדיוור, לתעסוקה, לחינוך, לבריאות וכדומה, אלא אנחנו גם לא ערוכים לקליטת עלייה בגליל. טוב עשו חברי הכנסת, טוב עשתה הכנסת, שהעלתה את הנושא על סדר-יומה. אני יכול להבין את המתאה שהביעו כאן חברי הכנסת. נותר לי רק לומר לכם, שאני אהיה לכם לפה. אני שותף לעמדה שהוצגה כאן ומאמין שהממשלה תיתן את הדעת בהקדם לנושא חשוב זה.

אני עצמי גדלתי בגליל, אני בא מן הגליל. אני רואה כאן נציגים נכבדים מהגליל, היושבים ביציע הכנסת — שני ראשי רשויות מקומיות, שיש להם חלק בקידומו, בכיסוסו ובפיתוחו של הגליל, שלצערי הוא בנסיגה בעשור האחרון.

אני מודה לך, אדוני היושב-ראש.

היו"ר ר' פנחסי:

תודה לשר אדרי.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אני מבקש רשות להצעה לסדר.

היו"ר ר' פנחסי:

חבר הכנסת רפאל איתן ביקש רשות להצעה לסדר. בבקשה.

רפאל איתן (צומת):

אדוני היושב-ראש, תודה רבה לשר אדרי, שבא ואמר את הדברים האלה. הוא היה צריך להיות נציג הממשלה ולשבת כאן מתחילת הדיון. תקדים רע לא חייב לשמש אותנו. אם עד היום לא הפסיקו דיון בגלל אי-נוכחות של נציג הממשלה, לא צריך ללכת על-פי תקדים זה, שהוא תקדים רע. אפשר לפנות עכשיו ליושב-ראש הכנסת ולהגיד לו: אין אל מי לדבר. אל מי אנחנו מדברים כאן? לשם מה נציע הצעות ונגיד דברים כאלה ואחרים? מי מקשיב? מי מסיק מסקנות? העיתונות? מי?

היו"ר ר' פנחסי:

תודה לחבר הכנסת רפאל איתן. בסוף הדיון יש הצעת סיכום, והיא מובאת לממשלה. רשות להצעה לסדר לחבר הכנסת חגי מירום.

חגי מירום (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, רק הבוקר קיימנו בוועדת הכנסת דיון רציני מאוד בנושא יחסי כנסת וממשלה. שם הבענו את מחאתנו הקשה ביותר על התנהגות הממשלה כאשר לדיונים המתקיימים פה — הצעות לסדר-היום וכיוצא באלה.

אני מכיר את האמירה של היושבים-ראש ככל פעם כשאנחנו חוזרים על הריטואל הזה. הם אומרים: אין מה לעשות; על-פי התקנון הממשלה לא חייבת להיות מיוצגת פה, על כן נעביר את מחאתנו כאמצעות הפרוטוקול. אבל זה לא עוזר, אדוני היושב-ראש. על כן אני מנסה למצוא מוצא, כי מוכרחים לנוצר את המערכת במצב שנוצר.

אני רוצה לבקש מחבר הכנסת גולדמן, שהעלה את הנושא הזה, לעלות ולהודיע פה שהוא מבקש שהנושא לא יידון, ועל-ידי כך לאפשר לנו שלא לדרון בנושא הזה בהעדר הממשלה.

היו"ר ר' פנחסי:

תודה לחבר הכנסת מירום. אני רוצה רק לתקן משהו. חבר הכנסת מירום, אני חושב שזה לא דומה. השר הנכבד המתאם בין הממשלה לכנסת, השר אדרי, אמר שהוא יביא זאת לישיבת הממשלה ביום ראשון.

היו"ר ר' פנחסי:

חבר הכנסת גולדמן, בבקשה.

מיכה גולדמן (המערך):

כמגיש ההצעה לסדר-היום, אני חושב שזה לא לכבודה של הכנסת, בוודאי לא לכבודם של תושבי הגליל ולא לכבודם של ראשי הערים הנמצאים כאן אתנו; מנכ"ל משרד הכלכלה והתקנון, מר הרמלך, נמצא כאן, ונמצאים פה חברים נוספים. לאחר היוזמה המבורכת של יושב-ראש הכנסת, שצוינה על-ידי בפתחית נאומי כאן, אני חושב שהעובדה ששרי הממשלה, או שר בממשלה, לא נמצאים כאן כדי להשתתף בדיון בנושא היא פגיעה בתושבי הגליל, באזורים הרחוקים. על זאת אני מבקש למחות לפני הממשלה באמצעות יושב-ראש הישיבה, סגן יושב-ראש הכנסת. אני מציע להפסיק את הדיון.

היו"ר ר' פנחסי:

חבר הכנסת ריבלין, שהעלה את ההצעה לסדר, וחבר הכנסת גולדמן, שהצטרף להצעה להפסיק את הישיבה, אין זו הפעם הראשונה שנציגי הממשלה לא משתתפים בדיון. לפי תקנון הכנסת, נציג הממשלה לא חייב להשתתף בדיון. אני חושב שיעבירו אליהם את הפרוטוקול. אני מצטרף למחאה. בדיון חשוב כזה צריך היה להיות נוכח נציג של הממשלה. אבל אם הם אינם נמצאים, אין זה אומר שעלינו לשבש את עבודת הכנסת ולהפסיק את הדיון.

רשות הדיבור לחבר הכנסת יוסף גולדברג, ואחריו — לחבר הכנסת חגי מירום.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

לפי התקנון, אנחנו רשאים להחליט על הפסקת הדיון.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אני מציע שלא נמשיך בדיון כל עוד לא בא לכאן שר.

מיכה גולדמן (המערך):

נקיים הצבעה.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אפשר להצביע על ההצעה שלי.

היו"ר ר' פנחסי:

השר אדרי מבקש לומר כמה מלים. בבקשה, כבוד השר אדרי. אומנם הוא לא בא לכאן כנציג הממשלה, הוא רק הזרמן לכאן. אולי הוא יביא את דבר הממשלה.

קריאה:

היו"ר ר' פנחסי:

הוא משתתף בדיון רק כנציג הממשלה. בבקשה, השר אדרי.

השר ר' אדרי:

אדוני היושב-ראש, אומנם אינני תורן היום, וגם לא מייצג את הממשלה בנושא זה, אבל כשר מותר לי ליטול את רשות הדיבור ולנסות להסביר מה קורה. אני חושב שחברי הכנסת הנכבדים צודקים כמה שאמרו כאן. ודאי שאני, כמי שמתאם בין הממשלה לבין הקואליציה והכנסת, אמצא לנכון כיום ראשון הקרוב להעלות את הנושא החשוב על סדר-היום של הממשלה.

לדעתי, מצב הגליל הוא בכירע, כמיוחד נוכח העובדה שאנחנו עומדים לקלוט עלייה גדולה מברית-המועצות ומארצות אחרות. להערכתך, לא זו בלבד שאנחנו לא ערוכים

ראובן ריבלין (הליכוד):

— — — הוא במקרה פה.

היו"ר ר' פנחס:

הוא במקרה פה, הוא נקלע לכאן במקרה וביקש את רשות הדיבור, ואמר שהוא יביא את הנושא לממשלה. את המחאה צריך להביא לממשלה.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

צריך להפסיק את הדין.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

הדבר הוא בסמכות היושבי-ראש. אי-אפשר לנהוג כך. הדין כבר התחיל, והוא צריך להתנהל. אם הממשלה מבזה את הכנסת — — —

היו"ר ר' פנחס:

חבר הכנסת פנחס גולדשטיין, בבקשה.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אדוני היושבי-ראש, ישבתי ביציע עם ידידי הטוב ראש המועצה המקומית ראש-פינה ועם ידידי הטוב ראש עיריית קריית-שמונה, שבאו לשמוע ולהתרגש מהדין בנושא החשוב הזה. חברי כנסת בהרכב גדול מזה הנוכח כאן עכשיו ביקרו לפני ימים מספר ביישובי קו העימות ובגליל. נכון שיש תקנון, אדוני היושבי-ראש, ונכון ששר שבא מחצור-הגלילית הודמן לכאן עכשיו ודיבר, אבל יש גם, אדוני היושבי-ראש, היגיון, common sense. כאשר נדון נושא מרכזי כזה בחיינו, לא ייתכן שיהיה מצב כזה בכנסת, בשום פנים ואופן לא.

אדוני היושבי-ראש, אני פונה אליך וקורא לך להפעיל את ההיגיון שיש לך ולהפסיק את הישיבה. לא יכול להיות דבר כזה. תודה רבה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

זה צריך היה לקרות מייד בהתחלה, לא אחרי שכבר התחיל הדין.

חגי מירום (המערך):

חבר הכנסת גולדמן, שהעלה את הנושא, מבקש להפסיק את הדין.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

הוא לא יכול, הדבר נתון בסמכותו של היושבי-ראש.

היו"ר ר' פנחס:

חבר הכנסת מירום, נאמר לך על-ידי ותיק חברי הכנסת שהדבר בלתי-אפשרי.

חברי הכנסת, אני מבקש מכולכם לשבת כמקומותיכם. אפשר לנהל את הוויכוח בצורה תרבותית. כמה חברי כנסת נרשמו להערות; אתן את רשות הדיבור לפי הסדר, אם יהיה פה סדר. הראשון שידבר עכשיו הוא חבר הכנסת נואף מסאלחה.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

הוא סגן יושבי-ראש הכנסת, אולי נשמע מפיו דברי תורה.

נואף מסאלחה (המערך):

אדוני היושבי-ראש, בסמכותך וזכותך להמשיך בישיבה, אבל אחרי מה ששמענו, גם ממי שהעלה את הצעה, חבר הכנסת גולדמן, וגם מחברי כנסת אחרים כמעט מכל סיעות הבית — אני רוצה להציע לכבודו להפסיק את הישיבה לכמה דקות — — —

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

לא לכמה דקות.

נואף מסאלחה (המערך):

רק רגע, בבקשה. זה נתון לשיקול דעתו של היושבי-ראש. ובכן, להפסיק את הישיבה, להתייעץ עם יושבי-ראש הכנסת ולהביא זאת לידיעתו, ואחר כך, אדוני היושבי-ראש, תחליט אם להמשיך או לא. אם תחליט להמשיך, אפשר יהיה בוודאי להמשיך את הישיבה. זה יהיה הרבה יותר מכובד.

נוסף על חברי הכנסת, יושבים כאן גם ראשי ערים, והם שומעים את הדברים. לפני שבוע היה סיור בגליל בהשתתפות 30 חברי כנסת. אי-אפשר להביא אותם — — —

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

זו הדרך היחידה שלנו להגיד משהו בכית הזה.

נואף מסאלחה (המערך):

אני חושב שכדאי להפסיק את הישיבה. תודה.

מיכה גולדמן (המערך):

אדוני היושבי-ראש, כבעל הצעה — — —

היו"ר ר' פנחס:

חבר הכנסת גולדמן, לא קיבלת את רשות הדיבור, אני מבקש ממך לשבת. אחרי שידברו כל הרוצים לדבר, תקבל גם אתה את רשות הדיבור. אתה רשום. נא לשמור על הסדר. אתן לכל אחד את האפשרות להתבטא, ובסוף אחליט. יש לי כבר החלטה, אבל אני רוצה בכל זאת לשמוע את החברים. נא לאפשר לכולם לדבר.

חברת הכנסת עדנה סולודר, בבקשה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושבי-ראש, יש לי הצעה אחרת.

היו"ר ר' פנחס:

חבר הכנסת יאיר לוי, רק עכשיו נכנסת, תואיל בטובך לשבת. רשות הדיבור עכשיו לתכרת הכנסת עדנה סולודר.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושבי-ראש, חברי הכנסת, אני חוששת שאני אהיה יוצאת דופן. על אף המצב, שהוא כמעט מצב פרמננטי בכנסת, הייתי מציעה להמשיך בדיון, ואומר גם מדוע.

אני חושבת שבמליאת הכנסת צריך להתקיים פעם אחת דיון רציני מאוד בין הממשלה ובין חברי הכנסת. לא בוועדת הכנסת, אלא במליאת הכנסת, צריך להתקיים דיון רציני על יחסי הממשלה והכנסת. בשל נוכחות כמעט קבועה שלי בדיוני המליאה, אני מודעת לכך שזאת תמונה החוזרת על עצמה, ולא דיון אחד הפסקנו בשל כך, וככל זאת, המצב לא השתנה לטובה.

מפאת חשיבותו של הנושא, אם נפסיק את הדין עכשיו, אינני יודעת מתי נחדש אותו. לכן הייתי מציעה להמשיך בדיון, ועם זאת, לתבוע מן הממשלה לבוא לכאן ולקיים אתנו אחת ולתמיד דיון על יחסי ממשלה — כנסת בעבודת הבית הזה.

דן תיכון (הליכוד):

יש כאן שר, מה את רוצה?

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחברת הכנסת סולודר. בבקשה, חבר הכנסת חסיין פארס.

הדוכן לחמש דקות ושואלים: איפה הממשלה? ולי מתחשק לשאול: איפה הם? רוב הדיונים בבית הזה מתקיימים עם שישה-שבעה חברי כנסת ועם שר אחד. פרופורציונלית המצב זהה, ואני מציע לא להתרגש מזה. אנחנו מעל הממשלה, לא תלויים בה. נקיים את חיינו.

היו"ר ר' פנחסי:

תודה לסגן יושב-ראש הכנסת חבר הכנסת שבח וייס. חברי הכנסת, נרשמו עוד שלושה חברי כנסת לרשות הדיבור. חבר הכנסת יאיר לוי, בבקשה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב-ראש, חברים, התקדים מאוד לא-טוב והחמור לכאורה, שהממשלה לא משכילה לשלוח את נציגיה לדיונים, איננו חדש. אנחנו רואים זאת פעמים רבות מאוד. לפי דברי חבר הכנסת שבח וייס, לא צריך להתרגש מאוד מן הנושא.

אבל אני רוצה לומר, שאל לנו להקל ראש בדיון החשוב הזה. אנחנו עוסקים בחבל ארץ חשוב מאוד. ביציע האורחים המכובדים יושב יושב-ראש פורום ערי הפיתוח, ראש עיריית קריית-שמונה, ומשום כבודו חשכתי להמליץ שבכל זאת נמשיך את הדיון. אני מתאר לי שגם הוא רוצה לראות תוצאות בנושאים אלה. לכן אני פונה בהתנגשות רבה ליושב-ראש: אנא, כאות מחאה לממשלה, שיפסיקו עם הזלזול כלפי הנושאים המועלים כאן. לא כלפי חברי הבית, כי אנחנו רגילים לכך, אבל לפחות כלפי חבל ארץ חשוב זה — אנא ממך, הפסק את הדיון במחאה חריפה וחמורה עד שייגיע לכאן נציג הממשלה ואפשר יהיה להמשיך. תודה.

היו"ר ר' פנחסי:

תודה לחבר הכנסת יאיר לוי. חבר הכנסת דן תיכון, בבקשה.

דן תיכון (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, מניסיוני כסגן היושב-ראש בכנסת הקודמת אני יכול לומר לך, שבכל פעם שהממשלה לא יוצגה על-פי תורנות, אני נהגתי להפסיק את הדיון. יש בממשלה סידור עבודה, ולכל ישיבה יש סדרן עבודה מטעם הכנסת. כוה הרגע סדרן העבודה אינו נוכח, אבל לפחות השר רפי אדרי נוכח. אם הוא מעדיף להישאר כאן — חמשיך לקיים את הדיון, ואם הוא ילך — זכותך, אפילו על-פי התקנון, להפסיק את הישיבה, ואני מציע שתעשה זאת.

היו"ר ר' פנחסי:

אולי תגיד לי איזה סעיף זה בתקנון?

דן תיכון (הליכוד):

לא, כשאתה מנהל את הישיבה, אתה אחראי לסדר הישיבה. אתה, ואך ורק אתה, קובע בעניינים הללו.

היו"ר ר' פנחסי:

תודה לסגן יושב-ראש הכנסת. רשות הדיבור לחברת הכנסת שושנה ארבלי-אלמולוניו, האחרונה בנושא זה.

שושנה ארבלי-אלמולוניו (המערך):

אדוני היושב-ראש, כאשר חבר הכנסת מיכה גולדמן העלה את הנושא כהצעה לסדר-היום, גם אז לא נכח שום שר מטעם הממשלה ולא הייתה גם תשובה של הממשלה.

ראובן ריבלין (הליכוד):

היה ביילין.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):
אדוני היושב-ראש, לנוכח מה שמתחולל כאן, דבר שהפך לאחרונה כמעט למסורת, אני מציע להסיר את ההצעה של חבר הכנסת גולדמן מסדר-היום. אני מבקש לשאול אותו אם הוא מסכים.

היו"ר ר' פנחסי:

חבר הכנסת פארס, אמרת מה שרצית. אתה מתבקש עכשיו לשבח. בבקשה, חבר הכנסת תופיק טובי.

תופיק טובי (החיות הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

תודה לי להעיר: ראשית, הדיון התחיל; בעל ההצעה הגיש את הצעתו, השמיט את דבריו כפתיחה לדיון, והדיון החל בדבריו של חבר הכנסת דן כהן. הדיון התחיל בנוכחות מספר קטן בהרבה של חברי כנסת ממספר הנוכחים כאן עכשיו וללא נוכחות של שר משרי הממשלה.

מחאה נגד הממשלה חייבת לבוא, כהחלט כן. זה יחס של זלזול והתעלמות מהכנסת. אבל מבחינה פרודורלית, מטרת הדיון היא בסופו של דבר להשמיע קול ולקבל סיכום. הממשלה תתחשב בו או לא תתחשב בו. יש יחסי גומלין כלשהם בין הממשלה לכנסת. לכן כל ההמולה הזאת עכשיו על הפסקת הדיון אחרי שהוא כבר התחיל, הסרת הצעה מסדר-היום וכו' — כל זה איננו תקנוני, ואתה, לדעתי — —

חגי מירום (המערך):

המציע בעצמו יכול לבקש להפסיק את הדיון — — —

תופיק טובי (החיות הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

לא, הוא לא יכול. זה בסמכותה הבלעדית של היושב-ראש. מנימוקים ויצאים-דופן הוא יכול להציע להפסיק את הדיון.

אני מציע שהדיון יימשך ויתנהל כמו כל דיון אחר. התקיימו כאן דיונים רבים בעניינים חשובים הרבה יותר בנוכחות מספר חברי כנסת קטן יותר ובהעדר הממשלה.

היו"ר ר' פנחסי:

תודה לחבר הכנסת תופיק טובי. רשות הדיבור לחבר הכנסת שבח וייס.

שבח וייס (המערך):

אדוני היושב-ראש, היום קיימה ועדת הכנסת, ביוזמתו של חבר הכנסת חגי מירום, דיון בבעיה הזאת, דיון יסודי וחשוב, לדעתי: כלומר, הכנסת איננה אדישה לתופעה זו, שהממשלה ממעטת לפקוד את הבית הזה. אני חושב שכתוצאה מן הדיון הזה נסיק גם מסקנות, ותהיה הידברות עם הממשלה כדי שהיא תשפר את נוכחותה כאן.

היו"ר ר' פנחסי:

מה הצעתך?

שבח וייס (המערך):

אני פשוט העירתי על משהו שהתרחש היום. זכותך להחליט, כמובן, מה שאתה רוצה. זאת זכותך בלבד, לא זכותו של חבר הכנסת מיכה גולדמן ולא זכותו של כל אדם אחר.

אני מסרב בתוקף להפסיק ישיבות, ואומר לך מדוע. אנחנו לא תלויים בממשלה, הממשלה תלויה בנו. אני לא מכין מדוע יש בכנסת רצון קולקטיבי להמעיט מדמותה, כשהיא כל הזמן תולה את עצמה בממשלה.

טוב שהחברים הנואמים מעירים. אני מכיר את זה. יש חברי כנסת הפוקדים את האולם אחת לשבועיים, עולים אל

שושנה ארבלי-אלמוזלינו (המערך):

היה סגן שר האוצר, שהשיב על ההצעה.

ראובן ריבלין (הליכוד):

שיבא סגן שר האוצר וייתן תשובות.

שושנה ארבלי-אלמוזלינו (המערך):

כמו לכל נושא, גם לגליל יש כחובת, הוא איננו יתום. לא ייתכן שבדיון כה חשוב, ולאחר ביקור של יושב-ראש הכנסת ושל חברי כנסת רבים כל כך בגליל, מקיימים דיון על הגליל ושלחן הממשלה ריק, כי השר אדרי אמר שהוא אינו מייצג בנושא הזה את הממשלה.

אדוני היושב-ראש, ההכרעה היא בידך כיושב-ראש הישיבה, אבל היו תקדימים בעבר. לפני דיברו סגני היושב-ראש, וגם אני הייתי בעבר סגן יושב-ראש הכנסת.

אני מציעה להכריז על הפסקה ולחדש את הדיון רק כאשר יופיע נציג הממשלה, והיו דברים מעולם. עשינו זאת פעמים רבות בעבר במחאה על המצב הזה, החוזר לעתים קרובות. אדוני היושב-ראש, אני מציעה לך לקבל את ההכרעה הזאת ולהכריז על הפסקה.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחברת הכנסת שושנה ארבלי-אלמוזלינו. כזה תם הוויכוח. חברי הכנסת, אני מבקש.

השר ר' אדרי:

אדוני היושב-ראש — — —

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אני רוצה לשמוע עכשיו את דברי השר אדרי כשם הממשלה.

היו"ר ר' פנחס:

חבר הכנסת יאיר לוי, אתה נכנסת באיחור ולא שמעת את השר אדרי. השר אדרי קיבל את רשות הדיבור, עלה לדוכן ונימק את דבריו.

חברי הכנסת, אני רוצה להביא לידיעתכם, שתוך כדי הוויכוח במליאה ביקשתי ממזכיר הכנסת להתייעץ עם יושב-ראש הבית. יושב-ראש הבית אמר, שלא מפסיקים דיון, זה גם דעתי. בעבר היו תקדימים.

המטרה היתה מחאה, והמחאה נשמעה. יותר מעשרה חברי כנסת דיברו, והמחאה כבר נשמעה. גם השר אדרי הביטח שהוא יעלה את הנושא בישיבת הממשלה ביום ראשון.

לשר יש רשות להתערב בדיון בכל עת. הוא רוצה להודיע הודעה כשם הממשלה. אני מזמין את השר אדרי למסור הודעה כשם הממשלה.

השר ר' אדרי:

אדוני היושב-ראש, חברי הבית, כבר אמרתי שאני מבין ללבכם, שבנושא כה חשוב לא היתה הממשלה מיוצגת כאן עד לפני כרבע שעה. נכנסתי לכאן לא כתורן אלא כדי לשמוע, להקשיב וללמוד מדברי חברי הכנסת, וגם כדי לכבד את ראשי הרשויות המקומיות, שבאו מהגליל וממקומות אחרים כדי להשמיע את דעתם במסדרונות הכנסת.

ביום ראשון, ואפילו עוד הערב, אביא לידיעת ראש הממשלה, שהתורנים שהיו אמורים להיות — — —

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

גם לידיעת ממלא-מקומו.

השר ר' אדרי:

גם לידיעת ממלא-מקומו, אדוני, על-פי ההסכם הקואליציוני. אני מייצג את הממשלה ואת הקואליציה על דעת כל השותפים בקואליציה הזאת.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

— — —

אוריאל לין (הליכוד):

דרושה כאן עשייה.

השר ר' אדרי:

אני מבין ללבכם, אבל לא רק שר אחד היה צריך להיות נוכח כאן. לדעתי, בדיון על נושא כה חשוב צריכים היו להיות נוכחים לפחות שרים מחמישה משרדים שיש להם נגיעה ישירה לכל מה שקשור לגליל. אני באתי לכאן כאדם הקרוב לגליל, כמי שגדל בגליל, ורציתי לשמוע וללמוד, אבל מאחר שלא אוכל, לצערי, אדוני היושב-ראש, להיות כאן במהלך כל הישיבה, אנסה לדאוג לכך ששרים אחרים יגיעו לישיבה זו.

דבר אחד אוכל לומר: לא זו בלבד שאביא היום לידיעת ראש הממשלה וממלא-מקומו כל מה שקרה כאן היום, אלא בישיבת הממשלה ביום ראשון יעלה לדיון הנושא של תורנות ונוכחות שרים בישיבות הכנסת. תודה רבה.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לשר אדרי. חברי הכנסת, אנחנו ממשיכים בדיון. רשות הדיבור לחבר הכנסת יוסי גולדברג, ואחריו — לחבר הכנסת חגי מירום.

יוסף גולדברג (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בראשית דברי אני רוצה לברך על עצם המחלוקת בין חברי הכנסת בשאלת נוכחות שרי הממשלה בדיון זה. אני מקווה שבעקבות הדיון שהיה פה בין חברי הכנסת ימצא הנושא את ביטויו, ושרי הממשלה אכן יסיקו את המסקנות המתאימות וישבו כאלום המליאה כאשר הכנסת מקיימת את דיוניה.

אני רוצה לברך את עמיתי ראשי הרשויות מהצפון: את יושב-ראש פורום ערי הפיתוח וראש עיריית קריית-שמונה מר פרוספר עזרן, שנמצא אתנו ביצע האורחים, ואת מר צבי רסקי, ראש מועצת ראש-פינה. ראש-פינה היא היישוב היהודי הראשון בגליל, במסגרת מאה שנות ההתיישבות, ועדיין קיימת מחלוקת, האם היא הוקמה לפני פתח-תקווה או כד בבד עם הקמת פתח-תקווה. זכות גדולה נפלה בחלקנו לקיים דיון בנושא הגליל כאשר נציגיו של אזור זה יושבים כאלום המליאה.

מדברים על סדר העדיפויות הלאומי. מדברים. מדברים על הגליל כנכס אסטרטגי, הגובל כמזרח עם אויב שהוא איום ממדרגה ראשונה, עם החזית המזרחית, ועם לבנון — אזור המתמודד מדי יום ביומו במאבקי הטרור המתמשך.

חברי הכנסת ביקרו בצפון. עמדנו בפינה הצפונית במטולה ליד האנדרטה לנופלי משאית-הספארי. היום, בשעה 09:00 בערך, נפלו טילי קטיושה במרחק של כמה מאות מטרים מהמקום שלידו עמדתם. בתקשורת יודיעו שזה אירע בדרום-לבנון: נכון, כי המרחק בין הבתים לבין גדר המערכת בפינה היא הוא כ-20 מטרים. אבל אין מי שייתן את הדעת על המצב הפסיכולוגי המיוחד שנוצר שם, על המתח והחרדה, על אובדן ימי העבודה, על ההתמודדות הביטחונית, על ההתמודדות של יישובים בגליל עם הריחוק ממרכז כלכלי. דיברנו על זה, אבל החלטות אינן מתקבלות.

כאחד מ־35 חברי הכנסת שהשתתפו בסיוור שנערך על־ידי יושב־ראש הכנסת בצפון — ואני מכרך את היושב־ראש על היוזמה המבורכת הזאת — אני יכול לומר, שאינו דומה תא שמע לתא חזי. בטוחני, שכל אלה שסיירו שם יצאו משוכנעים יותר שצריך לעזור במיוחד לאזור הצפון.

בנושא הזה כרוכים כמה עניינים ביחד. המצב הנוכחי בגליל, ש־52% מתושביו אינם יהודים, מהווה סיכון ביטחוני ומדיני. אין הכוונה רק לבעיות הנוצרות ככבישי הגליל עקב היחס באזורים ערביים רופפים, אלא הכוונה למצב שבו יכול להתעורר ערעור על עצם שייכות הגליל למדינת ישראל כמסגרת שיחות השלום עם אויבנו, שבוודאי עוד יגיעו. אך בגליל יש גם בעיה ביטחונית שוטפת. הקטיושות, כשהן נופלות — נופלות בגליל. האזור העיקרי בארץ הגובל כיום בארצות המתנכלות למדינת ישראל הוא אזור הגבול עם סוריה ולבנון. דהיינו, הגליל. חיווק הגליל פירושו היום חיווק הספר של מדינת ישראל.

אם יש היום משבר בהתיישבות החקלאית, הוא כולל את יישובי הגליל, ובמסגרת כל הסדר לחיסול משבר זה יש להעמיד בראש סדר העדיפויות את יישובי הספר בגליל.

הוא הרין בחינוך ובפעולות לנוער. יש עזיבה גדולה של מסיימי השירות הצבאי את המושבים בגליל, שאין בהם תנאי חינוך לנוער, אין בהם אפשרות להקמת משקים חקלאיים נוספים ואין תנאים שימשכו את הנוער להישאר במושבים. לעניין זה יש להקצות משאבים מתאימים. אני שמח לברך מכאן את תנועת "אל המעיין" על שהיא מקיימת פעילות מבורכת בקרב הנוער של מושבי הגליל. אולם, מקוצר משאבים, אין הקומץ משיבי את הארץ. יש להדגיש, כי חלק גדול מהמתיישבים במושבי הגליל ובעירות הפיתוח הם יהודים שומרי תורה, או לפחות שומרי מסורת. יש לתת להם פתרונות כשטח החינוך וכשטח התרבות ככיוון זה.

כאן חשוב לציין, כי רבים ממתישבי הגליל נמנים עם אותו חלק של האוכלוסייה המצוי מתחת לקו העוני. לכן, בצד תוספת גורמי ייצור חקלאיים למשקים ותיעוש הגליל, יש לכונן גם את משאבי הרווחה באופן שתושבי הגליל ייושעו על־ידם.

רבות מן המשפחות היהודיות בגליל הן כרוכות ילדים. בהתאם לכך, תיקון שחיקת הקצבאות לילדים וקבלת ההצעה שהעליתי כבר בדיון קודם, שעל כל לידת ילד נוסף במשפחה, אחרי הילד השלישי, תוקצף המשכנתה שמשלמת אותה משפחה ב־10% — גם אלה עשויים לעזור ביישוב הגליל.

פיתוח הגליל והפניית העולים החדשים לשם עשויים אף הם לפתור כמה בעיות בכת אחת — בעיות של ייחוד הגליל ובעיות של קליטת העלייה ומציאת תעסוקה לתושבי הגליל, וכמובן גם חיווק יישובי הספר של הגליל מבחינה ביטחונית.

אשר על כן, אנו רואים כי הדגשת הצרכים של הגליל איננה באה על חשבון צרכים אחרים של המדינה. להיפך, היא נותנת סיוע לפתרון בעיות אחרות. לכן, יש להפנות לגליל את המשאבים הנחוצים לחינוך, לתרבות, לשיכון, לפיתוח כבישים ולפרנסתם של התושבים הקיימים ושל אלה שיצטרפו אליהם. כך נסייע לתושבי הגליל ולעצמנו.

היו"ר ש' וייס:

תודה לחבר הכנסת פנחס.

חברי הכנסת, יש לי כאן הודעה מטעם יושב־ראש הכנסת. יושב־ראש הכנסת מודיע, שהוא קיבל מידע מן השר רוני

מדברים על מתן עדיפות לאומית, מדברים על הנגב ועל הגליל. יושב פה ראש עיריית קריית־שמונה. קרוב ל־100,000 תושבים עברו דרך קריית־שמונה. הממשלה דנה על הבעיות של הגליל במשך 40 שנה. אולי לאחר שתחלוף תקופת המדבר נגיע לחזון הצמיחה.

בעצם השעות האלה מכונסים אנשי האוצר לדיון על הצעת התקציב החדשה. הם מכונסים בכפר נופש לא הרחק מהבניין הזה, בהרי ירושלים. בדיון הזה מתגבשת הצעה לקצץ מיליארד שקלים מתקציב הממשלה. יידיי חברי הכנסת, זה לא יפגע בתל־אביב, גם לא בירושלים. הם לא ניוונים מהתקציב הממשלתי. זה יפגע בחינוך בערי הפיתוח, בגליל וכנגב, במקומות המרוחקים, בפריפריה. זה יפגע בכריאות, זה יפגע בתעסוקה.

מדברים על תשתיות. יושב פה ראש עיריית קריית־שמונה. מטפלים בפיתוח ידה־תעופה קטנטן לנחיתת מטוסים קלים בקריית־שמונה. משום מה העבודה מתמהמהת, ומדובר שם בסכום מזערי.

מדברים על כבישים ואוטוסטרדות לגליל ולנגב. אם רוצים להביא תעשייה לגליל, חייבים לפתח תשתיות. בחודשים הקרובים אנחנו נעמוד בפני הצורך להצביע על אותם דברים, גם בוועדות. אני פונה לכל עמיתי חברי הכנסת ולנציגי הממשלה, יידינו שנה רפי אדרי, תושב חצור־הגלילית לשעבר, המכיר את המשמעות של נסיעה הביתה לצפון, את כבישי הגליל, את הכביש מטבריה לראש־פינה, ש־20 שנה לאחר תכנונו עדיין ממתין לגאולה, את הכביש מראש־פינה לצפת, לבית־החולים.

מדברים על קליטת עלייה. בעצם הימים האלה נקלטו בצפת 100 משפחות של רופאים. משרד הבריאות התחייב לעזור להם ברישוי ולסייע להם תקציבית. היום ביקרו רופאים אלה בכנסת וביקשו את עזרתנו. הם זועקים זעקות שבר: אנו מיישבים את הגליל, תנו לנו יד כדי שנוכל להישאר שם.

אני קורא לחברי הכנסת בשם כל תושבי הגליל: תנו לנו יד לבנות את הגליל.

היו"ר ש' וייס:

תודה לחבר הכנסת יוסי גולדברג. היה צריך לדבר עכשיו חבר הכנסת חגי מירום, ואחריו חבר הכנסת פנחס. ברשותכם, אני אשנה את הסדר. עכשיו ידבר חבר הכנסת פנחס, ואחריו — חבר הכנסת חגי מירום. הם התחלפו ביניהם.

רפאל פנחסי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, כאשר מדברים על עדיפויות, צריך להתחייס למישורים שונים. יכולה להיות עדיפות בהקצאת משאבים לכללים, יכולה להיות עדיפות כבניית יישובים, יכולה להיות עדיפות בסדרי הביטחון הצבאיים והאזרחיים. תמיד יש למדינה בעיות בווערות, ואין היא יכולה להעמיד כל נושא בראש סדר העדיפויות. הנה עכשיו אנו עוסקים כתכנון קליטת העלייה הצפויה. האם אפשר לומר, שנושא זה איננו חשוב? והאם תקציב הביטחון של מדינה הנתונה במצב ביטחוני כשלנו איננו בראש סולם העדיפויות? והאם פיתוח הנגב איננו חשוב? והאם צמצום הפער בין עניים לבין עשירים איננו חשוב?

התשובה היא: כל הנושאים חשובים, ולכולם יש להקצות משאבים כדי לטפל בהם בו־זמנית. בכל זאת, ניתן להשיג הסכמה בין רוב חברי הכנסת, כי הנושא של פיתוח הגליל והוספת מתיישבים יהודים בערים ובמושבים שבו הוא נושא הראוי להתייחסות מיוחדת.

חוברת ז', ישיבה קכ"א
— הגליל — בסדר העדיפויות הלאומי —

ליצור רצף טריטוריאלי בגליל, הגיעו כבר בראשית שנות ה-80 למיצוי פוטנציאל הצמיחה שלהם.

רבותי חברי הכנסת, הנה כמה נתונים השוואתיים לשנים 1980 — 1987, המלמדים על גידול הולך ורב במספר הערבים בגליל. בשנת 1980 ישבו בגליל 296,000 בני מיעוטים; בשנת 1987 — 375,000. בגליל ההררי, באזור נצרת וסביבתה — רוב ערבי של 85%. בנפת יזרעאל — 930 יהודים על כל 1,000 ערבים. בנפת עכו, לרבות עכו ונהרייה — 540 יהודים על כל 1,000 ערבים. בעיר חיפה — גידול של 24% במספר הערבים באותן שנים, ירידה בעיר חיפה ב-5% במספר היהודים.

חופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
איזה מין חיטוטים גזעניים הם אלה.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

המספרים הם גזעניים? ממתני נתונים אמיתיים הם גזענות?

אני רוצה להזכיר לך, חבר הכנסת טובי, שאנחנו חיים עכשיו כפרסטרויקה, בגלסנוסט, ותפסיקו עם הסמאות שלכם.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):
זה לא שייך.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

חברי הכנסת, ברור לכולנו שאין די מועמדים ליישובה של ארץ-ישראל על כל חלקיה. ברוך השם, מאז מלחמת ששת-הימים זכינו לשלב בייחודה, 100,000 יהודים ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה, משימה לאומית ממדרגה ראשונה.

כעת, בחסדי השם, עם התמורות ההיסטוריות המתחוללות בבית-המועצות ובאירופה המזרחית, אנו עומדים בפני פתיחת שערי בריית-המועצות ליציאת היהודים. מאות אלפים יבואו אלינו, אם ירצה השם, ואין זה חלום. זאת מציאות, שהצלחתה תלויה בנו. אם נדע להתארגן לקראת המשימה ההיסטורית — נצליח.

על אף הבעייתיות שבקליטת עולים באזורים מרוחקים מן המרכז ומדולדלים באוכלוסייה, כמו הגליל והנגב, אין ספק שעלייה בממדים כה גדולים כמו העלייה של יהדות בריית-המועצות תפנה חלקים חשובים ממנה, בהכרח, גם לאזורים אלה, ובראש ובראשונה לגליל, המשוער לתוספת יהודים.

הגליל, עם נופו הנהדר, האוויר הצח והנעים, היה ויהיה, בעורת השם, מוקד משיכה לרכבות. כמובן, הכול תלוי בתבונתנו וכיכולתנו — קליטה טובה, עבודה, דיר, חינוך וכו'. יש ליצור את התנאים לקליטתם גם כיישובים חקלאיים, אשר כל תוספת כוח תחזק אותם.

בסיכומי של דבר, רבותי חברי הכנסת, יש להכין את התשתית כדי שהעולה ירצה לחיות במקום. זהו התנאי היסודי, בלעדיו רק מעטים יעברו דרך שערי הגליל לגור בו.

חברי הכנסת, שר האוצר הכריז על משימה לאומית — מלחמה בבירוקרטיה. ואומנם הבירוקרטיה מכה בנו, אבל מי הוא הגורם שאליו עלינו להפנות את החצים? הלא זו הממשלה, השלטון בישראל, הם שמטפחים את הבירוקרטיה זה 40 שנה, וכל זמן שלא נדע לעקור אותה, ייפלו חללים על מזבח.

כימים אלה דנים כנסת על האינתיפאדה והשלכותיה. ואומנם האינתיפאדה זוחלת לאט לאט ומגיעה גם לגליל. רק

מילוא, שהוא אחד השרים המקשרים בינינו לבין הממשלה, ולפיו התורנות היום היא של השרים משה נסים וחיים בר-לב. הם היו אמורים להיות כאן היום.

רפאל פנחסי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
הבעיה היא, שהשרים הנוגעים בעניין אינם.

היור' ש' וייס:

אני מודיע את ההודעה שיושב-ראש הכנסת ביקש ממני להודיע. אני רוצה גם לומר, שרוב חברי הכנסת, שלפני דקות אחדות טענו כרעם וכזעם וכפווה מלכת ומרנינה שהשרים צריכים להימצא פה — אחרי שאמרו את דברם במשך דקה ורבע לפרוטוקול, נטשו את האולם.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):
לא כולם.

היור' ש' וייס:

אמיתי שלא כולם, רובם.

אני מזמין את חבר הכנסת חגי מירום — הוא איננו נוכח. רשות היכור לחבר הכנסת אברהם ורדיגר, ואחריו — לחבר הכנסת יגאל ביבי.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בראשית דברי אני מברך את חברי הכנסת גולדמן ועמור, אשר יזמו את הדיון במליאת הבית בנושא כה חשוב.

זה שנים מתרעים יודעי דבר על הסכנה של איבוד הרוב היהודי בגליל. זכורני שבכנסת הקודמת הופיע בוועדת הפנים פרופסור סופר, והציג בפנינו תמונה קודרת על ההגירה השלילית של יהודים מהגליל ועל הסכנה בכך. עברו שוב כמה שנים, וכעת כבר ברור לכולנו, כי האחיזה היהודית בגליל נחלשה בשיעור ממש. אם בראשית העשור היו היהודים 57% מכלל האוכלוסייה, הרי השנה הם רק 49%, כלומר, פחות ממחצית האוכלוסייה בגליל היא יהודית, והמגמה הזאת נמשכת. עובדה היא, שכ-3,000 יהודים עקרו מן הגליל בשנה האחרונה.

הסיבה להיחלשות האחיזה היהודית אינה נעוצה רק בגורמים דמוגרפיים; לא רק הילודה הרבה אצל הערבים גורמת לרוב לא-יהודי. את הסיבות יש לחפש בכמה תחומים, ובהם התחום הכלכלי. למרות פיתוח מפעלי התעשייה במשך שנים באזורים שונים של הגליל, תנופת הפיתוח הכלכלי המקובלת לארץ פוסחת משום-מה על הגליל. הבנייה והפיתוח בין חיפה לאשדוד גם הם מחלישים את אחיזתנו בצפון הארץ, אבל, כמובן, אין זה דבר שניתן למנוע אותו.

בשנות ה-50 וה-60 הבינו ראשי המדינה, שיש לחזק את הגליל, ליישבו, לפתחו, להקים בו ערים יהודיות, כי כבר אז ידענו את החשיבות ואת הבעייתיות של הגליל. נצרת-עילית, כרמיאל, ההתיישבות המסיבית, המפעלים התעשייתיים והחקלאיים — כל אלה הוקמו כדי לחזק את אחיזתנו בגליל. לו היה לכך המשך, היה המצב נראה אחרת.

בסוף שנות ה-70 הוצא המונח "ייחוד הגליל". במשך כמה שנים העלו 50 נקודות התיישבות. "הייחוד" הזה, אשר החל בקול תרועה, נמוג לאט. המרכזים העירוניים, שאוכלסו בעיקר על-ידי עולים חדשים יוצאי צפון-אפריקה, נקלעו לקשיים גדולים, חלקם נהפכו לעירות פיתוח, שבהן עברו אלפי מתיישבים. היישובים הכפריים החקלאיים, שהיו אמורים

מי שמעיין בחלוקת התקציבים בתחומים שונים רואה שהגליל מקבל פחות כתחום התשתית, הכריאות והתרכות — מוזיאונים, תיאטראות. עשיתי פעם חשבון, שכעיר הגדולה במרכז הארץ יש יותר עובדים במוזיאונים מאשר העיר הגדולה ביותר בגליל ככלל, אז לא נדבר על עדיפות לפני שהגענו קודם כול לשוויון בחלוקת המשאבים.

היום הייתי בוועדת הכלכלה. דיברו בה על הכבישים ושמעתי את הגמגומים, כיצד מדברים על כבישי הגליל, שהיום בקושי אנחנו יכולים לנסוע בהם, וחלק מהם מהווה סכנה.

אך אני רוצה להתריע בתחום שבו קיבלנו היום אזרה בעיתונות: פתרון בעיית המושבים, בגליל בעיקר, שבהם אין לאנשים אפשרות לעשות עבודה אחרת. אביבים ודוב"ב והיישובים שם — אם לא יתפרנסו מהחקלאות, אין להם ממה להתפרנס. הם לא נמצאים חמש דקות מכפר-סבא או מתל-אביב. אני חושש ממרי אזרחי בגליל. מה שהיה היום במדרך-עוז, שאנשים יצאו ואיימו ולא נתנו לאנשי ההוצאה לפועל להיכנס. ימשיך וילך.

דיברנו על עוני. מה זה עוני? אנשים מאבדים את עמל כפיהם במשך עשרות שנים, מושבים מתמוטטים, קרוי אשראי נסגרים, חשבונות בנקים וחסכונות מעוקלים, אין שום דבר. רבותי, יש מרי בגליל, אנשים תוססים, ופה אין שר מן הממשלה שישמע את הדברים ויחוש את המצוקות והמועקות. מעל במה זו אני רוצה לומר את הדברים ולהתריע בעוד מועד.

אני חושב שמדיניות אכלוס הגליל איננה כסדר, אינה מתוכננת. בעבר הכירו את המושג "עיר ובנותיה": עיר מרכזית והבנות מסביב. תל-אביב — סביון, צהלה, כל הבנות מסביב. בגליל לא פיתחו ערים מרכזיות. צריכות להיות ערים מרכזיות, לפחות אחת בגליל-העליון, אחת בגליל-התחתון, אחת בגליל-המרכזי, אחת בגליל-המערבי — ארבע ערים מרכזיות, אשר ישרתו את כל הפריפריה. זה אל-ף-י-ב"ת של תכנון, והוא נעלם מעיני מעצבי המדיניות שלנו. וכך מה שקורה הוא, שלא זו בלבד שאין מדיניות של תכנון, אלא יש כפילויות, יש התכתשויות. יש ראשי ערים טובים בגליל, אבל כל אחד, ובצדק, מושך ומושך, והמשאבים לא מחולקים כפי שצריך. כל הניסיונות להתמקד ולתת את השירותים באזור ילכו לאיבוד, ולא יתקיימו כל זמן שמדיניות העיור בגליל לא תהיה נכונה.

לגליל יש נתונים טבעיים בתחום התיירות. פעלנו בתחום זה בטכריה במאמצים ככירים. יש פוטנציאל בלתי מוגבל לגליל. נמצא פה שר התיירות לשעבר, והוא יודע אילו מאמצים עשינו. אבל כמה תקציבים מוקצים לפיתוח התיירות בכלל? הלוא זה אוצר בלתי נגמר: חבל ארץ יפה, קדוש לכל הדתות, והוא מוונח. הייתי בקריית-שמונה — עיר יפה, מטופחת, בקרבתה החרמון ויישובים היסטוריים. מדוע אין העיר הזאת מקבלת את המנה לתשתית תיירות? למה לא מפתחים את הנושא הזה? הלוא שר האוצר רוצה לפתח את התשתית. רבותי, אני רוצה לומר לכם, שמה שיושיע את מדינת ישראל מבחינה כלכלית יהיה התיירות. חבל שחבל ארץ זה, הגליל, שכה מתאים לנושא, לא מקבל את העדיפות הראויה.

אני רוצה לסיים ולומר על נושא החינוך: קודם כול, הזדעזענו, חברי הכנסת, כשבאנו לאביבים ולדוב"ב, היישובים שעל קו המערכת. מטבחר שהם לא מקבלים את החינוך בגני טרום-חובה חינו. מטבכריה — חינו. בכפר-חבור — חינו, כיסוד-המעלה — חינו, מנתמיה — חינו. באביבים — לא, בדוב"ב — לא, מפני שיש ויכוח בוועדת השרים לערי הפיתוח אם להכניס אותם לרשימת הזכאים או לא.

אתמול שמענו כאן דברים חמורים מאוד מפי חברי הכנסת וגם מפי השר אולמרט, וגם אני התייחסתי אתמול לנושא הזה ולבעיה הקשה, שאת פתרונה עדיין איננו רואים. רק תגבור הגליל, ייהודו, ודווקא על-ידי קליטת עלייה מברית-המועצות — זוהי הערובה היחידה להצלחתו. תודה.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת ורדיגר, אני מבין שזה בהסכמת חבר הכנסת ביבי — רשות הדיבור לחבר הכנסת חגי מירום.

גאולה כהן (התחיה):
ואחריו?

היו"ר ר' פנחס:

אחריו חבר הכנסת יגאל ביבי, ואחריו — חבר הכנסת תופיק טובי.

חגי מירום (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אורחים מהגליל, אני אינני יכול להשלים עם יחסה המזולזל של הממשלה כלפי הכנסת וכלפי הגליל; אשר על כן בחרתי לומר את הדברים האלה:

(עומד על הדוכן ושותק)

היו"ר ר' פנחס:

דקה דומייה?

גאולה כהן (התחיה):
מה זה?

היו"ר ר' פנחס:

כאות מחאה — במקום לדבר הוא שותק.

זה על חשבון הזמן שלך, חגי.

גאולה כהן (התחיה):
מה זה, אבל?

אברהם שריר (הליכוד):
שתיקה רועמת.

גאולה כהן (התחיה):
אני מציעה שכולנו נעמוד.

היו"ר ר' פנחס:

חבר הכנסת חגי מירום, אני חושב שכבר יצאת ידי חובה. לא מקובל לעמוד על דוכן הנואמים ולהפסיק כל כך באריכות.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
צריך לכתוב את זה בכתב בריל.

חגי מירום (המערך):
תודה רבה.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת חגי מירום. רשות הדיבור לחבר הכנסת יגאל ביבי, ואחריו — לחבר הכנסת תופיק טובי.

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מקדם בברכה את חברי, ראשי המועצות מהגליל שבאו לדיון, אך אני תמה על חברי מיכה גולדמן, שהכתיר את הדיון בשם "הגליל — בסדר העדיפויות". ממתי אנחנו מדברים על עדיפות לגליל? אנחנו רוצים קודם כול שוויון לגליל. אני שוען, שלפני שאנחנו מדברים על עדיפות צריך לשאול: האם כבר הגענו לשוויון?

יהודה פרח (הליכוד):
צריך לדובב אותם.

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):

לפני שבוע שמענו פה, מעל הכמה הזאת, את שר החינוך. כאשר אנחנו אומרים לו: אדוני, למה במצעים, כשמישהו גר במצפה הזה הוא מקבל תמריץ לערי פיתוח, ואילו השכן שלו במצפה השני לא מקבל? למה? הוא אומר: מה אעשה? יש ויכוח בוועדת השרים לערי הפיתוח.

ממשלה צריכה לשלוט, למשול. האנשים היושבים שם כלי תחבורה סדירה, כלי כבישים, כלי תנאים, כלי אמצעי ייצור, הם חלוצים. הממשלה חייבת לשלוט ולהחליט.

מדברים על חוק זכויות האזרח. איך ייתכן שאזרח במצפה זה מקבל ואזרח במצפה אחר אינו מקבל? זה לא עניין של חוקים, מה עניין של שכל ישר, של היגיון שאיננו קיים היום.

מרבית לדבר כאילו נותנים לערי הפיתוח בחינוך. אני זוכר את הוויכוחים שהיו בשכונות השיקים על כל ילד, על ויסות, חס וחלילה שיפחת מספרם. היום, רבותי, הילדים בערי הפיתוח מפסיקים את לימודיהם רבע שעה לפני 12:00. אין שם הקבצות. היו שם קיצוצים כמו בכל עיר. בערי הפיתוח חל פיתוח בדבר שהתגאיו בו כמשך שנים רבות, ואם בחינוך אנו לוקים, מה נגיד בדברים אחרים?

אני חושב שחברי הכנסת הנמצאים כאן יכולים להפעיל לחץ על הממשלה. בקרוב יוגש תקציב נוסף של 2.5 מיליארדים. הייתי רוצה שלא רק אלה שסיררו בגליל, ויש בלבם רגש חם כלפי מה שראו עיניהם, אלא כל חברי הכנסת ישאלו ויבקשו: איפה הנחת לגליל? איפה המשאבים? מה נותנים לגליל?

לסיום, אני רוצה לספר על אפיזודה אחת. אל אחת המושבות הגיע מתכנן כדי לשחזר אותה. הוא פנה לראש המועצה ואמר: תשמע, ירדתי ראש המועצה, המושבה שלך, כמעט אין צורך להשקיע כדי לשחזר אותה. כמו שהיא נראתה לפני מאה שנה, כך היא נראית גם היום. קצת פוגות וקצת כוחלה ויש לנו מושבה משוחזרת.

תראו מה קרה למושבות יהודה, כולן ערים גדולות, שבהן בניינים רבייקומות; ולצערך, חלק ממושבות הגליל — אין בעיה לשחזר אותן אלא בהשקעה של גרושים. כי עד ימינו לא חל בהן כל שינוי.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת יגאל ביבי. רשות הדיבור לחבר הכנסת תופיק טובי, ואחריו — לחברת הכנסת גאולה כהן. חבר הכנסת תופיק טובי, בבקשה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית שלום ולשוויון):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, לדבר על פיתוח הגליל לכל תושביו ולתת לכן עדיפות — אדרבה ואדרבה. אבל ככך-אדם, כהומניסט וכקומוניסט, אני פוסל תכלית הפסילה דיון בנושא מתוך מניעים ושיקולים דמוגרפיים, כשמדי יום מודדים כמה גדל או כמה פחת בגליל מספר הערבים לעומת מספר היהודים או מספר היהודים לעומת מספר הערבים.

הדיבור על החתירה לרוכ יהודי והזמנתם של ראשי יישובים יהודיים כלבד, והם ברוכים כאן, תוך התעלמות מראשי יישובים ערבים, כאילו האוכלוסייה הערבית אינה קיימת בגליל, נודף ממנו ריח האיריאולוגיה הלאומנית של יהוד הגליל.

אם מתייחסים ברצינות לעובדה שהגליל הינו חלק של מדינת ישראל, והוא חלק ממדינת ישראל אפילו לפי תוכנית השלום של הנציגות הפלשתינית המוסמכת, והיא אש"ף, כהתאם לתוכנית השלום שאושרה באלג'יר בשנה שעברה, הרי כל הדיבור על הסכנה לגליל אם לא יהיה בו רוב יהודי, כפי שדיברו חבר הכנסת ורדיגר ואחרים, זה דיבור הבא לחפות ולכסות על מדיניות הפוגעת בזכויותיה של האוכלוסייה הערבית ולהזיז מדיניות גזענית לגבי מעמדה וזכויותיה; זה מצד אחד. מהצד השני, זו גישה הממסדת את מדיניות האפליה הקיימת כלפי האוכלוסייה הערבית — מדיניות הפקעת האדמות, מדיניות האפליה הלאומית בין אזרחי ישראל היהודים והערבים. מדיניות האפרטהייד המתמוטטת בדרום-אפריקה — כמנסים לחזק אותה על-ידי התנגדות למגורי ערבים בערי פיתוח, כמו כרמיאל ונצרת-עילית.

מדיניות יהוד הגליל הביאה, ועדיין מביאה, לצעדים אדמיניסטרטיביים שרירותיים של הפקעת אדמה מבעליה הערבים, פלחים ובעלים אחרים, בשם צורכי ציבור, כדי להעבירם לאזרחים אחרים בהיותם יהודים.

ב-1975 — 1976 הייתה הפקעת אדמות גדולה, שגרמה ל"יום האדמה" בישראל. החזקה של הבעלים הערבים, הפלחים, על חלקים גדולים מהאדמה שהופקעה אז לצורכי ציבור, ככיכול לא הופסקה. הם המשיכו לעבד אותה. כמה אלפי דונמים כאלה התגלו בשנה-שנתיים אחרונות במגיד-אליכרום, בעין-מאשר שליד נצרת ובכפרים אחרים, ומינהל מקרקעי ישראל ומשרד החקלאות לא מתביישים לפנות עכשיו לבתי-המשפט כדי לכפות ולממש את הנישול לאחר שעברו מאז יותר מעשר שנים.

מדיניות נישול אזרחים ורשויות מקומיות ערביות משטחי שיפוט והעברתם לרשויות מקומיות יהודיות יוצרת טבעת חנק על היישובים הערביים, מונעת את התפתחותם וגורמת למצוקת קרקע ודיוור. שטח השיפוט של נצרת העיר בת 60,000 תושבים מגיע רק ל-12,000 דונם, לעומת שטח השיפוט של 19,200 דונם לנצרת-עילית בת 25,000 תושבים — שטח כמעט כפול לפחות ממחצית מספר התושבים.

חברי הכנסת, אם בראשית שנות המדינה התקיימו 70% מהאוכלוסייה הערבית על חקלאות, שיעור זה ירד ל-54% בשנת 1954 ול-20% ב-1989. בחלקה הגדול, זו תוצאה של מדיניות הנישול כלפי הפלחים הערבים.

מדיניות יהוד הגליל גרמה לא רק לנישול האוכלוסייה הערבית מאדמתה ולמצוקת הדיוור הקשה, שהיא מנת חלקה של רוב האוכלוסייה הערבית, אלא היא מכזבת משאבים עצומים לרעת כל תושבי הארץ.

ניקח את תוכנית הקמת המצפים, אותה תוכנית שיגעונית שחזה השר שרון. עשרות מצפים הוקמו למספר קטן מאוד של משפחות, שהוכאו כאילו לשמור על הקרקע מפלישת הערבים אליה. עשרות מיליוני שקלים הוקצו לפריצת דרכים, להקמת תשתית לדיוור — לפעמים לחמש או אף לפחות משפחות. כיום, רבים מהמבנים עומדים ריקים עם שומר או שני שומרים. האם לא היה טוב יותר להוציא את סכומי העתק שבזבזו על מצפים ראוותניים אלה ולהפנותם לפיתוח הגליל לטובת כל תושביו. יהודים וערבים, בחקלאות, בפיתוח תעשייתי, בדרכים בטוחות יותר, שיחברו את הכפרים הערביים לעורקים הראשיים, ובשירותים מוניציפליים וחברתיים?

אם מדברים על פיתוח הגליל, חשוב להזכיר כאן את מצוקתם הקשה של 40 היישובים הערבים הלא-מוכרים,

מרביתם בגליל, יישובים כמו אל-כמאניה שעל-יד כרמיאל, אל-חומרה, אל-חוסייניה, אל-כעביה ואחרים, היושבים על אדמתם זה דורות ובהם אלפי משפחות החיות בלי אפשרות של בנייה, בלי מים, בלי חשמל, בלי בית-ספר לילדים, כי השלטונות גמרו ואמרו לחסל את קיומם.

בעלי מדיניות יהוד הגליל מרכיב לדבר על התועלת הצומחת לאוכלוסייה הערבית ממדיניות זו. זו זריית חול בעיניים, שנועדה לחפות על המדיניות השכירות והאפליה, המעמיקה את הפער החברתי והכלכלי בין השתי האוכלוסיות.

אם נתחום צפיפות הדיור, מספר הנפשות הממוצע לחדר אחד בסקטור היהודי מגיע ל-1.1, הרי בסקטור הערבי הממוצע הוא 9.3 נפשות לחדר, וזה מסביר את הנושא הידוע בשם "הבנייה הבלתי-חוקית", הנובע מהסבל הנגרם לזוגות צעירים ולמשפחות ערביות הגדלות ללא דיור אנושי. אם הממוצע של ההכנסה לנפש בקרב המשפחות היהודיות השכירות הוא 13.9 שקלים כיום, הרי בסקטור הערבי הממוצע הוא 6.4 שקלים. שני-שלישים מהילדים החיים מתחת לקו העוני בישראל הם ערבים.

נושאים אלה קשורים בהחלט בשאלה, האם פיתוח הגליל הוא בכיוון חד-לאומי או לטובת כל תושביו, כאשר רוב האוכלוסייה הערבית מתגוררת בגליל.

חברי הכנסת, יש שמדברים היום על תזוהתה של האינתיפאדה, כביכול, לאוכלוסייה הערבית בגליל. אין בדברים האלה אלא דמגוגיה. אם האוכלוסייה הערבית מגלה, וכצדק — כמו אורחים יהודים רבים במדינה — סולידריות עם מאבקם הצורך של בני עמה, העם הפלשתיני, בשטחים הכבושים; אם לכם וציפיותיהם נתונים לקיומו של העם הערבי הפלשתיני ולמימוש זכותו להקמת מדינתו העצמאית בצד ישראל, בקווי 1967 — הרי הם מבטאים זאת לפי החוק, בדרכים המדיניות והציבוריות, יחד עם כוחות השלום היהודיים.

אם יש חריגה, אם יש בודדים הקוראים להעברת האינתיפאדה לאוכלוסייה הערבית בגליל, אלה תופעות אפסיות בקרב הציבור הערבי. אבל כל הדמגוגיה הזאת על אינתיפאדה בקרב האוכלוסייה הערבית, בישראל באה כדי לחפות על המדיניות של אותם "טרנספריסטים", שכל מאוויים להביא להעברת אוכלוסייה, לטרנספר של האוכלוסייה הערבית גם בגליל. אנו מזהירים מאוד מפני הדמגוגיה הזאת וממדיניות הדיכוי המשטרתי, הפוגעת בחפים מפשע כאמתלה זו.

חברי הכנסת, אין זו פעם ראשונה שאנו דנים כמה שנקרא "הכבוש, הדמוגרפיה בגליל". הדבר חוזר כפי כמה חברי כנסת. מכל הדיונים האלה נשאר רק הטעם הרע של גזענות והטפה לאומנית אנטי-ערבית. מצד אחר, כל הפיתוח מסתכם כסופו של דבר בפשיטת-רגל, כשגוברת מצוקתם של מושבים וקיבוצים, האבטלה גוברת והעוני מתפשט גם בגליל ומאלץ אנשים לעזוב אותו.

כל זה קשור עם מדיניות הממשלה, הבנויה על הנצחת הכיבוש, העדפת הוצאות הצבאיות וההתנחלות. דיכוי האינתיפאדה עלה עד עכשיו ישירות 2 מיליארדי שקלים ומעלה.

אנו בהחלט בעד פיתוח הגליל לכל תושביו, יהודים וערבים, בעד תיעושו, בעד שגשוגו, בעד שגשוג החקלאות היהודית והערבית, כדי שכל אזרחי ישראל, יהודים וערבים, יחיו ויתפתחו בשוויון, תוך כיבוד זכויות וכבוד הרדי.

היו"ר ר' פנחסי:

תודה לחבר הכנסת תופיק טובי. רשות הדיבור לחברת הכנסת גאולה כהן, ואחריה — לחבר הכנסת חיים אורון.

גאולה כהן (התחיה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כשאני עולה לדבר היום על הגליל, על כל המצוקות שלו ושלנו, זו פעם ראשונה שאני עולה בהרגשה שהגליל יגאל, והוא יגאל עליידי עלייה. העלייה תגאל גם את הגליל, ואולי בראש ובראשונה את הגליל. לי אין ספק בעניין הזה, אם נרצה ואם לא נרצה. גם בעלייה לא רצינו, היא נכפתה עלינו, כמו כל ההחליטים בעם ישראל, שבהם יש חיבור בין תהליך חיובי לבין תהליך שלילי. יש מי שבורחים מאיזה מקום, ויש מי שבורחים באיזה מקום. יחד, הכריחה מכאן והכחירה מכאן, והציונות והמדינה באמצע, אם נרצה ואם לא נרצה; אולי כשם שנאמר "על כורחך אתה יהודי", גם על כורחך של מדינת ישראל, ששכחה מזמן את האופי הציוני של המדינה, תיכפה עליה עלייה.

כמובן, היינו יכולים להיות מוכנים לעלייה ולקלוט אותה טוב יותר, והכול היה יכול להיות אחרת, אבל גם במצב הנוכחי אין לי ספק, שעולים יהיו פה והעולים יגאלו את הגליל. לא השכל שלנו, לא הרבקות שלנו במשימה ולא הדיבורים כאן בבית הזה, אלא המציאות תכריח אותנו לכך. אינני יודעת אם זה טוב או לא טוב שאנחנו מגיעים להצלה על-ידי כפייה. איך אומרים? גם תורה נכפתה עלינו הר כגיגית בהר-סיני. כל הדברים הטובים נכפו עלינו, כידוע, גם יציאת מצרים. אבל זו ההרגשה שלי, ואני מקווה שלא תאבדה, עלייה תהיה, ועלייה של העלייה הזו אל הגליל — גם היא תהיה.

ועכשיו למה שאנחנו יכולים לעשות בכוחנו. יש תופעה משונה מאוד, וכבר עמרת עליה פעם אחת בבית הזה: כל מה שהוא בקונסנסוס תקוע. כשיש נושא שיש עליו קונסנסוס מימין ומשמאל, הוא נשאר תקוע; למשל, עניין העלייה שהוזכרתי. אינני מדברת עכשיו על גלי העלייה שבאים לא בגללנו, אבל כולם היו בעד עלייה. מימין היו בעדה, משמאל היו בעדה, אבל איש לא עשה ולא כלום, ואני מדברת על השנים האחרונות. כולם נגד תאונות דרכים, מימין ומשמאל, מי לא? כולם בעד הגליל, מ"גוש-אמונים" מימין ועד השמאל שבשמאל מן הצד השני. כולם בעד יישוב הגליל, איש אינו מתנגד, ולא קרה מה שצריך היה לקרות.

מדוע אני אומרת שכל מה שבקונסנסוס תקוע? כי מה שלא בקונסנסוס, יש לו קבוצות לחץ. יש מי שרוצים התנחלות ביהודה, בשומרון ובעזה — אז יש "גוש אמונים", יש קבוצת לחץ הנאבקת ולוחמת ומשיגה; לצערי, פחות מדי, אבל השיגה מה שהשיגה, ואין לי ספק שהיא עוד תשיג, כי היא עוד ממשיכה להיאבק. זה לא היה בקונסנסוס. להיפך, גם אם החליטו ממשלות ישראל בסופו של דבר על מתן עזרה, זה היה משום שכפו זאת עליהן הר כגיגית. כל מי שיש לו קבוצות לחץ משיג את מטרתו. לגבי הגליל — זה לא היה כך. כבר אמרתי שהכול דיברו בעד.

הייתי בקריית-שמונה עם כ-30 חברי כנסת, בסיוור שנערך ביוזמת יושב-ראש הכנסת, וראיתי, כמו כל חברי הכנסת, את המצוקות הכלכליות, החברתיות והביטחוניות שיש שם. מי שחושב שגמרנו עם הנושא הביטחוני, טועה. מי שחושב שעל-ידי הנסיגה — אני לא מדברת עכשיו על כך שלא היה צריך לצאת משם, אני גם לא חושבת שהיה הכרח לצאת כפי יציאנו, כשום פנים ואופן לא, אבל מי שחושב שעל-ידי היציאה המבוהלת הזאת משם יצאנו מהבעיות ומהכוח, טועה.

ארץ-ישראל בגלל הרוב הדמוגרפי. רוצים מדינה יהודית, מתים למדינה בעלת אופי יהודי. דרך אגב, אני לא רואה בדיוק את האופי היהודי רק עליידי זה שגרים פה יהודים, צריך להיות באמת אופי יהודי למדינה גם מבחינות ערכיות וחברתיות. אני לא מדברת על רת, אבל על אופי יהודי.

הנה עכשיו בורחים משם מפני שרוצים אופי יהודי. רוצים ייחוד המדינה. הנה בתוך המדינה הזאת יש אזור ענקי, הגליל, ששם הם יכולים לעשות ייחוד, ושם כל הזמן יש רוב לאוכלוסייה ערבית. גם משם נברח? ולמה לא? זה אזור הגליל. זה אזור שונה מהשומרון, מיהודה, מהשפלה?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
רק עליה.

גאולה כהן (התחיה):
דיברתי על העלייה.

האם זה הקריטריון, לברוח ממקום שיש בו רוב ערבי?

כן, חבר הכנסת חופיק טובי, זאת מדינה יהודית וצריך להיות בה רוב יהודי. אני לא אומרת שלא יכול להיות אתנו מיעוט ערבי, לא אירינטי.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):
על כל דונם בנפרד.

גאולה כהן (התחיה):

לא צריך על כל דונם בנפרד. "שלום עכשיו", שאתה מצדד בה ומפגין יחד אתה לפעמים, מדברת נגד התיישבות ביהודה ובשומרון. וכתה. למה "שלום עכשיו" לא מקימה יישובים בגליל? למה היא מתנחלת רק בדיונגוף ומקטרת על "גוש אמונים"?

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

— — —
היו"ר ר' פנחס:

חבר הכנסת אורון, זמנה כבר חם והיא צריכה לסיים.

גאולה כהן (התחיה):

אינני מדברת על מפ"ם. כל הכבוד להתיישבות של התק"ם, של מפ"ם ושל אחרים. אני מדברת על תנועה פוליטית. "גוש אמונים" היתה תנועה פוליטית. כשהיא רצתה ליישב את מדינת ישראל גם ביהודה ובשומרון היא קמה והקימה שם יישובים. אתם, תנועה פוליטית כ"שלום עכשיו", רוצים ליישב את מדינת ישראל בגליל ובנגב — תקימו שם יישובים. זה מוכיח ממש שאתם לא רציניים כשאתם מדברים על האופי היהודי של המדינה.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):
אפשר לשאול שאלה?

היו"ר ר' פנחס:

חברת הכנסת גאולה כהן, את מסכימה?

גאולה כהן (התחיה):
בהחלט.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):

למה כל אלה שרוצים להראות כאילו הם פטריוטים, "גוש אמונים" ואחרים שהולכים להתיישב בגדה המערבית וברצועת-עזה, לא התיישבו בנגב לפני 1967? לא יותר קל להם ללכת לשם, אפילו אחרי מלחמת ששת-הימים? למה להסתבך

יגידו לכם זאת היום כל היישובים והקיבוצים שבאצבע-הגליל. יש אפילו דברים שלא מדברים עליהם והם לא מגיעים לעיתונות.

אבל, שמחתי לראות בקריית-שמונה גאות יחידה, אותו כיטחון פנימי של עיר שכבר יודעת שהיא לא תכרז גם אם יהיו שם קטיושות, לא כמו שהיה קודם, כפי שכולנו זוכרים. היום יש שם כיטחון פנימי. נוסף על הביטחון שצה"ל נותן להם, יש שם כיטחון פנימי. מבחינה זאת, זו עיר אחרת. רציתי לכתוב בנושא הזה — הוא כבר איננו כאן — את ראש העיר פרוספר עוזן, שתרם הרבה מאוד לגאוות היחידה הזאת, להרגשת הביטחון הפנימי, שהיתה תמיד מנת חלקם של הקיבוצים במקום, שהיתה להם תמיד תחושה של "בית לא עוזבים ולא בורחים ממנו", מפני שהיו להם גם שורשים של חינוך, כלכלה ומשק אחרים. היום קריית-שמונה היא עיר שאפשר להתבכר בה, ומבחינה זו אפשר לומר שכבר יש שינוי לטובה בגליל.

אם אנחנו מדברים על הנושא הביטחוני — אמרתי בהזדמנות אחרת, שכדי לפגוש את האינתיפאדה לא צריך לעבור את "הקו הירוק". אתמול אמרתי פה, שכדי לפגוש את האינתיפאדה צריך רק לעלות להר-הצופים שלנו, לאוניברסיטה, ולראות מה קורה שם אצל הסטודנטים החוגגים את האינתיפאדה, את אש"ף ואת האש"פיסטים בחסותה של הנהלת האוניברסיטה ובחסותה של החופש האקדמי. היום אני אומרת, שכדי לפגוש את האינתיפאדה לא צריך לעבור את "הקו הירוק". צריך לעלות אל הגליל, ולא דווקא לפגוש שם את בקבוקי התבערה בצמתים. לי יצא להיות בבית שיהודים חזרו אליו מחתונה ערבית שהם הוזמנו אליה, והם סיפרו על כל השירים שהושרו בחתונה הזאת. בידי אחד השירים.

נואף מסאלחה (המערך):
מה זה, שירי הפלמ"ח?

גאולה כהן (התחיה):

אני כבר לא מדברת על השיר: "כדם, כאש וברוח נפרה אותך, הגליל", השיר של האינתיפאדה. אני מדברת על שירים שהם כביכול שירי חתונה, וכל משפט רביעי וחמישי ממש מסית, לא רק נגד המדינה, אלא מסית לקחת את הרובה. באחד השירים נאמר שם: "קחו חברים את הרובה". את השיר הזה שרים כל הזמן. זה כבר לא טפטוף.

נואף מסאלחה (המערך):
זה פנטזיה.

גאולה כהן (התחיה):

אני אראה לך את השיר בהזדמנות.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
הם יודעים לפנטז עלינו.

היו"ר ר' פנחס:

חברי הכנסת, יש לה שתי דקות לסיום. אנא, אל תפריעו לה.

גאולה כהן (התחיה):

אני אומרת: יש אינתיפאדה בגליל. היא חוגגת שם לאט לאט. אני כבר לא מדברת על האינתיפאדה בכנייה בגליל, אינתיפאדה יומיומית של בנייה בלתי-לגלית. מה זה, לא אינתיפאדה? היא גם ממומנת בכספי אש"ף.

מאחר שאני צריכה לסיים, חברים, אני רוצה לומר מלה אחת על מפלגות השמאל, שאני פשוט לא מבינה אותן. מפלגות השמאל מוכנות לברוח מחלקים גדולים של

לא משנה אם השולחן מלא או ריק מבחינת יכולתה של ממשלת ישראל לקבל החלטה ולהשפיע על מה שקורה היום בגליל ובנגב. אין לכך שום משמעות אם ישבו פה כל השרים, ראש הממשלה, ממלא מקום ראש הממשלה וההרכב כולו.

למה זה לא משנה? אני יודע, חבר הכנסת גולדשטיין, כאשר מתחילים את הוויכוח הזה, יש שאומרים הגליל והנגב, ויש שאומרים הגדה והרצועה; יש שאומרים קיבוצים, ויש שאומרים מושבים. היום כבר התחיל סיפור דומה לגבי עיירות הפיתוח ושכונות המצוקה.

אני רוצה להציג את השאלה הזאת כשאלה עקרונית לגבי מי שחושב שהכרעה של מדינה ויכולתה להשפיע ולקבוע עדיפויות הן בחתום סמכותה, וחובה עליה לבצע דברים אלו. על-פי ניסיון העבר ועל-פי ניסיון ההווה, היו במדינת ישראל תקופות שונות שניתנה בהן עדיפות לחבלי ארץ שונים, והוכח, על-פי ניסיונו המשותף, שהעדפה כזאת הניכה תוצאות. כאשר אמרו חבל-לכיש — היו תוצאות חבל-לכיש; כאשר אמרו עיירות פיתוח — להעדפה הזאת היו תוצאות.

אני לא אומר את זה עכשיו לצורכי פולמוס פוליטי, אבל אגיד על זה משהו, הרי לא אחסוך את השאלה הזאת. אבל האם כל המתיישבים בגדה וברצועה הם חלוצים? וכל אלה שאינם בנגב ובגליל הם לא חלוצים, כי הם אינם שם? או שבאו לידו ביטוי סך-כל המשאבים הכלכליים, החינוכיים, התרבותיים — העדפות, כן, העדפות, שאם עושים אותן נכונה הן מניבות תוצאות?

קבעו אזור סחר חופשי באילת, לא כדבר נפרד, כאחד האמצעים — זה נתן תוצאה באילת; הורידו מס הכנסה במצפה-רמון, לא כאמצעי יחיד, כאחד האמצעים — זה נתן תוצאה במצפה-רמון.

כאשר אני אומר שהממשלה הזאת אינה מסוגלת לקבל החלטה על העדפת הגליל והנגב, וזה אומר הסרת ההעדפה מן הגדה ומן הרצועה — אני לא אומר את הדברים על בסיס של ויכוח פוליטי, חבר הכנסת חנן פורת, אלא על בסיס המצביע על כך שיש פה סתירה פנימית, שאינה ניתנת לגישור.

אני לא נמנה עם מי שאומרים שהמדינה לא צריכה להכריע, מעולם לא באתי בטענה על העדפות ליישובים בגדה וברצועה, שהרי מדוע נותנים להם העדפות? מדינה שמחליטה לתת העדפות — זכותה וחובתה לתת העדפות. הוויכוח שלי בעניין הזה הוא פוליטי.

מי שאומר: העדפה לגליל ולנגב, צריך לדעת שזה כרוך בהקצאת משאבים, שזה כרוך בקביעת סדרי עדיפויות, נכון, בשבוע האחרון נשמע פתרון חדש, העולים החדשים יכפו עלינו את הפתרון הזה. למה? הם לא שמעו את הפלייטון של "הגשש" על פתח תקווה ועל חדרה ועל רחובות? למה הם יפתרו את העניין, על-פי איזה קנה-מידה ומאלו מניעים?

אם תינתן העדפה רצינית לגליל ולנגב, עלייה היא בהחלט גורם שצריך להיות חלק מההעדפה הזאת, אבל אם לא תינתן העדפה, הרי כשם שכל העליות האחרונות עברו על פני הגליל והנגב, גם העלייה הזאת תעבור על פניהם. ולמה לא? האם הלהט החלוצי שלהם גדול יותר? האם היתרונות שם יהיו גדולים יותר? על איזה בסיס אתם מדברים?

אני רוצה לומר באופן המפורש ביותר, שהצירוף של האי-יכולת לקבל החלטה פוליטית-גיאוגרפית עם התפיסה שקיימת חזק מאוד זה 12 שנה: כואו נשחרר את המדינה

במקום שיש בו סכסוכים וחילוקי דעות? והנגב מוכן לקלוט

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
גם יהודה ושומרון חלק מארץ-ישראל.

הי"ר ר' פנחסי:
חבר הכנסת פארס, שאלתך מובנת. היא כבר סיימה את זמנה.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):
אם הילודה שלנו תהיה פי חמישה ומספרנו יגדל, מה תעשי?

גאולה כהן (התחיה):
תודה רבה על השאלות, ואני אתחיל מהסוף.

קודם כול, לגבי שאלת הילודה, שאלה נכבדה מאוד. מיום שנולד העם הזה, מעולם לא התחיינו עם שום עם ועם שום אויב מבחינה מספרית. היו מעצמות גדולות, הרבה יותר גדולות מאתנו, הן לא קיימות היום ואנחנו קיימים. תקרא לפעמים, מלבד הקוראן, גם את התנ"ך. כתוב שם: "לא מרכבם העמים". זה נכון, הבעיה הדמוגרפית שלנו היא לא עם רוב ערבי בגליל, אלא יש מאה מיליון סביבנו, זאת הבעיה הדמוגרפית ואנחנו ככל זאת קיימים. איך זה קורה — אני לא יודעת, אבל עובדה היא שלא בזה חוננו, לא במספר. לכן גם פה נתמודד ונתגבר.

למה הם לא הלכו לשבת אז בנגב ולמה הם רוצים דווקא את יהודה ושומרון? זה שהם לא הלכו להתיישב בנגב — חבל. אני בעד זה שכל מי שרוצה להתיישב יתיישב בכל מקום בארץ-ישראל, ובעיני הנגב הוא חלק בלתי נפרד מארץ-ישראל, כמו שכם וחברון. אני אגיד לך את ההבדל, אם, חס ושלום וחס, כמו שאומר הנכד שלי, תהיה מדינה פלשתינית ביהודה, בשומרון ובעזה, אז הגליל יהיה בסכנה גם מבחינה מדינית. הגליל יכריז למחרת: אני חלק מהמדינה הפלשתינית.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):
לא נוותר, ערביי ישראל ימשיכו להיות בישראל.

גאולה כהן (התחיה):

אתה שאלת, אתה לא חייב לקבל את התשובה שלי אבל אתה חייב לשמוע אותה. אם, חס ושלום וחס, תהיה מדינה פלשתינית — זו הסכנה המדינית היותר גדולה. אם לא תהיה מדינה פלשתינית, ולעולם לא תהיה, אז יש לנו בעיה עם הגליל. צריך ליישב בו יהודים. אמרתי: תבוא עלייה וניישב בו יהודים. אבל אלה שהלכו היום לשבת ביהודה ובשומרון — זה כדי למנוע הקמת מדינה פלשתינית, והדרך המעשית היחידה, לא המדינית, למנוע הקמת מדינה פלשתינית, היא על-ידי הקמת עוד יישוב ועוד יישוב ביהודה ובשומרון. בלי לפגוע, חס ושלום, באופיו היהודי של הגליל. כפי שאמרתי, היום דבר לא יעזור לגליל, שום החלטה לא תעזור לו, אלא העלייה שתבוא, היא תגאל את הגליל כפי שהיא תמיד גאלה אותנו.

הי"ר מ' וירשובסקי:

תודה. רשות היכבד לחבר הכנסת חיים אורון, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם שוחט. בבקשה.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, היתה פה סערה-זוטא על השאלה, למה שולחן הממשלה ריק. אני רוצה לומר באופן הכי רציני, ולא לצורכי פולמוס בלבד: זה לחלוטין לא משנה.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):
 חיפה התאימה לי גם מבחינת הסימטריה. חבר הכנסת
 גולדברג, אני אומר לך, ואני יודע שיש לי לא אחת ויכוח אתך
 בנושא הזה — אוניברסיטה בחיפה, כל עוד אין אוניברסיטה
 בקריית-שמונה, היא אינטרס של הגליל. זו היתה ההנמקה
 להקמתה. חיוזקה של האוניברסיטה הוא חיוזקה של המכללה
 בתל-חי. זה לא נגמר באיזולציה של אזור ותת-אזור.

לכן אני מסיים במה שהתחלתי. צר לי לומר — — —

יוסף גולדברג (הליכוד):
 אפשר לשאול שאלה?

היו"ר מ' וירשובסקי:
 כן, אפשר לשאול.

יוסף גולדברג (הליכוד):

כאשר מדובר על סיוע למגורים, יש בגליל בעלי מפעלים,
 בעלים של תעשיות שונות, של בתי-מלון וכדומה, המבקשים
 להיכנס להסדר, ונכון לרגע זה, איש אינו מדבר אתם. יש
 מגורים אחרים ששכנסו להסדרים, והם נמצאים בנגב ובגליל.
 מה דעתך בנייני זה?

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

דעתי החד-משמעית היא, והשמעתי אותה יותר מפעם
 אחת, שלא תהיה תקומה להתיישבות ולחקלאות, אם אתה
 מתכוון להסדרים האלה, בלי שהסדרים יכללו את כל סוגי
 ההתיישבות. לא תהיה תקומה, ואגב, לפי מיטב ידיעתי, הדבר
 מתבצע. לא תהיה תקומה לאותם אזורים מצוקה, אם הם בגליל
 או בנגב, או בשדרות, אף שהיא לא בדיוק כלולה בהגדרה
 הגיאוגרפית, או בבית-שאן, שגם היא לא כלולה בהגדרה
 הגיאוגרפית — ואני מציע לך לאמץ את מה שאני אימצתי
 בעצמי, להיזהר בהגדרות הגיאוגרפיות האלה; הן תקפות
 בנושאים מסוימים, אך בתחומים אחרים עובדים חתכים אחרים
 — לא תהיה למקימות הללו תקומה אם לא תיעשה פעולה
 מכוונת ויוזמה לשיקומם, באחריות ממלכתית, בלי הבחנה של
 מזרז, של בעלות, של מוצא, של מקום. המשבר בקריית-שמונה
 מכה את שמיר, והמשבר כשמיר מכה את מטולה. תעזוב כבר
 את הוויכוח הסלקטיבי הזה, הוא לא קיים במציאות. אני יודע
 מדוע כשמתחיל דיון כזה, יכול להיות שאני מעורר אצל
 כמה חברים רפלקס מותנה, ואני שמח עליו, אני מודה ומתוודה
 — תמיד צריך לשאול אותי: אז מה אתה אומר על מטולה, או
 על בית-הארח בקריית-שמונה ולא באיילת-השחר? — דין
 אחד לשניהם.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת חיים אורון, רשות הדיבור לחבר
 הכנסת אברהם שוחט, ואחריו — לחבר הכנסת פנחס
 גולדשטיין.

אברהם שוחט (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ביקשתי את רשות
 הדיבור בדיון הזה לא בגלל הרברים שחזרו ונשנו, כפי שאמר
 חבר הכנסת אורון, בדיונים שהיו פה בשנה האחרונה בנושא
 של הנגב, הגליל, ערי הפיתוח, מאזי הגירה וכל הכרוך בזה.
 הנושאים שהועלו בדיונים האלה חשובים כשלעצמם, אבל
 אותן נקודות ואותן סטטיסטיקות ואותן טענות חזרו ונשנו כל
 פעם. אני יודע שהנושא חשוב, ואני יודע שצריך לטרוח
 ולעמול על-מנת להעלות אותו על סדר-היום הציבורי שלנו,
 אבל, לצערי הרב, ההרגשה שלי היא שדברים מהותיים
 ושינויים משמעותיים לא מתרחשים, לא בעקבות הדיון הזה,

מאחריות, הדברים יתחדרו כעצמם — צירוף זה הוא מוזיק. אם
 יהיה כדאי ליום, הוא יגיע לרמת-תפן, ואם לא יהיה כדאי
 לו, הוא לא יגיע. לכן לרמת-תפן הוא הגיע, ולכרמיאל
 ולקריית-שמונה הוא לא הגיע. כי כדי שהיום יגיע
 לקריית-שמונה, צריך דבר נוסף; לא רק כסף, לא רק הטבות,
 אבל גם זה.

הצירוף של שני הנושאים האלה יחד, התיקו הזה, המשתק
 את יכולת הממשלה לקבל את ההכרעה הזאת — וכמו כל
 תיקו, התיקו אינו תיקו, הוא תיקו חד-צדדי, כי יש העדפה
 הכאה לידי ביטוי בתוצאות לגבי אותם חלקי ארץ, שלי יש אתם
 ויכוח פוליטי, לא ויכוח על יכולתה של הממשלה להחליט —
 הצירוף של שני הדברים הללו, לפי דעתי, הוא שורש הדיונים
 החוזרים ונשנים פה. פעם נקרא לזה עיירות פיתוח, פעם נקרא
 לזה הנגב, פעם נקרא לזה הגליל, פעם נקרא לזה שכונות
 המצוקה. הכול וריאציה על אותה מנגינה, על אותו נושא. נצא
 ידי חובת הנגב אחת לשנה — אתמול, אזכרה על קברו של
 בן-גוריון; נצא ידי חובת הגליל בסיום חשוב של חברי הכנסת
 בגליל. זה לא ייפתר בצורה הזאת.

אני רוצה להגיד דבר נוסף: אני מתנגד לתפיסה של ייחוד
 הגליל רק בגלל עמדותי כאיש שמאל? אני מתנגד לתפיסה של
 ייחוד הגליל כי אני לא מאמין שניתן לקדם חבל ארץ בצורה
 משמעותית תוך יצירת סלקטיביות בין שני העמים הללו.

בדיון אתמול על ערכי ארץ-ישראל ובדיון היום — חברת
 הכנסת גאולה כהן, שדיברה לפני — נמצא שיש הדוגמאות
 הללו. הבעיה עם הקטעים שדיבר עליהם אתמול השר אולמרט
 לא היתה בטקסט; אני מניח מראש שהטקסט מדויק. היא היתה
 בקונטקסט, וכל טקסט נשמע כאופן שונה בקונטקסט אחר.
 ודאי שיש התבטאויות כאלה, אבל יש התבטאויות ואמירות
 ומעשים רבים של רוב-רובו של הציבור הערבי, שהם לא על-פי
 הציטוטים הללו. אבל אני אומר יותר מזה. אם יש מקום שבו
 נגזר עלינו לבנות את הדיור-קיום, שמבחינת המסות שלו הוא
 דיור-קיום ושוויון בין יהודים לערבים — זה הגליל, יהודים על
 כל עדותיהם וערבים על כל עדותיהם. שום רעיון של פיתוח
 סלקטיבי של אחד על חשבון השני לא יעבוד, כי פתאום יתברר
 למישהו שבוני דירות, אבל יש בעיה מי גר בהן. בנו בתים, ויש
 בעיה מי גר בהם. הקימו תעשייה, ויש בעיה מי יעבוד בה.
 פיתוח הגליל הוא פיתוח לכל תושביו, לרווחת כל תושביו.

אני רוצה להגיד בצורה הברורה ביותר — ואני יודע
 שהאמירה שאני עומד לומר עכשיו זוכה לפעמים לביקורת, גם
 כשאני אומר אותה בנגב כאיש הנגב, וגם כשאני אומר אותה
 כאיש הנגב בגליל: אני לא מאמין שבמציאות שיש בה מיתון
 מתמשך, משק שאיננו צומח, תעשייה שאינה מתפתחת,
 אוניברסיטאות הקפואות על שמריהן, חינוך במצוקה, אינני
 מאמין שבמציאות כזו אפשר יהיה להוציא בהוקוס-פוקוס
 מתוך הסקלה, מתוך הגרף הזה, שני אזורים שמצבם יהיה שונה
 לחלוטין.

אמרת קודם, שניתן ליצור העדפות בתחומים מסוימים.
 אבל כל אחד יודע, שכאשר יש מצוקת בריאות, הרי
 בכית-החולים בצפת ובכית-החולים על-שם סורוקה
 בכאר-שבע המצוקה הזו מוכפלת. כשיש מצוקה
 באוניברסיטאות, באוניברסיטת באר-שבע, כמו באוניברסיטת
 חיפה, המצוקה מוכפלת. כאשר יש מצוקה כתיאטרון, הרי
 כתיאטרון באר-שבע, כמו כתיאטרון חיפה, המצוקה מוכפלת.
 וכך הלאה.

יוסף גולדברג (הליכוד):
 חיפה זה הגליל?

האלה לא פעם אחת ולא פעמיים. אני מזהיר יותר מזה: אני מזהיר משבירתם של כלים קיימים בלי יצירה של אלטרנטיבות סבירות, שאפשר יהיה לחיות אתן. יש מגמה — אני חש אותה, אני מרגיש אותה ואני יודע עליה — שצריך להיזהר ממנה. אינני נגד בדיקה של כלים קיימים. צריך לנסות לראות עד כמה הם יעילים והאם צריך לשנות דבר כזה או אחר. אני מתנגד בהחלט לשבירה של כלים קיימים בלי שהאלטרנטיבות הוכחו כנכונות, ככנות ביצוע וככאלה שנותנות תוצאה ותמורה.

ביקשתי את רשות הדיבור על-מנת להגיד לחברי הכנסת את הדברים האלה, שכן ראשי ערי הפיתוח היושבים בנגב ובגליל צריכים להביא בחשבון שהמגמה הזאת קיימת, צריכים להיות ערים לה ולדאוג שזאת היא אכן תתממש ותכוב עליהם, והם לא ידעו מנין היא באה ולאן היא תגיע.

בנושא העלייה: שמעתי את הדברים של חברת הכנסת גאולה כהן. היא צופה שהעלייה תשפיע לטובה על הגליל, ואני מניח שגם על הנגב, במידה כזאת או אחרת; שהעלייה אכן תביא לגאולה, תביא לגידול ולכנייה. אני רוצה להגיד לחברי הכנסת, כמי שמכיר ועבר גלי עלייה כראש עיר בנגב הן באמצע שנות ה-60 והן באמצע שנות ה-70, כאשר באה עלייה מברית-המועצות, והן בזמן העלייה מאתיופיה: מדינת ישראל הקולטת היום את העלייה איננה אותה מדינת ישראל — מבחינת הכלים, מבחינת הרצון ומבחינת המדיניות. כשעתה בנתה מדינת ישראל, ותמיד עמדה לרשותה ורובה של בנייה במימון מלא, בנייה ציבורית, כפיזור נאות ברוב חלקי הארץ. אנתנו נכנסים לגל עלייה — הלוואי שיכוא והלוואי שיהיה גדול — כאשר הררובה קטנה מאוד, כאשר שיטת הבנייה של משרד השיכון אחרת לגמרי. הדירות העומדות ריקות הן מעטות. לפי הערכתי, אם לא תהיה מדיניות ברורה, נחמיץ את גל העלייה הזה מבחינה פיזור האוכלוסייה.

אנשים לא-מעטים שמים את הדברים זה מול זה. הם אומרים: אתם רוצים קליטה מוצלחת — רק במרכז הארץ; קליטה עם בעיות, בנגב, בגליל ובכל מקום אחר. אני אומר לכם, שאסור להעמיד את הדברים זה מול זה. התפיסה הזאת תביא לכך, שכל העלייה הזאת תיקלט במקום נוח יותר, במרכז הארץ. במרכז הארץ זה לא דווקא בתל-אביב, זה גם בראשון-לציון, ברחובות, בנס-ציונה, ברעננה, בתניה ובסביבות חיפה. אני יודע שלא כל עלייה הולכת לאזורים המרוחקים, אבל הגישה האומרת שקליטה בנגב ובגליל, במקומות שאפשר לקלוט בהם, משמעותה בצורה משוואתית כישלון העלייה, גישה כזאת תביא לכך שגל העלייה יחלוף ולא יגיע לנגב ולגליל.

כדי לקיים את העניין צריכה להיות מדיניות. אני יודע שכנסת רוצים לקיים ישיבה בנושא זה. כיושב-ראש וערת הכספים יומתי ופנתי לשר האוצר, לשר השיכון ולשר הקליטה. אמרתי להם: תבואו לוועדה. נדון גם על הצד הכספי, אבל אנחנו רוצים לראות תוכנית של פריסת הבנייה, של פריסת הפתרונות. לא מדובר רק בבנייה — חלק בשיפוץ. אני מתבייש להגיד, כאשר מדברים על עלייה וכאשר חלקה קיים בפועל, שהתשובה שקיבלתי משר השיכון היתה בקשה של דחייה לכמה שבועות. שר השיכון אמר: עדיין אין לי תוכנית, אני צריך לגבש אותה. כל אחד מאתנו יודע שבנייה נמשכת לפחות שנתיים, במקרה הטוב ביותר. עובר זמן עד שמחליטים, עד שמוציאים מהמגירה ועד שגומרים בבנות.

אותה עלייה שהגיעה לנגב ולגליל בשנות ה-70, בשנים 1971, 1972 ו-1973, ונדקטה בנגב ובגליל, אותה עלייה יכולה

לא בעקבות פרסום דוחות, לא בעקבות מהומות כאלה ואחרות. הדברים יודעים במסלול הבחלתי-חיובי מבחינת הגליל, ואנחנו צומדים מנגד ולא נושים דבר בעניין הזה.

אמרתי לא אחת, ואני חושב כך מתוך היכרותי את הנושא, שבלי מדיניות הדברים לא ישתנו. מדיניות משמעותה קביעת סדר-עדיפויות, ומדיניות משמעותה יצירת כלים, שכן התהליך הטבעי הוא הפוך ממה שאנחנו רוצים שיקרה בנגב ובגליל.

נטלתי את רשות הדיבור על-מנת להדליק נורות אזעקה ואזהרה. אני אומר זאת לחברי הגרים בנגב ובגליל, ואני אומר זאת לחברי הבית הזה. לאחרונה אנחנו שומעים דעות, הודעות ופרסומים שיש להיזהר מהם. לאחרונה נשמע מפי שרים, מפי חברי כנסת, מפי מומחים למיניהם, כאילו מדיניות ההעדפה הקיימת, הצנועה, המינימלית, איננה אפקטיבית, ויש לשנות את הדברים. אבל למי שמצפה לשינוי חיובי, לפי הערכתו, צפויה הפתעה, או אכזבה, ליתר דיוק.

יש נוסחת קסם חדשה, החוזרת על עצמה לא פעם אחת ולא פעמיים, והיא: נסלו מערכת כבישים, והבעיה נפתרה. נבטל את חוק עירוד השקעות הון, נבטל הקלות במס הכנסה, נבנה מערכת כבישים, ואנשים יוכלו לנסוע מרחק של 150 קילומטר בנחות, יגורו בירוחם ויעבדו בתל-אביב, יגורו בקריית-שמונה ויעבדו בתניה, ואנחנו נשוב שירוחם דומה ל-up state ירוק, או שקריית-שמונה דומה לשכונות המצוינות מדרום ללוס-אנג'לס, שאנשים גרים בהן ונוסעים מהן לעבודה מרחקים די גדולים.

חיים קורפו (הליכוד): מירוחם יכולים לנסוע לבאר-שבע. לא צריכים להצפין עד תל-אביב.

אברהם שוחט (המערך): כהחלט. גם היום זה קיים. חבר הכנסת קורפו, אני לא נגד שיפור מערכת הכבישים. אבל אני אומר לך, שהיום יש במרחבי הנגב מערכת כבישים, אימנם לא סוג א', אבל כל הנגב נוסע על גלגלים בכוקר, מכארי-שבע נוסעים למכרות הפוספטים, לים-המלח, לערד. מערד נוסעים לבאר-שבע, ומירוחם נוסעים למקומות אחרים.

חיים קורפו (הליכוד): אילו היתה בבאר-שבע תעסוקה מספיקה לכל היישובים באזור — — —

אברהם שוחט (המערך): זה בדיוק מה שאני אומר. אני לא אומר שהפיתוח צריך להיות נקודתי. אני בהחלט רואה את הפיתוח כאזורי. אבל כמאמר שהופיע באחד העיתונים נכתב, לא פחות ולא יותר, שצריך לבטל את חוק עירוד השקעות הון, צריך לבטל את ההטבות הניתנות לאנשים הגרים באזורי פיתוח. מה שצריך לעשות זה בניית מערכת כבישים רחבה וטובה. אינני נגד מערכת כבישים רחבה וטובה; אני חושב שזה חשוב וחיוני. אני חושב שמי שרואה בעיני חזונו דמות של מדינה אחרת, שבה אנשים נוסעים שעה וחצי ושעתיים לעבודה, כמו בארצות-הברית, לדוגמה — — —

חיים קורפו (הליכוד): 25 דקות.

אברהם שוחט (המערך): 25 דקות, אני בהחלט בעד. אין שאלה בעניין זה. למה אני מזהיר? כי אני קורא את המאמרים האלה ושומע את הדברים

מעולם לא כפרתי בזכותם של הקיבוצים והמושבים לקבל את אשר הקציבו ונתנו להם במסגרת ועדת הכספים, וממשלת ישראל אישרה זאת. אבל כאשר מדברים על יהודה, שומרון וחבל-עזה, מייד אומרים לנו: זה שלכם, זה לא שלנו. זה שלנו וזה שלנו; הנגב שלנו, הגליל שלנו, יהודה ושומרון שלנו.

חברים יקרים, ידידי ועמיתי חברי הכנסת, יש לנו בעיית חינוך. בגליל למדתי אילו מקורות עשירים ורבים יש לנו, ואליהם צריך להתייחס. בקרו בראש-פינה ומצאו את שורשיה של ארץ-ישראל, של ההתיישבות העובדת. כאשר אני צריך להסביר לילדי מה שייכותי לארץ הזאת, אני צריך לקחת אותם לראש-פינה. לנו לראש-פינה ודעו מה היא ההתיישבות היהודית בארץ-ישראל. יש לנו בעיה של חינוך בארץ הזאת. יש לנו בעיית חינוך קשה מאוד. לפעמים אנתנו מתביישים במה שלחנו ואנחנו מסתחרים מאחורי עצמנו. לנו לגליל, צאו וראו, לכו ולמדו, כי זה שלנו.

אנחנו מדברים היום על בעיית הגליל. דבר אחד אני מוכן ללמוד מהערכים, עמיתי חברי הכנסת: את היחס שלהם לקרקע. לצערי הרב, מצויים אצלנו רבים וטובים שאין להם אותו יחס אל הקרקע. אין להם יחס לאדמת המולדת. את זה, חבר הכנסת טובי, אני מוכן ללמוד מהערכים. את זה אני מוכן ללמוד מהם. לצערי הרב, לא רבים אצלנו יודעים להעריך מה היא אדמת מולדת, מה היא מולדת, וצד לי על כך. אולי בהמשך יבינו.

דיברו פה על האינתיפאדה, אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. בגלל אוזלת היד שגילינו, בגלל מורך הרוח שפשה בקרב חלק ממנהיגינו, הגענו למצב שאנחנו מציינים שנתיים לאינתיפאדה. האם האינתיפאדה הזאת היתה צריכה כלל להיות, האינתיפאדה היתה צריכה להשתולל? היינו צריכים בבית הזה להתריע ולהתיעב מפני כניסתה או חלחולה של האינתיפאדה בקרב ערביי ישראל? והיא חלחלה והיא נכנסה, ואני מקווה שלא תעשה בהם שמות. אנחנו אשמים בעניין, רק אנחנו אשמים, לא מישהו אחר, כי את האינתיפאדה הזאת היו צריכים לחסל בעודה כאבה; ומשום שלא עשינו זאת, יש לנו בעיה.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הגליל הוא חלק ממדינת ישראל, אבל אם לא נדע לטפח אותו, נדבר כמושגים של 45%, 50% ו-51% ערבים בגליל. דיברו על ייחוד הגליל, ואנחנו לא מקיימים זאת. צריך להביא משאבים לגליל, נכון; צריך ליצור מקורות תעסוקה בגליל, אכן. אבל הבעיה המרכזית, הקשורה בכל אלו, היא בהבאתם של יהודים לגליל. אנחנו צריכים לחכות לכך שיהודים אלה יבואו במסגרת גלי העלייה הצפויה, משום שיהודים לא הולכים לגליל, ואולי מבין המגיעים בעלייה הגדולה של מיליון איש, תגיעו אלינו, אם ירצה השם, בהקדם, בשנים הקרובות, יגיעו יהודים גם לגליל. צריך להכין בשבילים תשתית, צריך להכין בשבילים מקורות פרנסה, ולשם כך צריך להעביר משאבים לגליל, כדי שליהודים יהיה לאן ללכת וכדי שירצו ללכת לשם. הגליל הוא יפה, אנשיו יפים והנוף בו מקסים. יש בו הרבה מאוד דברים שאין למצוא כמותם במרכז הארץ. צריך רק לדאוג, במצמעות יחסי ציבור נכונים, להביא לשם את האנשים. מי שיבוא לגליל ייפול בשבי קסמיו. אני בטוח בכך. אבל אנשים חלחלי להביא אותו לשם. במרכז הארץ יש די אנשים, יש די יהודים במרכז הארץ. את הבאים יש לפזר ביהודה, בשומרון, בנגב ובגליל.

אדוני היושב-ראש, אני רוצה להביא דוגמה קטנה מכיקורנו בקריית-שמונה, המראה יותר מכל דבר אחר על

להגיע גם היום אם נשנס מותניים ונחשוב שיש לזה חשיבות לאומית, אם ייעשה מאמץ כתחום של בנייה לעלייה תוך נטילת סיכונים. אם ניתן לדברים לזרום כפי שהם, תלך כל העלייה למרכז הארץ, מחירי הדירות יעלו, העלות למדינה תהיה פי כמה וכמה, שכן הבנייה שם, בגלל מחירי הקרקעות, יקרה יותר, ונחמין את הפתרון האמיתי לפיזור האוכלוסייה.

הי"ר מ' וירשובסקי:

שאלה לחבר הכנסת חנן פורת.

חנן פורת (המפלגה הדתית הלאומית):

אני מבקש לציין, שהיום הוגשה בוועדת העלייה והקליטה תוכנית, יש איוו תזווה.

אברהם שוחט (המערך):

חבר הכנסת פורת, אני יכול להגיד לך, שאם כך יהיו פני הדברים — אני שמח. אבל בלי שישנסו מותניים ויקבלו החלטות, לא תהיה תזווה.

הי"ר מ' וירשובסקי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת פנחס גולדשטיין, בבקשה. ואחריו — לחבר הכנסת רפאל איתן.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ישבתי בדיון הזה מתחילתו — אני מקווה ששבת עד סופו — והאזנתי לדברי הדוברים. אני רוצה לומר לכם, חברי הכנסת: המהומה שקמה פה מהומה עם קו מתחתיה, היא היתה במקום. אני מצר על כך שיושב-ראש הישיבה לא גילה בנושא הזה קצת יותר החלטיות.

הי"ר מ' וירשובסקי:

תציין שהיה יושב-ראש אחר.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

היושב-ראש היה ידידי הטוב, חבר הכנסת פנחסי. הוא צריך היה לנעול את הישיבה. אינני רוצה לעשות מה שאנחנו קוראים בעברית צברית "הצגות", ולדבר אל שולחן ממשלה ריק לחלוטין, אבל לא יעלה על הדעת מצב כזה. מצב כזה פשוט לא יעלה על הדעת. כאשר דנים בכעיה חשובה כל כך, יסודית כל כך, קדימנית כל כך לקיומה של מדינת ישראל — אין איש ליד שולחן הממשלה.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הייתי בין חברי הכנסת אשר יצאו לפני כמה ימים לסירוב ביישובי קו העימות והגליל. ביקרנו בדוב"ב, באביבים, במנרה, היינו במעין-כרן, היינו בקריית-שמונה. אני רוצה לומר לכם: אני מרגיש שאני עולה הפעם על הדוכן כדי לשמש פה לאנשים שנתנו לנו אשראי, שנתנו אשראי לאותם חברי כנסת שביקרו אצלם, שלא רק יבואו ויתרשמו אלא יבואו ויפעלו כלוכי ליישובי קו העימות הלכה למעשה — ככנסת, כפרלמנט כמו בפרלמנט. צריך לומר את הדברים. האנשים באותם יישובים הם אנשים רגילים. אין הבל בין הנגב לגליל, ליהודה, לשומרון, לחבל-עזה; ואילו חלק מעמיתי בבית הזה מדברים על "אצלנו" ועל "אצלכם", על "אצלכם" ו"אצלנו". אני מעולם לא הפרדתי בין קיבוצים לבין מושבים, לבין עיריות פיתוח לערים, ואילו בבית הזה, כאשר מדברים על בעיה כלשהי, מייד מדברים על יהודה ושומרון ואין אומרים שהבעיה היא של ארץ-ישראל, אומרים שזאת בעיה שלנו. אני לא בדרקתי בציניותו של איש מאלה שהלכו להתיישב בחבלי הארץ. יהודה, שומרון וחבל-עזה הם, על-פי תפיסתי ועל-פי הבנתי, חלק ממדינת ישראל, וכך יש להתייחס אליהם.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

קרא בפרוטוקול כל מה שאמרתי על "הם" ו"אנחנו".
 הערה אחרונה. אני רוצה לומר מלה טובה על צה"ל, המביעה את הרגשתם של התושבים, ואני שותף לה. צה"ל עושה בגליל עבודה נהדרת. במקומות שקטיושות נופלות, ואנחנו לא יודעים על כך; במקום שיש לפעמים בעיות חברתיות קשות מאוד, ואנחנו לא שומעים על כך; במקום שיש חוסר תעסוקה עצום, ואסור שיהיה, ומקורות פרנסה אין, ואסור שמצב כזה יהיה — צה"ל משמש דבק, אלוף הפיקוד יוסי פלד, קציניו, מפקדיו וחיליו עושים בגליל עבודה נהדרת. מצאתי לנכון לסיים את דברי באמירת תודה לכל אלה.

אני מקווה, שכאשר תגיע הצעת הסיכום אל ממשלת ישראל, היא תדע כי עליה לשבת פה ולהאזין לנו. אבל כיוון שלא האזינו, יקראו לפחות את ההחלטה שתתקבל פה, ואני מקווה שיפעלו על-פיה. תודה רבה.

הי"ר מ' וירשובסקי:
 תודה רבה.

ההתייחסות אל המקום. שאלו אותנו שם שאלות בקשר לקליטת הערוץ השני — ואני מזכיר זאת מאחר שחבר הכנסת רותנישטיין נמצא באילם, וכן גם חבר הכנסת פרוז, ואני עומד על הזכות. יש מי שאומרים, כי יש מקומות שהם כבחינת כיסים, ולכיסים, מפני שזה עולה כסף רב, לא כדאי להעביר משדרים. כיושב-ראש הוועדה המיוחדת לערוץ השני אני מודיע מעל הבמה הזאת, שהחוק הזה לא יעבור אם לא יהיה מצב שבכל מדינת ישראל יוכלו הכול לצפות בשידורי הערוץ השני — גם בקריית-שמונה וגם כנגב, גם בדוב"ב וגם באכיבים. גם הם זכאים לכך. הם משלמים מסים, ומגיע להם לצפות גם בשידורי הערוץ השני, וכך גם לכפרים הדרוזיים ולכפרים הערביים.

יואש צידון (צומת):

אייקלטה של שידורי הערוץ השני או של שידורי הטלוויזיה בכלל בגליל יכולה לשמש רק סיבה לעבור לשם.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אני חושב שאתה לא צודק, אבל היות שאתה מחייך, אני מקבל את דבריך בחיך.

ח. הודעת יושב-ראש ועדת הכנסת

הי"ר מ' וירשובסקי:

זאת הבינותי מדברייך.

בבקשה, אדוני יושב-ראש ועדת הכנסת.

חיים קורפו (יו"ר ועדת הכנסת):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ועדת הכנסת החליטה, בשיבתה מיום ד' בכסליו התש"ן, 5 בדצמבר 1989, לקבוע את ועדת החוקה, חוק ומשפט לדון בנושא "השתלות וסודיות רפואית", הצעות לסדר-היום של חברי הכנסת אלי דיין, יוסף עזרן ומנחם פרוש.

הי"ר מ' וירשובסקי:

תודה.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אילו הייתי אני מנהל את הישיבה, הייתי מפסיק אותה.

ט. הגליל — בסדר העדיפויות הלאומי

בינים לחבר הכנסת רן כהן את ההפגנות הסוערות שניהלו השמאלנים נגד הקמת כרמיאל. כמובן, יש להם תירוץ: את כרמיאל כן, אדמה לא, ועוד כל מיני פטנטים. אבל היום הם מזמרים זמירות אחרות.

היום, ובעתיד הקרוב, כאשר צפויים גלי עלייה, כשהממשלה הזו — כל זמן שהיא עוד ממשלה — מקימה סכרים וחומות ביוורקטיים עד כדי כך שהגלים האלה עלולים להתנפץ ותוחמץ הדומנות היסטורית בלתי-חוזרת, חייבים לנקוט דרך מהפכנית וחדשנית. זה נכון לגבי הגליל, לגבי השומרון, לגבי הנגב, לגבי הערבה ולגבי כל מקום.

ממשלה — ואני בכוונה לא אומר "הממשלה", כי אין אל מי לדבר — ממשלה בעזרת יומים ובסיוע התפוצות חייבת לגשת מייד לסלילת דרכי תחבורה נוחות, שתאפשרנה גישה מאזורים מיועדים להתיישבות למרכזי סחר ותעשייה, ולא לרוץ עם מפעל אל שפיץ של הר ולומר: יש שם תעשייה, או תעסוקה. צירי תחבורה נוחים הם תשובה טובה יותר למרכזי תעשייה ומסחר קיימים. ממשלה צריכה גם להכריז על אזורים

הי"ר מ' וירשובסקי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת רפאל איתן. בבקשה.

רפאל איתן (צומת):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אחרי המהומה הגדולה שהיתה פה היתה לנו הופעה קצרה מאוד, מה שנקרא "הופעת אורח", של איוה שר, השר אדרי, אבל הוא פרח. המהומה שככה ושולחן הממשלה ריק, ואנחנו מדברים אל הפרוטוקול, פחות או יותר.

כל שטחי ארץ-ישראל הם בעדיפות לאומית להתיישבות המונית, לא רק הגליל. מדוע דווקא הגליל? — כי אמרים: יהודים מגלים. הווי אומר, עלינו להביא למצב שיהיו בגליל יותר יהודים מאשר ערבים. אני מקבל תפיסת עולם זו לגבי כל שטחי ארץ-ישראל: יותר יהודים מאשר ערבים בכל מקום, כדי שעובדת זכותנו על כל ארץ-ישראל תהיה ברורה, חד-משמעית ולא נתונה לוויכוח. אבל אל מי אנחנו מדברים כאן? היכן הממשלה?

דרך אגב, היו שדיברו כאן קודם לכן, והזכרתי בקריאת

תחכום יוצא דופן בהתמצאות בדרכים. אני לא מדבר על רכבת מהירה כזאת, אבל אילו היתה לפחות אוטוסטרדה מקריית-שמונה לתל-אביב, ואותו דבר מתל-אביב לנגב, אוטוסטרדה שאפשר לנסוע בה במהירות — ואני מציע לנסוע במהירות של למעלה מ-100 קילומטר לשעה, עם גדר הפרדה — אפשר היה להגיע מקריית-שמונה לתל-אביב או למקומות אחרים במרכז הארץ בתוך שעה וחצי. המרחק איננו גדול — בקוויים אוויריים. אבל לא השקענו בתשתית שם, וגם לא בגוש-דן.

לדעתי, כל הדיבורים סביב פיתוח הנגב והגליל לא יועילו, אם אנחנו לא נאפשר לתושבי האזורים האלה גישה קלה למרכז הארץ. מי שיכול להגיע על נקלה מהגליל לתל-אביב, יהיה לו כף לגור בגליל. הוא לא ייגיש שיש לו בעיה, שיש לו חסך כלשהו. מי שגר היום ברעננה או בכפר-סבא, בשעת השיא גם הוא נוסע שעה לתל-אביב.

לכן, אני חושב שאנחנו צריכים לראות כעדיפות ראשונה במעלה את פיתוח רשת הדרכים במדינה, גם צפונית וגם דרומה. רשת דרכים כזאת תתקרב את האזורים האלה למרכז הארץ ותמנע את הניתוק. רשת כזאת תביא לפיתוח הגליל יותר מכל פתרון אחר. אני כשלעצמי אינני מאמין בפתרונות של הזרמת כספים ממשלתיים, תקציבים, תמיכות ופטורים וכל הדרכים האלה. לא מזה ניושע. רשת דרכים מהירה היא, לדעתי, הפתרון הראשון במעלה. תודה רבה.

הי"ד מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת פורז. חברת הכנסת שושנה ארבל-אלמזלינו, בבקשה.

שושנה ארבל-אלמזלינו (המערך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, רבים שרו ושרים שירי הלל לגליל, לנגב המקסים, לאתרים ההיסטוריים, ומעלים על נס את גבורתם של תושבי קו העימות, שדבקוהם בקרקע המולדת לא הזויה אותם ממקומם גם בעת שנורו קטיושות על יישוביהם וחבלנים מכל ארגוני הטרור ניסו ומנסים להתנקש בחייהם.

לא חסרו הבטחות ותוכניות למתן עדיפות לתושבי הגליל בתחום הפיתוח ואיכות החיים, אך ככל שרבו ההבטחות, כן גדל הפער בין הרצוי למצוי בתחום החינוכי, התוכניתי, שהגחת היסוד של כולן היתה אכלוס הגליל ופיתוחו.

גם בימים אלה, כאשר כולם מדברים על גלי העלייה הצפויים, רוב התוכניות לקליטת העולים מכוונות למרכז הארץ, ולא לגליל ולנגב. רוב הפרויקטים להקמת תעשייה מתוחכמת הם מגדרה עד חדרה. גם המשאבים לפיתוח שירותי הבריאות ולשיפור איכות הסביבה מיועדים ליישובים במרכז הארץ. התוצאה היא, שהאוכלוסייה היהודית בגליל פוחתת מדי שנה. בשנת 1989 היא ירדה ל-48% מכלל התושבים, לעומת 52% — 53% לפני שנים מספר.

מציינות זו טומנת בחובה שתי סכנות: האחת — ערעור המאזן הדמוגרפי, כאשר האוכלוסייה היהודית איבדה את הרוב שהיה לה, ובמרכז-הגליל היא איננה עולה על 25%; השנייה — שינוי משמעותי בהרכב הגילים של האוכלוסייה היהודית, שביטוי ירובי המבוגרים והקטנת מספר הרושבים גילאי 20 — 35, וזאת בעקבות נטישתם של מאות ואלפי משוחררי צה"ל, כוגרי אוניברסיטאות, מכללות ובתי-ספר מקצועיים את מקום מגוריהם כתוצאה מהעדר מקומות עבודה שבהם ייקלטו בהתאם להשכלתם ולכישוריהם.

חופשיים להתיישבות, כאשר כל התשתית נכנית על-ידי ממשלה — לא זאת; כשאני משתמש במלה "ממשלה", אני מתכוון לממשלה ולא לאלה הנושאים תוארם לשווא. תודה רבה.

הי"ד מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת רפאל איתן. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם פורז, בבקשה. אחריו — חברת הכנסת שושנה ארבל-אלמזלינו, ואחריה — חבר הכנסת אוריאל לין.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, גם אני הייתי בין חברי הכנסת שהשתתפו בכיקור בגליל, כיקור שהיה בהחלט מעניין ומאלף. אני זוכר שבאותו ערב בקריית-שמונה היה מישו שאפילו העלה את הרעיון לאסור לחלוטין בנייה במרכז הארץ. אולי הוא חשב שכשיטה הזאת, אם לא יהיו בתים במרכז הארץ, יעברו אנשים לגור בגליל.

מדוע, בעצם, הגליל הוא במצבו הנוכחי? — ואני מסכים בהחלט שהמצב איננו טוב. הקרקע בגליל זולה, יש שם נוף יפה ואוויר טוב. כמי שגר בעיר תל-אביב, אני יכול להעיד, שמגורים בעיר הגדולה אינם כל הזמן רק חוויה טובה. כמי שתקוע בפקקי התחבורה, כמי יש לו צפיפות של שכנים וכל הבעיות של עיר גדולה, לרבות אלימות ופשע, לפעמים אני מתקנא בתושבי מקומות מרוחקים, ששם אפשר לגור בריחוק יחסי מהשכנים, עם בית, עם גינה, באוויר טוב וכו'.

ובכל זאת, למה אנשים אינם מגיעים לא לגליל ולא לנגב? יש לכך כמה סיבות, והן לא-ודווקא סיבות של תעסוקה או של מגורים, כי ייתכן מאוד שאפשר למצוא בית ראוי לשמו ומקום עבודה ראוי לשמו גם בגליל. במדינה היא, שאנשים הגרים במקומות אלה מרגישים ניתוק מסוים מהדברים המרכזיים של המדינה, בעיקר ניתוק תרבותי. אני חושב, שקשה מאוד ליצור מצב שבו יהיו בגליל תיאטראות כמו תל-אביב או בערים גדולות אחרות, או להביא לשם קונצרטים, וכיוצא באלה. אולי גם קשה מאוד ליצור מערכת של חנויות ומרכזי קניות כמו בערים הגדולות. אנשים חושבים לפעמים חמש פעמים, ואומרים: מה, אני אגור במקום נידח כזה? אם פעם אחת אני רוצה לשמוע קונצרט, אני לא יכול לעשות זאת אלא אם כן אני נוסע שלוש או ארבע שעות בכל כיוון.

לדעתי, אחד הדברים החשובים בפיתוח הגליל והנגב הוא רשת דרכים מהירות, שבעידן שלנו יביאו לכך שהגליל והנגב יהיו קרובים למרכז הארץ. מי שמכיר את הרכבת הצרפתית המהירה, T.J.V., ויודע באיזו מהירות היא נוסעת, יכול להבין, שאילו היה לנו קו רכבת כזה מתל-אביב למטולה, היתה הנסיעה בקו הזה אורכת שעה.

שושנה ארבל-אלמזלינו (המערך):

אבל כמה אנשים היו נוסעים מתל-אביב למטולה?

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

רק רגע. אילו ארכה הנסיעה שעה, היו אנשים רבים מאוד יכולים לגור במטולה, לעלות על רכבת, ובתוך שעה להיות בתל-אביב, לערוך קניות, לשמוע בקונצרט ולחזור למטולה.

אבל זה לא אמור רק לגבי אנשים, זה אמור גם לגבי כל הנושא התעשייתי. משקיע הרוצה להקים מפעל בצפון הארץ, והסחורה שלו צריכה לעבור בדרכים המפותלות האלה, חושב אלף פעם אם לעשות זאת. מי שנוסע היום לגליל — נס שהוא בכלל מגיע ליעדו; הרי כשביל להגיע היום לקריית-שמונה אתה צריך לעבור הסתעפויות ופניות רבות כל כך ולהוכיח

והאוניברסיטאות, חניכי בתי-הספר המקצועיים וחילים משוחררים.

חיים קורפו (הליכוד):

אם המפעלים במקומות שאת מצביעה עליהם אינם כלכליים, איך יושגו המשקיעים?

שושנה ארבלי-אלמוזלינו (המערך):

למה הם אינם כלכליים? מי אומר שהם אינם כלכליים?

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

המציאות היא, שרוב המפעלים במקומות האלה אינם כלכליים.

שושנה ארבלי-אלמוזלינו (המערך):

זה לא נכון. כשם שמפעלים באזורים אחרים של הארץ הם כלכליים, גם בגליל יכולים המפעלים להיות כלכליים באמצעות פיתוח תשתיות רחבות של כבישים ודברים אחרים.

עלינו לזכור, שמתן מענקים למפעלים הקיימים במרכז הארץ המוכנים לקלוט עובדים נוספים תפגע בראש ובראשונה ביישובי הגליל והנגב, כי התעשיינים יעדיפו הקמת מפעלים חדשים והרחבת הקיימים במרכז הארץ. בהתחשב בחרונו הגיאוגרפיים והכלכליים, יש לתת העדפה לגליל ולנגב בהשקעות ובפיתוח ענפים המתאימים לגליל ולנגב, ולהקצות את המשאבים הדרושים לכך.

למשל, אחד ממקורות התעסוקה שיש לטפח בגליל הוא תעשיית התיירות. הגליל התברך בכל הנתונים המאפשרים פיתוח ענף התיירות: נוף מרהיב עין, חופי ים מקסימים, הכינרת על יופיה המדהים, החרמון המושלג בחורף, אתרים היסטוריים ומקומות מקודשים לדת הנוצריה, וטבריה על מעיינות המרפא שלה. פיתוח אתרי התיירות השונים יהיה בכוחו למשוך רכבות תיירים ולהבטיח תעסוקה לאלפי עובדים בענף זה. יש להקים בגליל בית-ספר למלונאות כדי להכשיר עובדים לענף התיירות.

כולנו יודעים, שבגליל לא ניתן לפתח בכל יישוב — וזו התשובה לך, חבר הכנסת קורפו — מפעלי תעשייה מתוחכמים. יש לאפשר נידות נוחה ומהירה בין היישובים. לצורך זה יש לשפץ, להרחיב ולסלול כבישים חדשים נוספים ולאפשר נסיעה נוחה ומהירה מיישוב ליישוב. המצב הקיים היום גורם לבזבוז זמן, ולא אחת מונע מעובדים להגיע למקום עבודה המרוחק ממקום מגוריהם אפילו 20 — 30 ק"מ בגלל הצפיפות והעדר תשתית כבישים.

אשר לשירותים הרפואיים, אדוני היושב-ראש, יותר מ-96% מאזרחי המדינה משתייכים לקופות-החולים השונות, דבר המקנה להם זכות לקבל שירותים במרפאות ובבתי-החולים ברמה לא פחותה מזו שבמרכז-הארץ. בגליל ממוקמים שלושה בתי-חולים — בנהרייה, בצפת ובפורייה. על אף השיפורים שחלו בבתי-החולים אלה בשנים האחרונות בתחום הפיסי — ועם כל הצניעות, אני זוקפת לזכותי חלק משיפורים אלה, בתקופת היותי שרת הבריאות — בעקבות הקמת אנפים חדשים והחלפת צריפים בכנייה קשה, ועל אף מתן מעמד אוניברסיטאי לבתי-החולים בצפת ובנהרייה, יש עדיין מקום רב לשיפורים. תושבי הגליל נאלצים עדיין להיבדק ולהתאשפז בבתי-החולים בחיפה.

יש להבטיח תמריצים לרופאים, הן בתחום הדיור והן בשכר, כדי שיבואו לגליל. המחסור ברופאים ובבעלי מקצועות בתחום הבריאות פוגע ויפגע בזכויות החולים וברמת הרפואה בגליל.

ברצוני לציין, שמספר מסיימי האוניברסיטאות והמכללות בקרב תושבי הגליל הולך וגדל מדי שנה, והאת תופעה חיובית, אך רבה אכזבה לאחר גמר לימודיהם ושחרורם מצה"ל, כאשר הם נאלצים לנטוש את הגליל ולעבור למרכז הארץ.

מאז הקמת המדינה ראו כל הממשלות בישראל כפיזור האוכלוסייה כורח דמוגרפי, ביטחוני ולאומי ונחיצות כלכלית וחברתית. הכוונה היתה ליישב אזורים שוממים בגליל ובנגב תוך הקמת יישובים חדשים וחיווק היישובים הקיימים.

התנופה כאכלוס הגליל ובפיתוחו מבחינה משקית באה עליידי הקמת היישובים החדשים קריית-שמונה, חצור, שלומי, מעלות ומגדל-העמק, ואכלוס עכו, נהרייה, צפת וטבריה, תוך התמודדות עם בעיות קשות.

אכלוס הגליל ופיתוחו באותן שנים נעשה עליידי מתן עדיפות בהקמת מפעלי תעשייה והקמת אלפי דירות לאוכלוסייה שהופנתה לגליל, ברובה הגדול עולים חדשים.

יש להצטער על שתנופה זו נחלשה מאז המהפך הפוליטי ב-1977, כאשר ממשלות הליכוד הפנו את מירב המשאבים להתנחלויות ביהודה ובשומרון, וזה לא מבעט על חשבון פיתוח הגליל והנגב, ולא שמרו על פרופורציה בחלוקת המשאבים.

ועתה של ראשי הרשויות המקומיות בגליל הניעה את ממשלת האחדות הלאומית הראשונה לאמץ את החלטות המועצה הארצית לתכנון ולבנייה, ששיכמה תוכנית לפיתוח מחוז הצפון. תוכנית גובשו, אך היישום נדחה, והמשבר הפוקד את יישובי הגליל הלך והעמיק.

אדוני היושב-ראש, כל דחייה בפיתוח בעיות אלה פירושה העמקת המשבר, נטישת יישובי הגליל-עליידי תושביהם, על כל המשמעות הנובעות מכך.

בראש ובראשונה חייבת הממשלה לדאוג ליצירת מקורות תעסוקה כדי לקלוט עולים חדשים ולמשוך תושבים ממרכז-הארץ. האבטלה ביישובי הגליל גדולה יותר ועמוקה יותר בממרכוז הארץ, וסיכוי המובטלים להיקלט בעבודה קטנים הרבה יותר מכושדין. כחודש ספטמבר 1989 היו בגליל 7,231 דורשי עבודה, שהם 12.2% מכלל כוח העבודה ביישובי הגליל. בנתונים אלה לא כלולות עפולה, בית-שאן ויקנעם. קיימת סכנה ממשית להרעת המצב, נוכח הפיטורים הצפויים במפעלי תעשייה שונים והכוונה הקיימת לפטר עובדים מהשירותים הציבוריים.

ברצוני להדגיש, שבמספרים שנקבתי לא כלולים הערבים בגליל. האבטלה בקרב המיעוט הערבי, נוסף על הסבל הנגרם למובטלים ולמשפחותיהם, עלולה לשמש קרקע פורייה להגברת הלכי הרוח הלאומניים ברחוב הערבי.

אינני יודעת כמה מתוך 100 הפרויקטים של שר האוצר היו מיועדים לקום בגליל, אך עובדה היא שטרם קם הפרויקט הראשון, ונראה שנמצאים אי-שם באופק.

פתרון בעיית התעסוקה בגליל, תוך הבטחת תעסוקה גם לתושבים הערבים, הוא תנאי בלי-עבור לאכלוס הגליל והוא כורח המציאות. הדרך לכך היא עידוד הקמת מפעלי תעשייה עתירי ידע, ולא מכירת מפעלים קיימים למשקיעים מחוץ-לארץ; הדרך לכך היא הבטחת תמריצים אפקטיביים יותר לבעלי הון המוכנים להשקיע בהקמת מפעלי תעשייה מתוחכמת בגליל, ובהם יוכלו להיקלט בוגרי הטכניון

ששנה ארכליאלמוזלינו (המערך):
 ש"ס — לא.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני מקבל עכשיו הודעה בהולה, שעליך למחוק את סיעת ש"ס מן הרשימה שקראת, כי סיעת ש"ס הגישה הצעת סיכום עצמאית. זאת זכותה, ואתה קורא את הצעת הסיכום בשם הסיעות האחרות.

מיכה גולדמן (המערך):

1. הכנסת קובעת, שהגליל הוא בעל קדימה ראשונה בסדר העדיפויות הלאומי של מדינת ישראל.

2. הכנסת פונה לממשלת ישראל לפעול לפיתוח תשתיות בכישים, שדות-העופה, מפעלי תעשייה, תירות וחקלאות, שיכון לקליטת עלייה ופתרונות לזוגות צעירים, חינוך מפעלי החינוך והתרבות, כתי-חולים ומוסדות בריאות.

3. הכנסת פונה לממשלת ישראל להעדיף בתקציב של שנת 1990 את הגליל, כמתחייב מהחלטת הכנסת.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חבר הכנסת יאיר לוי יביא הצעת סיכום מטעם סיעת ש"ס.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב-ראש, חברי הבית, הצעת סיכום לדיון בנושא הגליל בשם סיעת ש"ס:

הכנסת קובעת, שהגליל הוא חבל ארץ חשוב, וצריך להשקיע בו: א. בתחום החינוך; ב. בתחום התשתית, הדרכים והכבישים, מפעלי תעשייה, חקלאות. יש לחזק את ערכי הדת וצורכי הדת בגליל. הכנסת מברכת את שר הפנים על פועלו לצמצום הפערים בגליל. תודה.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אתה רוצה לחזור על המשפט האחרון? לא הבנתי את המשפט האחרון.

היו"ר מ' וירשובסקי:

הוא מבקש שתחזרו על המשפט האחרון בכריך. הוא רוצה להקשיב כדי שלא תהיה אי-הבנה על מה מצביעים אחר כך.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

הכנסת מברכת את שר הפנים על פועלו לצמצום הפערים בגליל.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

האם השם של שר הפנים חסוי, אדוני?

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני, שר הפנים נקרא הרב השר אריה דרעי. זה השר היחיד שעשה בתחום זה.

חנן פורת (המפלגה הדתית הלאומית):

לאילו פערים התכוונת?

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת תופיק טובי יביא הצעה מטעם סיעת חר"ש.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנני מתכבד להגיש את הצעת סיעת החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון לסיכום הדיון בנושא: הגליל — בסדר העדיפויות הלאומי.

לכסוף, אינני יכולה שלא להתייחס למצוקת החקלאות. היא זה חטא בל-יכופר אם יתמוטטו מושבים, ודווקא מושבים בקו העימות, כתוצאה מהעדר שטחי חקיקה מספיקים. מהעדר עדיפות בהקצאת מכסות לעופות ולביצים. עובדה היא, שכרוב המושבים לא ניתן לקלוט את הבנים, ועל אף אהבתם לגליל ורצונם להישאר שם הם נאלצים לנטוש את יישוביהם ולעבור לערים במרכז הארץ. הדבר מונע גידול באוכלוסייה וביסוס היישובים הכפריים. על משרד החקלאות מוטלת החובה להבטיח קיום הוגן ליישובים החקלאיים האלה, גם אם הדבר מחייב הקמת מפעלי תעשייה זעירה כמושבים השונים.

כולנו אוהבים את הגליל, כולנו מתפעלים מיופיו, כולנו מלאי הערכה לתושבי הגליל. אך הגליל לא ייושע רק מסימפתיה. הגליל זקוק לפיתוח, וראוי שהממשלה תראה בפיתוחו משימה לאומית בעלת חשיבות עליונה. אני מקווה שהדיון בכנסת ידרבן את הממשלה — ששריה אינם נוכחים כאן עכשיו, אבל אני מקווה שהדברים יובאו לתשומת-לבה — ושהיא תמלא את חובתה כלפי הגליל ותושביו.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. אחרון הנואמים — חבר הכנסת אוריאל לין, בבקשה.

אוריאל לין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, נושא הגליל דורש עשייה: עשייה בתחום פיתוח התעסוקה, הבאת תעשייה למקום, פיתוח תשתית כבישים, העלאת איכות החיים, תפיסות חיים שונות. עשייה ועוד עשייה.

אני חושב שמה שמתרחש היום בגליל זה תעודת עניות לחוסר המעש של הממשלה. חבל, חבל מאוד שבתחומים חשובים רבים, מה שמאפיין את הממשלה זה חוסר מעש, העדר התמודדות עם בעיות, העדר התמודדות עם בעיות אמת. כולם נסחפים לטיפול בבעיות פוליטיות ומפלגתיות פנימיות. נותנים לשרים עוצמה, נותנים להם סמכויות, נותנים להם משאבים, נותנים להם אפשרות לעצב ולפתח דברים. המשרה החשובה ביותר הניתנת לאדם במדינה, משרה המאפשרת לו עשייה אמיתית, זו משרת שר. ומה הם עושים עם המשרות האלה? התוצאה ניכרת גם בגליל.

בעיית הגליל מעוררת שאלה רצינית ביותר, הנוגעת ליסודותיה של הציונות, משום שאם אנחנו אומרים בכנות רבה מאוד: אנחנו לא רוצים שתחל ארץ שלם ייהפך להיות חבל ארץ המיושב בעיקר על-ידי ערבים — יקומו כאלה שיאמרו: אתה גזעני, הרי גם הם אזרחי המדינה. או בואו נאמר כאמת ובגליוילב מה הן מטרות הציונות, והאם אנחנו דבקים במטרות הציונות. אם אנחנו דבקים במטרות הציונות, ואני מקווה שכן, אנחנו צריכים לומר בלי שום בושה, שהתהליך המתרחש היום, כשהרוב בגליל הופך להיות רוב ערבי, הוא מסוכן למדינה, הוא הרסני למדינה והוא בלתי-ציוני. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חברי הכנסת, ככך נסתים הדיון. אנחנו ניגשים עכשיו להצעות סיכום. אני קורא לחבר הכנסת מיכה גולדמן להביא את הצעת הסיכום של שורת סיעות.

מיכה גולדמן (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הצעת סיכום לדיון בנושא: הגליל — בסדר העדיפויות הלאומי, בשם הסיעות הליכוד, המערך, ש"ס, אגודת ישראל, מפד"ל, ר"צ, צומת וישויו.

- 1 — חבר הכנסת יא' לוי
  - 13 — נגד
  - 1 — נמנעים
- הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת יא' לוי לא נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:
 תודה. חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה. אני מצביע, קודם כול, את ההצעה של חבר הכנסת תופיק טובי. מי שהוא בעד — יצביע בעד, מי שהוא נגד — יצביע נגד. נא להצביע. זו הצבעה מס' 8.

ה צ ב ע ה

- ה צ ב ע ה
  - בעד הצעת הסיכום שהביא
  - 1 — חבר הכנסת מ' גולדמן
  - 14 — נגד
  - 1 — נמנעים
- הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת מ' גולדמן נתקבלה.

- בעד הצעת הסיכום שהביא
  - 1 — חבר הכנסת ת' טובי
  - 14 — נגד
  - אין נמנעים
- הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת ת' טובי לא נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אנחנו ניגשים להצעת סיכום של סיעת ש"ס, שהובאה על-ידי חבר הכנסת יאיר לוי. נא להצביע. זו הצבעה מס' 9.

ה צ ב ע ה

בעד הצעת הסיכום שהביא

י. הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 32), התש"ן — 1989*

(קריאה ראשונה)

התפיסה המוצעת כאן היא אותה תפיסה שועדת החוקה, חוק ומשפט הציעה לגבי טיפול בסוחרים הסמים המסוכנים: הווי אומר, טיפול חקיקתי שלם בפרק מיוחד בחוק העונשין בתופעה פלילית המתפתחת בחזית רחבה, כאשר לאותה תופעה פלילית יש מאפיינים מוגדרים ומיוחדים.

צריך לזכור, ש-80% מכלל העבירות הפליליות בישראל הן עבירות רכוש, ויותר מ-40% מכלל עבירות הרכוש הן עבירות הקשורות ברכב. משום כך, יש מקום לטיפול חקיקתי מיוחד. החוק הזה יטפל, כפי שאמרתי, בכל אלה העוסקים בתעשיית גנבת הרכב, ויאפשר להביאם לדין ולהענישם בחומרה נוספת כדי שמערכת אכיפת החוק תטפל טוב יותר בתופעה.

אני מבקש לאשר את הצעת החוק בקריאה ראשונה. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת אוריאל לין. זו היתה הצגה תמציתית מאוד של חוק חשוב.

חברי הכנסת, אנו ניגשים לדין בקריאה ראשונה. הדין הוא אישי במסגרת של חמש דקות לנואם. ראשון הנואמים — חבר הכנסת אברהם בורג, אינני רואה אותו באולם. אחריו — חבר הכנסת צנן, גם הוא לא נראה כאן. אני קורא לחבר הכנסת

היו"ר מ' וירשובסקי:
 חברי הכנסת, אנחנו ניגשים לנושא הבא בסדר-היום: הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 32), התש"ן — 1989. בקריאה ראשונה. יביא את הצעת החוק חבר הכנסת אוריאל לין. בבקשה.

אוריאל לין (הליכוד):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 32), התש"ן — 1989, עוסקת בתופעה של גנבת כלי רכב בישראל. בשנים האחרונות, אפשר לומר, התפתחה תעשיית גנבת כלי הרכב בישראל בצורה מפחיעה ומדאיגה. אם בשנת 1986 נגנבו 12,500 כלי רכב, הרי השנה הזו — על-פי ההערכות האומדנים המעורבנים ביותר — ייגנבו 17,500 כלי רכב. הווי אומר: בתקופה של שלוש שנים בלבד גדל כ-5,000 במספר כלי הרכב הנגנבים בשנה.

מדובר בתעשייה שהתמסדה היטב, כאשר יש חלוקה פונקציונלית מוגדרת בתחומי התמחות שונים: זה גונב את הרכב על-פי הזמנה, אחר עוסק בזיוף המסמכים, אחר מתמחה בטשטוש זהותו של הרכב, אחר עוסק במה שנקרא "שחיתת רכב", אחרים עוסקים, למטרות סחר, במכירת חלפים גנובים. הנוק הכלכלי הנגרם למדינה הוא עצום, הנוק החברתי הוא בוודאי עצום, והתופעה הממאירה הזאת ממשיכה להתפתח.

* רשומות (הצעות חוק, חוב' 1959).

אני אתמוך בחוק. אני בטוח שנעביר אותו בקריאה ראשונה. לקראת הכנת החוק לקריאה שנייה ולקריאה שלישית אני אציע לחוק את המושג "נוטל ללא רשות" ולקרוא גנב לכל מי שלוקח דבר שאינו שלו, עם הבחנה בין הגנבות מכוניות חומרתן. תודה רבה.

הי"ד מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת יצחק לוי. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם ורדיגר — אינני רואה אותו. חבר הכנסת רפאל פנחסי — אינני רואה אותו. חבר הכנסת שמואל הלפרט — גם הוא איננו. חבר הכנסת יאיר לוי, בבקשה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכית, תופעת גנבות כלי רכב או חלקים מהם היא רעה חולה כואבת מאוד בחברה שלנו. מספר הגנבות שהוזכר על-ידי יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט הוא גדול ביותר ומפחיד. אל נשכח שחלק מהגנבים — כרעג אינני יודע כמה אחוזים — הם תושבי יש"ע, הגונבים את כלי הרכב ומעבירים אותם אל מעבר ל"קו הירוק", "מגלחים" אותם, משפצים אותם. אל נשכח גם את הממד הזה.

היום יש לעניין גנבות הרכב השפעות שליליות מאוד מאוד — מורלית, כספית. נגרמים נזקים. כל העניין הפך להיות תעשייה גדולה אחת. כל מי שיש לו חצר רחבה או לקוחות, יכול לקחת את הרכב או חלקים ממנו. היום גונבים כל דבר ומכרים כל דבר. גם מכונית שעומדת ברחוב, אפשר לפרק ממנה גלגל או ראי או כל אבזר אחר. הדברים חמורים מאוד מאוד.

לכן, אני אומר שהחוק הזה מצוין. הוא חוק טוב. צריך לברך עליו ולחמוך בו. תודה.

הי"ד מ' וירשובסקי:

תודה רבה לחבר הכנסת יאיר לוי. רשות הדיבור לחבר הכנסת אליעזר מורחי, ואחריו — לאחרון הדוברים, חבר הכנסת דוד ליבאי.

אליעזר מורחי (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הכנסת דנה בזה אחר זה בעשרות חוקים, מתייחסת לחוכנם מבחינה טכנית ועניינית, אך בשום מקרה כמעט אין התייחסות למה שעומד מאחורי החוק. נדמה לי שהתיקון שלפנינו לחוק העונשין, שעיקרו החמרת הענישה לגבי גונבי רכב, הוא אחד החוקים שאי-אפשר להתייחס אליהם כלי לעמוד על הרקע ועל מה שהביא לצורך להגישו.

ראשית, המספרים מופיעים כדברי ההסבר לחוק, וגם כסטטיסטיקה הרשמית של משטרת ישראל. בשנת 1986 נגנבו במדינת ישראל יותר מ-12,500 כלי רכב. בשנת 1988 הגיע המספר ל-17,000. השנה יש גידול של כ-9% או 10%, כלומר, מספר כלי הרכב שנגנבו השנה כבר לא רחוק מ-20,000. ובכן, במדינת ישראל נגנבים כ-20,000 כלי רכב מדי שנה, ואינני בטוח שהמספר לא ימשיך לעלות, אפילו בעקבות החוק הזה; הלוואי שלא.

נדמה לי, שהנתונים המוזעזעים הללו מחייבים אותנו לעצור לרגע ולחשוב. מדוע זה קורה במדינה זו? מהיכן צומחים אלפי גונבי רכב, כעצם רכבות גונבי רכב? האם לא הפכנו להיות מדינה ככל המדינות, עם ככלל העמים, כמו בעולם הגדול? ואולי הפכנו להיות בבחינת תלמיד המחכים את רבו, שכן אפילו בחוק-לארץ גנבות הרכב אינן רבות כמו בישראל.

חיים אורן. אתה מוותר. אני קורא לחבר הכנסת אברהם פורז, וגם הוא לא נמצא כאן. חבר הכנסת שמעון שטרית, אינני רואה אותו. חברת הכנסת נאוה ארד, אינני רואה אותה. חבר הכנסת חיים רמון לא נמצא כאן. חבר הכנסת אלי דיין, אינני רואה אותו.

חבר הכנסת יצחק לוי, בבקשה. אתה מציל את כבוד חברי הכנסת, שקודם התרעמו על כך ששרים אינם נמצאים כאולם כשדנים בנושא, אבל כשחבר כנסת משלנו, מהבית, מביא הצעת חוק, החברים שנרשמו לא באים לדיון. אולי צריך לעשות ביקורת עצמית לפני הכול. בבקשה, חבר הכנסת יצחק לוי.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מרוב ביקורת שאנחנו מטיחים איש ברעהו, מתמלא הפרוטוקול בדברי ביקורת. הייתי מציע לנשיאות הכנסת, אולי יחד עם ועדת הכנסת, למצוא פתרונות לביקורת. הביקורת נשמעת קצת יתר על המידה, אף שאני מסכים לעצם הביקורת.

אני הייתי רוצה להעיר רק הערה אחת על הצעת החוק המוצעת כאן לקריאה ראשונה. אני מסכים למגמה. החוק המוצע חשוב. יש צורך בטיפול יסודי וכסיסי בבעיית גנבות הרכב. זו מכת מדינה, אין שום ספק בכך. יש לדבר השלכות רבות מאוד. יורשה לי להעיר הערה אחת לגבי הנוסח שהובא כאן לקריאה ראשונה.

כסעף 413ב נאמר: "הנוהג, משתמש או מעביר במקום למקום רכב ללא רשות מבעל הרכב, ונוטש אותו במקום ממנו נלקח או בסמוך אליו, דינו — מאסר שלוש שנים; עושה כן ונוטש את הרכב בכל מקום אחר, דינו — מאסר חמש שנים" ובסעף 413ג נאמר: "הגונב רכב, דינו — מאסר שבע שנים". לומר לך, שאלה שדובר בהם קודם לכן אינם גנבים, אלא רק נוטלים ללא רשות.

הערתי על כך גם בוועדה, ואני מתפלל על ההבחנה הזאת. יש כאן מסר חינוכי חמור מאוד: יש מי שנוטל ללא רשות, ויש מי שגונב. אנחנו באים ואומרים: מאסר ללא רשות אינו גנב. אנחנו מטילים עליו עונש, מתייחסים אליו כאל עובר עבירה, אבל אנחנו עושים הבחנה בדבר שיש בו מסר לא נכון.

פעם, בוויכוח בין חכמים, הובאו חוקים שחוקקו הרומים. בין החוקים האלה היו סעיפים הנוגעים לנושא הנטילה ללא רשות. נאמר שהנוטל ללא רשות יישא בכך וכן, והגונב יישא בכך וכן. כא אחד החכמים ואמר: בתורת ישראל יש רק שתי מלים — "לא תגנב", ו"לא תגנב" כולל הכול. "לא תגנב" כולל גם גנב עיפרון והזתו ממקום למקום.

אפשר להבחין בענישה, אפשר להבחין בין גונב ומעביר במקום למקום לבין גונב ומפרק, לבין גונב ועושה כן וכן. אבל אסור לנו להגיד שאנשים הנוטלים רכב, אם הם מעבירים אותו במקום למקום, זה לא נקרא גנבה. אנחנו מעבירים מסר לא נכון לנוער.

אחת הסיבות להבחנה, והיא הוזכרה בעת הדיון הטרומי בוועדה, היתה שאם לא נעשה כן, נהפוך את רוב הנוער שלנו לגנבים. מי לא לוקח היום רכב ללא רשות מאביו? מי לא משתמש ברכב? אולי יש בזה גם עניין של ספורט או של שעשוע, להעביר רכב ממקום למקום, לקחת רכב ממקום זה ולהעביר אותו למקום אחר. זו תופעה חמורה ביותר. זה דבר חמור ביותר, ואם הגנבה היא בתוך המשפחה, הדבר חמור עוד יותר.

שהדבר כיום — היום העונש על גנבה רגילה הוא שלוש שנות מאסר — אלא אנו מזהירים, שעל גנבת רכב תיענש להבא בשבע שנות מאסר.

עוד עושה כן המציע בהצעה ואומר: לא קל להוכיח באופן פוזיטיבי את כוונתו של נוטל הרכב שלא להחזירו לעולמים. לכן אנחנו מקילים כאן בגודל ההוכחה שעל התביעה להביא, ואם מיטול את הרכב ללא רשות ובנסיבות שיצביעו על כוונה שלא להחזירו לבעלים — דינך כדין גנב הרכב. מבחינה זו אני חושב, שיש כאן קריטריון שקל יותר לעבוד לפיו, ועם זאת נראה לי לכאורה שהוא עומד בדרישות הצדק שלנו.

ארוני היושבי ראש, הצעת חוק זו באה להגדיר שורה של עבירות ולקבוע את עונשן: גנבה מתוך רכב, פירוק חלקי רכב ללא רשות, החמרה אם הרכב הוא רכב גנוב, חבלה ברכב כמזיד, פריצה לרכב, החזקת כלי פריצה לרכב, שינוי בזהות הרכב. הצעת החוק באה לחדש חידוש חשוב. היא מגדירה עבירה חדשה: מי שפוסק במכירה, בקנייה או בפירוק של רכב גנוב, או חלק גנוב מרכב — דינו דהיה, לפי הצעת החוק, עשר שנות מאסר. אני רואה בחידוש זה אחת המעלות של הצעת החוק, שבאה להתמודד עם הבעיה החמורה של גנבת רכב כדי לפרק אותו, להשתמש בחלקיו — וכאן עובדת מעשייה של גנבות, פירוקים ושימוש בחלקים וכיוצא באלה. מי שמכיר את העניין ורואה שאנו מגדירים את טשטוש הזהות של הרכב ואת פירוק חלקיו ואת הסחר ברכב גנוב כעבירות חמורות ביותר — ידע, הוא קיבל התראה.

אינני חסיד של החמרה לשם החמרה, אבל אם העבירות בכלי רכב הן מן הנפוצות ביותר היום, ואם יכולת המשטרה לגלות את העבריינים היא מהקטנות ביותר, כפי שמעידה הסטטיסטיקה המשטרתית, ותאה המשטרה יעילה ככל שתהיה — וכך הדבר בארצות שונות — לפחות ידע מי שייחפס בקלקלתו, שאנחנו מתכוונים להחמיר אחר, כי אין לנו דרך אחרת להרחיב ולבער את הנגע הנורא שפשה בחברה שלנו.

אלא מאי? אני מעיר לחברי יושבי ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, שכבוד עבירה חדשה זו אומרת כיום: "העוסק במכירה, בקנייה ובפירוק של רכב גנוב — — —", אין כאן כל אלמנט של כוונה פלילית, דהיינו, צורך להכניס לתוך ההגדרה לפחות את האלמנט "ביודעין". כלומר, אם הוא עוסק במכירה, בקנייה או בפירוק של רכב גנוב ביודעו שזה רכב גנוב, כי אז מן הדין להענישו בכל חומרת הדין, כפי שמציעה ההצעה. אני חושב שכאן היתה השמטה.

אני כשלעצמי משבח את יושבי ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט גם על הצעה זו, שעוד תידון הפרטיה בוועדת החוקה, באופן חוק ומשפט, ויתר מכך — על כך שלדעתי הוא תורם, באופן ניהול הוועדה, למימוש ייעודה של הכנסת כבית המחוקקים. צר לי לומר לכם, חברי, שאינני רואה את ההצעות שבאות ממשרד המשפטים או מהממשלה, אני רואה אותן טיפין טיפין, אני רואה אותן כפי שהן, ואלמלא עבודת ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת ויוזמת חברי הכנסת בחקיקה, ספק בעיני אם היה בית המחוקקים ממלא את ייעודו. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

רשות הדיבור לחברת הכנסת נאוה ארד, ואחריה — לחברת הכנסת עדנה סולודר. האם היא נמצאת?

אוריאל לין (הליכוד):

מה קורה כאן? אינני מבין. אין קריטריון אחיד בכנסת?

אינני חושב שהדין על הצעת החוק שלפנינו הוא המקום לענות על כל השאלות האלה, אולי נעשה זאת כשנגיע לאחד החוקים בענייני חינוך. אך פטור בלא כלום אי-אפשר. לכן עלי לומר בבירור, כי אין ספק שהנתונים המזעזעים הללו הם תוצאה נוספת של החינוך ללא תורה ומצוות הנהוג בחינוך הממלכתי בישראל.

כבר אמרנו זאת פעמים רבות בעבר. חינוך אינו יכול להתיימר להיות חינוך יהודי אמיתי כאשר הוציאו ממנו את הנשמה היהודית, את ערכי התורה והמצוות. ילד שאינו יודע קריאת שמע מה היא ואינו יודע מה היא ברכת התורה — חסרים לו שורשים יהודיים, ולא רק אינטיליגנציה כללית.

"אם לא תורה ומצוות — איש את רעהו חיים בלעו" — אלו דברים שנכון לייחס אותם גם לחינוך הנוער בישראל. לא צריך להיות סוציולוג או מומחה בפשיעה כדי לדעת מה קורה היום בקרב הנוער: סמים, אלימות, תקיפות וגנבות הם חלק מהכרוניקה הפלילית הקבועה, המופיעה יום-יום בעיתונות ומשקפת, לצערנו, את דמותו של הנוער הישראלי.

טוב שמחמירים בעונשים כדי להילחם בגונבי הרכב, אולם כדי שלא יהיו גונבי רכב, מן הראוי הוא שהחינוך בישראל ייראה אחרת.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד ליבאי, ואחריי אתן את רשות הדיבור לחברת הכנסת נאוה ארד, כמחווה מיוחדת, והיא תהיה אחרונה בדיון זה.

דוד ליבאי (המערך):

אדוני היושבי ראש, חברי הכנסת, אני מכבד על הצעת חוק זו, אני תומך בה. אני מניח שאם היו או יש הערות, הן יובאו כחשבון בוועדת החוקה, חוק ומשפט.

בעיני החיוב בהצעת חוק זו הוא, ראשית, העובדה שהיא מרכזת את העבירות המבוצעות ברכב או כלפיו במסכת אחת. בסיומה אחר: שנית, במקום הוראות החוק המחייב היום, שנוסחו בתקופת המנדט הבריטי, בשנת 1936 או שנים ספורות לאחר מכן, בעל ההצעה מביא כאן נוסחים מעודכנים לישראל של ימינו.

חברי הכנסת, כיום ניתן להעמיד לדין מי שלוקח רכב ללא רשות כעבירה של שימוש ברכב ללא רשות, אם לא ניתן להוכיח שהוא התכוון לשלול לעולם את הבעלות מהבעלים של הרכב. זה דבר שלא קל להוכיחו, בייחוד כאשר במרבית המקרים "סוחבים", כלשון העם, את כלי הרכב, משתמשים בו וזונחים אותו במקום שמוצאים לנכון לזנוח אותו.

הצעת חוק זו באה למעשה לקבוע נורמה חדשה, להבהיר למי שנוטל את הרכב ללא רשות, גם אם לא התכוון לשלול אותו לעולם מהבעלים: דע לך, שאם רוצה אתה שנביא כחשבון נסיבה מקילה לגביך, אתה מוציא להחזירו למקום שבו יוכלו בעל הרכב או משטרת ישראל למצוא אותו בנקל. אם תשאיר אותו במקום שממנו לקחת אותו או בסמוך לו, יקל עונשך. אם תשאיר אותו הרחק משם, במקום שקשה לגלותו או למוצאו, נכבד את העונש עליך. אני חושב שזו נורמה מבורכת, נוכח ניסיון החיים שלנו.

אשר לגנבות רכב, באה הצעת החוק להחמיר ולומר: אם לא רק השתמשת ברכב ללא רשות, אלא גם נטלת אותו כדי לא להחזירו ולשלול את הבעלות עליו, דע לך שכאן תהיה צפוי לא לאותו עונש שאתה צפוי לו על שימוש ברכב ללא רשות, כפי

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
זה מקסימלי.

נאוה ארד (המערך):
בשלב ראשון צריך בהחלט להיות מצב של "למען יראו וייראו", או, במקרים מסוימים, אדם שביצע עבירה צריך להיענש ומגיע לו לשבת בבית-הסוהר. אבל כאשר יוטל עליו העונש, ואם יוטל עליו מאסר שבע שנים, כמו שכתוב כאן — אני משוכנעת שחלק גדול מאתנו, שיביצע בעד החוק הזה, לא רוצה שזה יהיה העונש המקסימלי, ויכול להיות שאת העונש הזה צריך להקל על-ידי הפחתת כמה שנים. אני חושבת שיש כאן להיטות יתירה.

דוד ליבאי (המערך):
אילו היה מדובר על עבריין שזו לו העבירה הראשונה, הרי הצדק אתך.

נאוה ארד (המערך):
ולא יהיה מי שזו העבירה הראשונה שלו?

דוד ליבאי (המערך):
לבית-המשפט יש שיקול דעת. הוא יכול גם להטיל עליו קנס, גם להטיל עליו מבחן וגם מאסר על-תנאי. בפרקטיקה לא ממהרים לשלוח עבריינים לבית-הסוהר. אלא מה? יש כאלה שחוזרים וחוזרים על עבירות מסוג זה, של גנבות, התפרצויות וגנבת כלי רכב, ויש כאלה שעושים מזה תעשייה. גם לגבי אלה, בית-המשפט לא יכול להחליט שהעונש המרבי יהיה שלוש שנות מאסר. מה שפותחים פה זו האפשרות לסווג אותם לקטגוריות.

נאוה ארד (המערך):
אני מקבלת חלק מדבריך. כמו שאמרת, יכול להיות שבסעיף מסוים צריך שיהיה ברור שהיתה כוונה או ידע וכו'; אני פונה לחברי ועדת החוקה, חוק ומשפט לבחון את הדברים. יכול להיות שלגבי חלק מהדברים, עדיף שייתוספו בחוק סעיפים מספר ויהיה ברור לגמרי על מי יכולים להטיל את העונש המרבי הזה. מפני שעל פניו, כאשר קוראים את החוק — וכולנו תומכים בחוק ומברכים את חבר הכנסת אוריאל לין — אני חושבת שאתנו, כבית-חוקקים, כפי שאמרת, צריכים להיות זהירים מאוד, במיוחד כאשר אתה משנה היום חוק מתקופת המנדט. עלינו להיות זהירים מאוד ולא להביא למצב, שתיווצר כאן בעיה שאחר כך נתחרט עליה.

דבר אחרון. אני חושבת שכתוצאה מהדיון היום, אנחנו צריכים לראות למה החברה כחברה, מחוץ למערכת בתי-המשפט, לא יכולה להתמודד עם הבעיה הזאת. אנחנו לא כל כך נערכים להתמודדות עם הבעיה, לא במסגרת המשמר האזרחי ולא במסגרת המשטרה. לא הייתי רוצה להשאיר את כל הדברים האלה רק לבית-המשפט. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. רשות הדיבור לאחרונה בדיון, חברת הכנסת עדנה סולודר. בבקשה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אם היושבי-ראש רוצה לתת לחברת הכנסת עדנה סולודר לדבר, לדעתי צריך לאפשר גם לחבר הכנסת פנחס לדרב.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני מצטער. נאמר לי שחברת הכנסת עדנה סולודר היתה רשומה אחרונה, והיא לא הופיעה ברשימה. אם יש טעות במזכירות, היא לא צריכה לסכול. כל חברי הכנסת האחרים —

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת אוריאל לין, יש קריטריון אחד. נאמר לי, שחברת הכנסת עדנה סולודר נרשמה ושמה הושמט מהרשימה. על זה אין לי שליטה, אבל היא תהיה אחרונה, ואינני מוסיף שום דובר.

רפאל פנחסי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
סליחה, אדוני היושבי-ראש, אני הייתי רשום.

היו"ר מ' וירשובסקי:

לא, אדוני, כבר סגרתי את הרשימה. חברי כנסת רבים היו רשומים. הם פשוט לא הופיעו. אינני יכול לתת עוד את רשות הדיבור בנושא זה.

אוריאל לין (הליכוד):

כשאני מאחר, לא נותנים לי לדבר.

היו"ר מ' וירשובסקי:

בבקשה, חברת הכנסת נאוה ארד.

נאוה ארד (המערך):

אדוני היושבי-ראש, חברי הכנסת, אין ספק שהצעת החוק של חבר הכנסת אוריאל לין עונה על מצוקה, שהיא היום מצוקה אמיתית בחברה הישראלית. גנבת כלי רכב הפכה במדינת ישראל להיות אחת העבירות הקשות והחמורות ביותר, ואנחנו יודעים מה המשמעות של כלי רכב למשפחה. אנחנו גם יודעים, שבמדינת ישראל עד עצם היום הזה רכישת כלי רכב — ואינני מדברת כרגע על מקומות עבודה, אלא על רכישת כלי רכב על-ידי אזרחי המדינה — דומה כמעט לרכישת בית. אין ספק שההצעות התופעה הזאת של גנבת כלי רכב מחייבת מענה חקיקתי, שלא לדבר על כך — ושמענו על זה מפי חבר הכנסת דוד ליבאי — שלמעשה, החוק האחרון שעסק בנושא הזה הוא עוד מימי המנדט.

אני רוצה לפנות לחברי ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת וגם לחברי הכנסת, מאחר שאנחנו מדברים בקריאה ראשונה. אני חושבת שאנחנו מאוחדים בדעה שצריך לאחד את כל העבירות, להגדיר אותן באופן שונה ולהטיל עונשים. את רק חוששת מרבר אחד: שמרוב להיטות לטיפול בבעיה, אנחנו נחמיר מאוד בעונשים. מי שקורא בעיון את פירוט מספר שנות המאסר שמטילים על העבריינים בנושאים השונים, צריך לשאול את עצמו האם באמת על עבירה מסוימת המוזכרת כאן, צריך אדם שייתפס או נער שייתפס או מי שלא ייתפס, לקבל מאסר של שבע שנים? אני מבדילה בין מי שבמודע או בכוונה פלילית עוסק בכריה ומפתח את כל השוק הגדול הזה — ואגב, במספר לא מבוטל של מקרים, חבר הכנסת יאיר לוי, לא מדובר רק על תושבי השטחים — — —

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
לא אמרתי כך.

נאוה ארד (המערך):

לא, אבל אני רוצה לומר לך, שאחת התופעות הבולטות היא, שאנחנו רואים היום תעשייה שלמה של שותפות בין עבריינים יהודים לבין תושבי השטחים.

אני רואה דבר אחד, ואילו אנחנו לא שמים לב כל כך. בסדר, אנחנו צריכים ללכת לחקיקה ולהחמיר את העונשים. אני טוענת, שחלק מהעונשים הכתובים כאן הם מוגזמים, הם לא-מוצדקים, הם לא-נכונים. לא נכון שאדם ישב שבע שנים על עבירה מסוג זה. זו להיטות יתירה להעניש.

בעצם, אנחנו צריכים גם לשאול את עצמנו איך קרה —

משתחררים ממנה. כאשר נפרץ האוטו, ולאדם הנזקק לו הוא חלק מהבית, חלק מהדברים שלו נמצאים בו — זה כאילו היתה פריצה לבית, כמעט אין הבדל. על פריצה לבית אנחנו מענישים — וגם על פריצה לאוטו, ודאי על גנבת אוטו, פירוק לחלקים ומכירתם. יש כבר תעשייה שלמה סביב זה, ויכולנו ללמוד על הנושא משורת מאמרים.

נדמה לי, שהדבר הזה מחייב החמרה בעונש. לכל דבר יש שכר ויש עונש, והנורמה הזאת, שפשתה בחברה שלנו, של גנבת רכוש, של גנבת רכב חדש ושימוש בו לסחר ומכר — חייבים לשרש אותה.

לכן נדמה לי, שההחמרה פה באה בעתה. אמרתי מראש: אני לא מאלה החושבים שבכל דבר צריך לנהוג בחומרה, אבל פה אני רואה תכנון מראש ותחכום שהולך מחיל אל חיל. משנה לשנה גובר התחכום בעניין הזה. נדמה לי שחייבים לשים לזה קץ.

אני רוצה לתמוך בנושא הזה. אם למדתי נכון את הדברים, אני מבינה שהיה בעניין הזה שיתוף פעולה עם המשטרה. גם המשטרה היתה בעד חקיקה בעניין הזה ובעד החמרת העונש כדרך למאבק בנושא. אני חושבת שצריך לאשר את החוק. אם הדבר ייתן את אותותיו והפשע יקטן, תמיד נוכל לחקן ולהקל.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת לין, אתה רוצה להשיב?

אוריאל לין (הליכוד): לא.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה. מי בעד העברת הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 32), התש"ן — 1989, לוועדת החוקה, חוק ומשפט? זו הצבעה מס' 11.

ה צ ב ע

כעד ההצעה להעביר את	
הצעת החוק לוועדה	14 —
נגד	— אין
נמנעים	— אין
ההצעה להעביר את הצעת חוק העונשין	
(תיקון מס' 32), התש"ן — 1989, לוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.	

היו"ר מ' וירשובסקי:

בקולותיהם של 14, ללא התנגדות וללא הסתייגות, עבר החוק להכנה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית בוועדת החוקה, חוק ומשפט. אני מברך את חבר הכנסת אוריאל לין על הנדבך הנוסף בחקיקה שהוא מציע, ואני תומך בו. הייתי רשום לרשות הדיבור, אבל לא יכולתי לממש זאת.

קראתי בשמם והם לא היו. נכנסה חברת הכנסת נאוה ארד, ורציתי שהדברים יישמעו גם מזוית הראייה של הנשים.

רפאל פנחסי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב-ראש, אם אני רשום עשירי, אני לא צריך להישאר פה כל הזמן. היתה לי פגישה והלכתי אליה, בהנחה שאני עוד אספיק לבוא.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת פנחסי, אני רוצה להחמיר עמנו — סגני יושב-ראש הכנסת — בעניין הזה, גם עמי וגם עמך. אני לא עושה כאן אפליה. זה דבר ראשון.

דבר שני, אני מציע לכל חברי הכנסת היוצאים מהבית חוך כדי הדין, לבקש שירשמו אותם בסוף רשימת הדוכרים. אני עשיתי מעשה יוצא מן הכלל אחד: אולי לא הייתי צריך לעשות אותו. אני לא רוצה להנהיג עכשיו, שמי שלא בא לדין יוצא נשכר. אולי טעיתי בכך שאפשרתי לחברת הכנסת נאוה ארד לדבר. אני לא רוצה להוסיף טעות על טעות. אני לא אקרא לזה לא חטא ולא פשע.

אני מתנצל בפניך, חבר הכנסת פנחסי. האמן לי שזה עניין של החלטה, של נוהל תקין, ולא משהו אישי, חס וחלילה.

חברת הכנסת סולודר, בבקשה.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, אני רוצה לתמוך בהצעת החוק המוגשת לנו לא מתוך כך שאני ששה להאריך את שנות העונש או להכביר את העונש. אבל נדמה לי שאנחנו מגיעים, בעיקר בנושא הזה של עבירות רכוש ועבירות גנבת רכב, לממדים שלא ידענו כמותם. בשבוע זה אנחנו עוסקים הרבה מאוד בנושאי יחסי יהודים וערבים. נדמה לי שבנושא הזה יש שיתוף פעולה בלתי-רגיל. אנחנו עדים לאלפי מקרים של גנבות רכוש ומכוניות, אם באזור המשולש, אם באזור הנגב — נורמה שלא ידענו כמותה. השאלה היא, איך אנחנו מתגברים על הנורמה הזאת, מה הן הפעולות שאנחנו יכולים לנקוט כדי למגר את התופעה הזאת.

אני לא רוצה להיכנס כאן לניתוח, גם מקוצר הזמן ונוכח השעה המאוחרת, מה מביא לעלייה בפשיעה ככלל ולעלייה בפשיעה של גנבות רכב כפרט. יש מי שאומר, שהאבטלה מביאה לזה. נדמה לי, שאין לזה כל כך סימוכין סטטיסטיים. אבל התופעה חיה וקיימת בתוכנו, וצריך לחשוב איך ממגרים אותה.

כנהגת אני יודעת, שהאוטו הוא לפעמים גם בית, והעניין הזה הוא כאילו פלישה לתוך הבית שלי בשעה שאינני נמצאת בו, אבל חלק ממני נמצא בו. כידוע, אני חברת קיבוץ, וגם בקיבוץ יש היום גנבות. אבל מתוקף תפקידי יש לי חדר גם כעיר, והתנסיתי פעם אחת בחוויה קשה כאשר אחי אל החדר הזה ומצאתי אותו פרוץ והפוך. זאת הרגשה שלא כל כך מהר

יא. הצעה לסדר-היום

התנאים בכלא-אשקלון

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, המצב בבתי-הכלא בארץ, הצפיפות הגבוהה והתנאים הירודים של החזקת האסירים הראיגו וממשיכים להראיג חלקים רחבים מהציבור

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים לנושא הבא, הצעה לסדר-היום מס' 1717, בנושא: התנאים בכלא-אשקלון — מאת חבר הכנסת תופיק טובי.

לכל אסיר ארבע פרוטות לחם, לפעמים מכוסות עובש. לא מאפשרים להם להכניס מלח גם כשהאסירים מוכנים לרכוש את זה בעצמם.

כאשר כמות האוכל היא כזו וכאשר האסירים הרבים סובלים מתת-תזונה, הם נחשפים למחלות רבות ושונות, ואז נסגר מעגל הסבל הזה בטיפול הרפואי שמקבלים האסירים. בכלא הזה אין רופא, והטיפול הרפואי מתבטא בכיקורי אח מוסמך פעם אחת או פעמיים בשבוע לכל היותר. חלק מהאסירים ביקשו תרופות, אבל עבר שבוע עד שקיבלו אותן. החמור מכול הוא החרמת התרופות שהיו לחלק מהאסירים, שקיבלו אותם על-פי אבחנה מוקדמת למחלתם, וזאת כאמצעי ענישה.

הנהלת הכלא משתמשת בשיטות עינוי, והכול נעשה בפיקוחו של קצין בכיר בכלא. אסירים מוצאים מתניהם ללא שום אוזרה וללא שום סיבה ומוכים באכזריות כחוטאי מתכת, דבר שגרם לנכות קבועה אצל חלק מהם. מקרים כאלה אירעו גם בעת הטילול היומי של האסירים.

תנאים בלתי-נסבלים אלה מהווים הפרה של כל אמנה בין-לאומית המתייחסת לתנאי החזקתם של אסירים. בעיקר הם מנוגדים לכל זכות יסוד של אדם לחיות בתנאים אנושיים. טענותיהם של שלטונות הכלא, שהאסירים מוענשים משום שידיהם מגואלות כדם יהודי — טענות אלה מחוסרות כל יסוד. הרי יש ביניהם רבים השפויים לשלוש שנים, וודאי שאלה לא רצחו ואף אינם מואשמים ברצח. שום טענה, שום סיבה, לא יכולה להצדיק את היחס שהם זוכים לו.

תנאים אכזריים אלה מהווים הפרה גסה של כל חוק ושל כל אמנה בין-לאומית, המתייחסת לתנאי החזקתם של אסירים.

אני קורא לשר המשטרה לחקור ולעמוד על תנאי מאסר קשים אלה ולהורות להנהלת הכלא להפסיק לאלתר את מסע הדיכוי והעינויים נגד האסירים בכלא-אשקלון. אני קורא לכנסת להקים ועדת חקירה, שתבדוק ותחקור את תנאי החזקתם של האסירים הפלשתינים בכלא-אשקלון ובכתי-כלא אחרים.

חברי הכנסת, אמרתי בתחילת דברי, שהמצב בכתי-הכלא הוא קשה וחמור ומחייב טיפול דחוף. נכון שהמצב בכלא-אשקלון חמור במיוחד, אבל התנאים בכתי-הכלא ובמחנות המעצר האחרים קשים אף הם, ובמיוחד כאשר מדובר באסירים הפלשתינים.

העליתי בעבר כמה פעמים את בעיית מצוקתם של כתי-הכלא ככלל, ואת המצב בכלא-גיניד, כלא-שכם המרכזי, שגם שם רחוקים התנאים מלהיות תואמים את הרמה הבסיסית להחזקת אסירים. תנאים אלה הורעו עוד יותר אחרי ההמולה הגדולה שהיתה בעקבות השידור המכוון, שידור שגרם להרעה נוספת ביחס לאסירים.

בתקופה האחרונה עלה כלא-מגידו לכותרות בגלל התנאים הקשים של העצורים שם ובגלל היחס המשפיל של שלטונות הכלא אליהם. שתי פעולות דיכוי שבוצעו נגד העצורים, ב-13 ביוני 1989 וב-2 ביולי 1989, גרמו להריגתם של שני עצורים ולפציעתם של יותר מ-20 אחרים על-ידי כוחות צבא ומשמר הגבול, שהובאו לכלא כדי לדכא את מחאתם של העצורים על האופי ועל התנאים של ביקורי משפחות העצורים. הם פתחו שם כאש חיה על העצורים ללא הבחנה. פרסומים אלה רק מבליטים את היחס מיוחד באכזריותו שזוכים לו העצורים הפלשתינים בכתי-הכלא בארץ.

ישראל. עבודות ומחקרים מדאיגים רבים פורסמו בנושא, והם חייבים להדליק נורה אדומה אצלנו.

אם כך המצב בכתי-הכלא בארץ ככלל, המצב חמור שבעתיים בכתי-הכלא ובאגפים שבהם מוחזקים האסירים והעצורים הפלשתינים בתוך גבולות מדינת ישראל וכשטחים הכבושים, כאלה שבתחום סמכותו של שר המשטרה וגם כאלה שבתחום סמכותו של שר הביטחון.

נושא ההצעה שאני מעלה היום הוא המצב בכלא-אשקלון ובכתי-כלא אחרים, ולכן אתמקד בנושא זה. בכלא-אשקלון מוחזקים קרוב ל-600 עצורים, ברובם פלשתינים, בחלקם גם אזרחים לבנונים שנחטפו בפעולות פירטיות בלב ים והובאו לישראל.

לפני כחודש יצאה קריאה מתוך כלא-אשקלון, ובה מתארים האסירים את תנאי החזקתם. האסירים נקטו צעד זה לאחר שנכשלו כל מאמציהם להעביר את תלונותיהם להנהלת הכלא ולפתור את הבעיות עמה. הנהלת הכלא סירבה בתוקף לפגוש את נציגי העצורים כדי לרונ אתם בתלונותיהם, אבל היא לא הסתפקה בסירוב לפגוש את העצורים. היא נקטה צעדי ענישה קשים נגד כלל העצורים, וצעדים אכזריים במיוחד נגד 30 מהם.

כחודש אוגוסט 1989 העבירה הנהלת הכלא 30 עצורים לכלא-רמלה, החזיקה בהם באגף מיוחד, תת-קרקעי, כאשר לכל תא כידוד הוכנסו שני עצורים. העצורים נכבדו בידיהם וברגליהם ונקשרו בשרשראות לדלת הפלדה של התא. החלון הקטן סגור ממילא ברוב המקרים, דבר שלא מאפשר את אוורור התאים. תאורה לא קיימת. בכל פעם שמוצא אחד העצורים מהתא, אם זה לכירור או לפגישה עם עורך-דינו או עם נציגי הצלב-האדום, נקשרים שאר העצורים באגף כשידיהם כבולות מאחורי גבם. העצורים מורשים לצאת לחצר הפנימית לשעה אחת בכל יום, וגם שם הם מסתובכים ברגליים כבולות.

בפנייתם מתייחסים האסירים בכלא-אשקלון לתחומים השונים הנוגעים לתנאי חייהם. העצורים זוכים לביקור חודשי אחד של ההורים, והם מובאים למפגש עם קרוביהם כשידיהם כבולות מאחורי הגב, דבר אשר הביא חלק מהם לוותר על ביקור הקרובים כדי שלא יתקיים בתנאים המשפילים האלה.

התפילה הקבוצתית נאסרת על העצורים בטענה שאסור להתיר את ככליהם של האסירים כאשר נמצאים שני אסירים ויותר באותו מקום.

הנהלת הכלא אינה מאפשרת הכנסת עיתונות, ספרים וטרניטורים לעצורים. גם שעוני יד שלהם הוחרמו. השימוש של האסירים בקנטנה של בית-הכלא הוגבל אף הוא עד למינימום.

לאסירים ניתנו מזרנים ללא כיסוי, עם שלוש שמיכות כמצב ירוד וללא כריות, דבר המגביר את סבלם.

התנאים הקשים האלה אינם פוסחים אף על המזון ועל הטיפול הרפואי. האסירים קובלים על כמות האוכל המוגשת להם ועל רמתו התזונתית. כרוב המקרים מגישים לאסירים ביצים מקולקלות — — —

יאייר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
איך מקלקלים את הביצים?

תופיק טובי (החזית הרמקורטית לשלום ולשוויון):
הן מוגשות מקולקלות. מה זה איך מקלקלים אותן?

יוצאים לעבודה כדי שלא להגדיל את התוצר הלאומי הגולמי הישראלי, ולכן הם באמת כולאים בתא 22 או 21.5 שעות ביממה. זה נכון, אבל זה יכול היה להיות אחרת אילו הם החליטו לנהוג כמו האסירים האחרים ולצאת לעבודה. על כל פנים, התמונה בכלל-אשקלון היא תמונה סבירה באילוצים של הצפיפות.

אשר לאסירים שהועברו לרמלה, אלה הם אסירים מסוכנים, שהודיעו פומבית ובגלוי לסוהרים: אנחנו נרצח אתכם. אסירים כאלה, חבר הכנסת טובי, מוחזקים בתאים, וכאשר הם מוצאים מהתאים, הם מוצאים בידיים כבולות. הם לא קשורים כשרשראות כתא. בתוך התא הם גם לא נתונים באויקים. גם כחצר הטילים הם לא נתונים באויקים. אבל כאשר הם מוצאים מהתא עד חצר הטילים, הם נתונים באויקים, וזאת מטעמי ביטחון גרידא: שום נקמה, שום הענשת יתר. פשוט האסירים האלה, ככלל זה "חמאסים" האלה, שהם שפוטים לשלוש שנים, אמרו לסוהרים: אנחנו נהרגו אתכם. כתנאים האלה, בכקשה לא לבוא בטענות אלינו או לשירות בתי-הסוהר.

את האסירים האלה מבקרים דרך קבע לא רק שלטונות שירות בתי-הסוהר, לא רק גורמי המשרד, אלא גם חברי כנסת, ועדות וחברים, ומעבר לזה — הצלב-האדום. הצלב-האדום ביקר גם באשקלון, גם אצל האסירים האלה ברמלה, אלה שהועברו מאשקלון. לצלב-האדום אין שום טענות ושום תביעות אלינו.

משום כך, אדוני היושב-ראש, אני מבקש להסיר מסדר-היום את ההצעה של חבר הכנסת תופיק טובי.

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת יאיר לוי, מה היא הצעתך? האפשרות היחידה שלך היא להציע להעביר את הנושא לוועדה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

היו"ר ש' וייס:

אנחנו יושבי הבית הזה, ויש לנו ניסיון. אתה יכול להציע הצעה אחרת במסגרת דקה רק אם אתה מציע להעביר את הנושא לוועדה. זה התקנון.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

כהיותך פרלמנטר ותיק, אני מקבל את הצעתך.

היו"ר ש' וייס:

אתה יכול להשתמש בזכותך להצעה אחרת. אני רק אומר לך לאיזה כיוון.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

הואיל וראיתי שהשר, המציע ואני היינו פה לבד, והיושב-ראש הקודם היה בספק אם יתמכו בקואליציה, רציתי להרוויח זמן וביקשתי להציע הצעה אחרת. לאחר שהיושב-ראש החתך ושר המשפטים נכח, אני מוותר על ההצעה האחרת.

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת חסיין פארס, האם אתה מבקש להציע להעביר את הנושא לוועדה? בכקשה.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב-ראש, תלונות כאלה אנחנו שומעים תמיד, אין זאת הפעם הראשונה. תגובות כאלה מכבדות שר המשטרה

כולט במיוחד, חברי הכנסת, מחנה המעצר אנצאר-3, הנקרא קציעות. לפני שלושה חודשים, כ-2 באוגוסט 1989, בעקבות ביקור במחנה אנצאר, העלתה סיעתנו את נושא אנצאר מעל כמת הכנסת. בהצעה זו ניסינו להעביר את זעקתם של אלפי עצורים, בהם עצורים מינהליים רבים, שחירותם נשללה ללא משפט. אלפי עצורים חיים כתנאים שכל כר-דעת יודע, שהם לא מיועדים לבתי-האדם. כתנאי מזג אוויר קשים ביותר נזרקים לשם אלפים רבים מטובי בני העם הפלשתיני, כאשר "פשעם" היחיד הוא השאיפה לחופש, לחירות, לעצמאות לאומית ולשלום. התנאים במחנה המעצר הזה החמירו עוד יותר עם כניסת החורף.

חברי הכנסת, השנתיים האחרונות והמשך האינתיפאדה מוכיחים, שלמרות הכנסתם של עשרות אלפים מבני העם הפלשתיני לבתי-הכלא ולמחנות המעצר, אי-אפשר לדכא בכוח, ולא על-ידי בתי-סוהר ומחנות מעצר מסוג אנצאר, את מאבקו של עם לעצמאות ולחירות. אנו קוראים לפרק את מחנה המעצר אנצאר-3, כי עם דיירי מחנה מעצר זה, או עם חלק מהם, חייבת ממשלת ישראל לנהל משא-ומתן לשלום.

עם קריאתנו לשחרר את העם הפלשתיני מהכיבוש, מבית-הסוהר הגדול, אנו מצפים ליום הגדול שבו ישוחררו כל האסירים והעצורים הפלשתינים מבתי-הסוהר בישראל, ליום שבו ישורר השלום הנכסף ושני העמים יזכו לחופש ולחירות.

בינתיים אנו תובעים לכבד את זכויות האדם בבתי-הכלא. אנו קוראים להקים ועדת חקירה ציבורית, שתבדוק את תלונות האסירים והעצורים הפלשתינים באשקלון ובבתי-סוהר ובתי-מעצר אחרים.

לשם כך אנחנו מציעים לקיים דיון בנושא במליאת הכנסת.

היו"ר ש' וייס:

תודה לחבר הכנסת תופיק טובי, אדוני שר המשטרה, תואיל בטובך להתייחס להצעתו של חבר הכנסת תופיק טובי.

שר המשטרה ח' ברילב:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ההצעה הדחופה לסדר-היום שהוגשה על-ידי חבר הכנסת תופיק טובי היתה על הנושא — ואני מצטט: "תנאי החזקתם התת-אנושיים של אסירים בכלא-אשקלון". בדבריו הוא דיבר לא רק על כלא-אשקלון אלא גם על בית-המעצר בקציעות ועל בית-הכלא במגידו. כתשובתי לא אתייחס אליהם משום שהם אינם באחריות: הם באחריות משרד הביטחון.

במה שנוגע לכלא-אשקלון, כל הרשימה הצבעונית והקשה של הדברים שהעלה כאן חבר הכנסת טובי היא מופרכת, פרט לדבר אחד, והוא הצפיפות השוררת בבתי-הסוהר שלנו. בסוגיה הזאת אנחנו רוצים לטפל בשלושה מסלולים: האחד — מדיניות מעצרים: השני — חקיקה שאינה בקרוב לכנסת: השלישי — מקומות כליאה נוספים, זה חלוי בתקציב, אבל בהווה — הכנסת יודעת זאת יפה — הצפיפות היא באמת קשה מאוד. מעבר לטענה הזאת, כל יתר הטענות שהשמיע חבר הכנסת תופיק טובי הן הגומות שהגיעו אליו לא מתוך שהוא היה במקום וראה, אלא מתוך שהוא או שמע או קרא עליהן.

המוזן הוא מוזן המסופק על-ידי צה"ל לפי לוח המוזן הכללי, והוא מוזן בהחלט מספק, טרי ובריא. טיפול רפואי — חמישה ימים בשבוע נמצא במקום רוא. מרפאה וחובש יש במקום שבעה ימים בשבוע, 24 שעות ביממה. הכול מתנהל לפי הכללים. אסירים ביטחוניים, לפי החלטת שלהם, לא

חברת ז', ישיבה קכ"א
— הצעה לסדר-היום: הצעת חוק לתיקון ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל עזה
— שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) —

אנחנו שומעים חמדי. פעם אחת ולתמיד צריך לחקור את העניין
כאופן יסודי. לכן אני מציע להעביר את הנושא לדיון בוועדה.

היו"ר ש' וייס:
לאיזו ועדה?

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):
לוועדת הפנים ואיכות הסביבה.

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת תופיק טובי, האם אתה מסכים להעביר את
הנושא לוועדה?

תופיק טובי (החזית הרמקרטית לשלום ולשוויון):
מסכים.

היו"ר ש' וייס:

אם כן, יש לנו שתי הצעות — הצעת השר להסיר את
הנושא מסדר-היום והצעה להעביר את הנושא לוועדה.

חברי הכנסת, זאת ההצבעה ה-13.

יאר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
כיצד אנחנו צריכים להצביע?

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה להעביר את

הנושא לוועדה — 3

בעד ההצעה שלא לכלול את

הנושא בסדר-היום של הכנסת — 6

נמנעים — אין

ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום

של הכנסת נתקבלה.

היו"ר ש' וייס:

ההצעה הוסרה מסדר-היום.

יב. הצעת חוק לתיקון ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל-עזה — שיפוט

בעבירות ועזרה משפטית), התש"ן — 1989*

(קריאה ראשונה)

היו"ר ש' וייס:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום
שלנו. אני מזמין את שר המשפטים. לפנינו הצעת חוק לתיקון
ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון
וחבל-עזה — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית).
התש"ן — 1989, בקריאה ראשונה. אדוני שר המשפטים,
בבקשה.

אני מודיע שרשימת המתדיינים בחוק זה נסגרה.

שר המשפטים ד' מרידור:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנני מתכבד להביא בפני
הבית הצעת חוק לתיקון ולהארכת תוקף של תקנות
שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל-עזה — שיפוט בעבירות
ועזרה משפטית), התש"ן — 1989, ולבקש את הארכתן
בשנתיים נוספות.

התקנות הללו הותקנו לראשונה בעקבות מלחמת
ששת-הימים. הן מסדירות מגוון של נושאים משפטיים,
שמטרתם הסדרת מערכת היחסים המשפטיים בין מדינת
ישראל לבין יהודה, שומרון וחבל-עזה בנושאים שונים, ובהם:
מתן סמכות לבית-משפט בישראל לשפוט לפי דיני מדינת
ישראל אדם שבא לאזור מישראל ועבר בו עבירה שהיתה כת
עונשין אילו בוצעה בישראל; מתן סמכויות חקירה, חיפוש
וכיוצא כאלה לשוטרים בישראל לגבי עבירות שהן כנות
עונשין בבתי-המשפט הצבאיים שהוקמו באזור; הגשת עזרה
לבתי-המשפט הצבאיים באזור כדי להעמיד לדיון אנשים
מישראל שעברו על צווים של מפקד האזור; מתן סמכות
לשלטונות ישראל לבצע עונשים שהוטלו באזור; מתן סמכות

* רשומות (הצעות חוק, חוב' 1959).

לשר המשפטים להסדיר את העזרה המשפטית בין ישראל
והאזור בעניינים אזרחיים ובענייני מסים.

תוקפן של התקנות הוארך מדי פעם כפעם מאז התקנתן,
ולאחרונה הוארך תוקפן עד ל-31 בדצמבר 1989. הצורך
בתקנות לא פג. המצב המשפטי ביהודה ובשומרון נשאר בעינו.
טרם הוחלה ריבונות ישראל וטרם נקבע הסדר אחר.

על כן אנחנו מציעים, כפי שהוצע בכל הפעמים הקודמות,
להאריך את תוקף התקנות בשנתיים נוספות.

פרט להארכה של תוקף התקנות, אנחנו מציעים הפעם
הזאת שני תיקונים, שלמדנו כי יש צורך בהם. התיקון הראשון
נוגע למקום החזקתם של עצורים. מטרתו לאפשר העברה
לאזור של מי שנעצר בישראל מכוח צו מעצר שהוציאה רשות
מהאזור, וכן להעביר לאזור תושב האזור שנעצר בישראל.

התיקון השני מיועד להשוות, לעניין זכות לחגמולים
במקרה של פגיעה, את מעמדו של מי שנפגע עקב מילוי חובת
שמירה ביישובים ובמסודות חינוך באזור למעמדו של עמיתו
או מקבילו בישראל.

אדוני היושב-ראש, אני מבקש להעביר את הצעת החוק
לוועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת לשם הכנתה לקריאה
שנייה ולקריאה שלישית.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה, אדוני השר.

חברי הכנסת, בקשה לי אלי מכם. במקור אמור היה
הדיון להיפתח בשעה 19:00, ועל-פי זה תוכנן לוח הזמנים

— הצעת חוק לחיקוק ולהארכת חוקף של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל עזה — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) —

אני מפנה עכשיו קריאה ישירה אל שר המשפטים. כאשר אימצה ממשלת ישראל, ב־8 בנובמבר 1987, את כל החלטות ועדת-לנדוי, היא אימצה גם את ההצעה של ועדת-לנדוי האומרת: הוועדה קבעה, בין השאר, כי אין הצדקה לאפשר לקצין משטרה להורות על מעצרו של אדם לתקופה ארוכה של עד 18 יום ללא הבאתו לפני שופט, והיא ממליצה שעניין הארכת המעצר יובא לפני שופט לא יאוחר מהיום השמיני לאחר יום מעצרו. היתה המלצה מפורשת של ועדת-לנדוי, שהעציר יובא בפני השופט — לא כפי שנהוג לגבי הישראלים, אף אחרי 48 שעות או 72 שעות, אלא אחרי שמונה ימים. אף שהממשלה קיבלה את כל המלצות ועדת-לנדוי, לא יושמה ההמלצה הזאת עד היום. הממשלה קיבלה את החלטתה ב־8 בנובמבר 1987, כאמור, לפני שנתיים.

מחר תציין הכנסת שנתיים לאינתיפאדה. לכאורה היתה אז תחושה, שיש מצב חדש, שאיננו מתאים ליישום ההמלצה הזאת של ועדת-לנדוי, גם מי שמפחית ממשקלה של האינתיפאדה יודע, שהמצב החדש הפך למצב מתמשך, ואינני רוצה להגיד קבוע. אני חושב, שכאשר אנחנו מאשרים היום את התקנה הזאת, אנחנו עושים זאת בעצם כלי שהממשלה תבצע את החלטתה. אילו היתה זו לפחות הוראת שעה לשבוע, לשבועיים, לחודש או לחודשיים, ואני כבר יכול כמעט להגיד לשנה-שנתיים, אבל היום אנחנו מצויים כבר שנתיים לאחר החלטת הממשלה, ומאשרים באופן אוטומטי, כנראה, את התקנות הללו על כל מה שבתוכן.

עדיין נותר חודש כמעט עד שהתקנות האלה צריכות להיכנס לתוקפן, ומן הראוי שהממשלה תבצע לפחות את מה שהחליטה עליו, ותכניס לפחות מידה מסוימת של התאמה בין החלטותיה ובין מציאות קשה מאוד בשטח בנושא רגיש. שיש לגבוי תלונות קשות, ההולכות ומתרופות, מחוגים שונים בבית, מחוגים שונים בציבור, גם הישראלי וגם הערבי. תודה.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה לחבר הכנסת חיים אורון. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם פורו, בבקשה.

אברהם פורו (תנועת המרכז — שינוי):
לא ביקשתי לדבר בנושא הזה.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
אני נרשמתי לדבר בנושא הזה.

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת רובינשטיין, אתה מופיע בסוף הרשימה, וחבר הכנסת פורו בתחילתה.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
היתה פה אי-הבנה, ואני מצטער על כך. נרשמתי בסוף הרשימה כאשר אמרו לי שאינני מופיע בה.

היו"ר ש' וייס:

אין דבר, אנחנו נסדר כמו בחדר המורים של האוניברסיטה של תל-אביב. בבקשה. חבר הכנסת אמנון רובינשטיין.

רפאל פנחסי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
זה דיון אישי. אי-אפשר להתחלף. אם חבר הכנסת פורו רשום, זכרתו לדבר.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
אני מסביר לך, שהרישום נעשה בטעות — — —

של שר המשפטים. כיוון שהדיון התחיל מאוחר יותר ועל השר לעזוב בשעה 21:20 — ואני נעתר לבקשתו — אנהג כך: אם תזרזו ותקצרו את נאומיכם, ייתכן שנצליח לסיים עוד היום את הדיון בחוק.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

היו"ר ש' וייס:

אינני כופה זאת עליכם. אני מאפשר דיון במסגרת של חמש דקות. פה ושם שמעתי גם נאומים מכריקים ביותר שנמשכו שלוש דקות. זאת רק בקשה. בשום אופן לא תביעה. אם לא נספיק, נפסיק את הדיון בשעה 21:20, ונמשיך אותו בהקדם. זאת בקשתי.

חברי הכנסת, ראשון הדוברים — חבר הכנסת מרדכי וירשובסקי. הוא איננו נוכח. חבר הכנסת אברהם בורג — איננו נוכח. חבר הכנסת חיים אורון ישנו, והוא יעלה לנאום. אחריו — חבר הכנסת אברהם פורו, ובהיעדרו — חבר הכנסת דוד ליבאי.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב-ראש, כבוד שר המשפטים, בדרך-כלל כדיונים שבהם מאשרים הארכת חוקפן של תקנות שעת-חירום יש לסייעתנו עמדה עקרונית — להתנגד — משום שלדעתנו כל המבנה של תקנות שעת-חירום, שעליו מבוססות חקיקות רבות, צריך היה להשתנות. אבל דווקא מקרה זה ראוי שיוחק כתקנה לשעת-חירום, כי הוא ממשיך לכטא את הארעיות במצב הנוכחי בגדה וברצועה. בלי להיכנס לכל הוויכוח הפוליטי, אני חושב שזה נכון מבחינה זאת. אולי היה מן הראוי לחזור לפרקי זמן קצרים יותר משנתיים, כדי להרגיש עוד יותר את ארעיות המצב, שהוא בסופו של דבר בעייתי מאוד. הניסיון לחבר בין שתי המערכות יוצר קשיים רבים מאוד בתחומים רבים מאוד. במסגרת חמש הדקות שיש לי כאן לא אפרוס את כל היריעה ולא אפרט את הקשיים הרבים, ההולכים ומתגברים במשך השנים, של קיום מערכות משפטיות נפרדות לכאורה במציאות שבה הן הולכות ומתקרבות זו לזו, עם השפעות הדדיות קשות ביותר. אולי זה נושא לסעיף אחר.

במסגרת הזמן הקצר העומר לרשותי, אני רוצה להתייחס לנקודה אחת. במסגרת התקנות שאנחנו מאשרים ועל-פיהן קיימת אותה תקנה 6 המפורסמת לעניין מעצרים. אם אינני טועה — עד כמה שהנהלתי לברר, אינני טועה — זה הבסיס החוקי לקיומו של מחנה המעצר באנצאר, וזה הבסיס למעצרים המינהליים ולכל מה שקורה שם. אני בהחלט חושב, שכאשר אנחנו מאשרים את התקנות, אנחנו מאשרים בחטף מציאות, שגם מי שמקבל את קיומן של שתי מערכות המשפט הנפרדות קשה לו מאוד לקבל אותה, גם ככל הנוגע לאלפי האנשים הנמצאים במעצר מינהלי וגם לגבי התנאים ההולכים ומחריפים בתוך מחנה המעצר הזה, באמצע הנגב, על גבול השלום בין ישראל ומצרים.

אבל יש תופעה נוספת, אולי חמורה עוד יותר. יש מקומות בתוככי מדינת ישראל — למשל, במגרש-הרוסים; למשל, בבית-המעצר לכיש; למשל, בבית-המעצר באשקלון — שבהם נמצאים יחד עצורים מהשטחים ועצורים ישראליים, בתנאים שונים. עציר ישראלי חובה להביאו לפני שופט בתוך 48 שעות; עציר מן השטחים — בתוך 18 יום. ושניהם נמצאים כאותו חדר מעצר, בתוך אותה מציאות, על כל המשמעויות של המציאות הזאת.

חברת ז', ישיבה קכ"א

— הצעת חוק לתיקון ולהארכת חוקי של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל עזה) — שיפוט בעבריות (עזרה משפטית) —

להתערב רק בדברים שיש בהם צורך דחוף ומיידי וכיצא באלה.

יאייר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
מה רצית שהוא יעשה, חבר הכנסת רובינשטיין? רצית שאנשים הרוצים להתדיין בבית-דין רבני יצטרכו לרוץ מחברון או ממקומות אחרים לתל-אביב?

היו"ר ש' וייס:
לירושלים.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אגיד לך מה הייתי רוצה. הייתי רוצה שמדינת ישראל תנהג בשטחים לפי אמות המידה שהיא תובעת מאחרים. אם יש כנסת ובממשלה גוף הרוצה לראות את השטחים האלה כחלק ממדינת ישראל, כבקשה — סיפוח על כל משמעויותיו; החלטת המשפט הישראלי ומתן זכות לאזרחות. אני, כמוכן, מתנגד לדבר הזה בכל רמ"ח איברי ושס"ה גידי, אבל לפחות זוהי תוצאה השומרת על איזו תחכנות במשפט הישראלי של דין אחר לנו ולהם, לכל אדם הנמצא תחת שלטוננו. האלטרנטיבה, ובה הייתי רוצה, היא לשמור על הכללים של שטח מוחזק.

מה שעשינו היה דבר חמור מכול. אנחנו הקמנו יצור כלאיים: לא שטח מוחזק ולא שטח מדינת ישראל. על מה שנוגע לנו החלטנו בעצם את כל הדינים הישראליים, ובמה שנוגע לאחרים — לא נתנו להם אפילו זכויות שיש לאוכלוסייה בשטחים כבושים. לא נתנו להם זכות להפגין, לא נתנו להם זכות לעשות פטיציה, לא את הזכות לבחור מנהיגות, לא את הזכות להביע דעה פוליטית.

לכן, מכיוון שחוקה עלי מצוות תקתוק השעון, אני מסיים ומודיע שלא אצביע כעד חוק ההארכה הזה, שהוא טלאי נוסף במלאכת ההטלעה של יצור הכלאיים הזה.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה לחבר הכנסת אמנון רובינשטיין. רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד ליבאי, ואחריו — לחבר הכנסת חיים רמון, ואם הוא לא יהיה — לחבר הכנסת חנן פורת, ואם הוא לא יהיה — לחברת הכנסת נאוה ארד.

דוד ליבאי (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני שותף לדברי הביקורת של קודמי, פרופסור אמנון רובינשטיין, על התקנות לשעת-חירום המונחות עתה לפנינו להארכה הזה. כאתי לומר לכם, שאתמוך בתקנות אלה בצער רב ובכאב לב, אבל אני אעשה זאת כפעם האחרונה.

אני מבין שהתקנות נדרשות; רובן ככולן, נדרשות. הן פועל יוצא ממצב הכיבוש ומכך שהשטחים לא סופחו למדינת ישראל. עם זאת, התקנות הן כבר בנות 22 שנה. המצב הולך ונמשך; הוא חמור, ולצערי ללא פתרון הנראה לעין.

אני חולק על רוב חברי סיעתי גם בכך, שלעניות דעתי תוכנית השלום של הממשלה אינה ריאלית ואינה כת ביצוע. משום כך אני מודאג מאוד.

הבעת הסתייגותי נובעת מכך, שתקנות אלה הן תקנות שבסיסן הוא אפליה, והיטיב לבטא זאת פרופסור רובינשטיין. יש כאן דין שונה לאנשים שונים. באותה טריטוריה, באותו שטח — דין אחד לינודי ודין אחד לפלשתיני.

מיכאל איתן (הליכוד):
יש להם חובות שונות.

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת פנחס, אתה השמעת את טענתך. הבה ניתן לו את זכות התגובה. אולי יש לו איזה הסבר. אומנם לא מקובל לעשות זאת בפרהסיא, אבל בכל זאת נעשה זאת כאן.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

ההסבר לכך הוא פשוט. אני פניתי לסגנית מזכיר הכנסת ואמרתי לה, שלפי מיטב ידיעתי נרשמתי לדין בנושא זה עוד אתמול. היא אמרה לי: לא, אתה לא רשום. האמת היא, שיש לנו מזכירת סיעה חדשה, והיא רשמה בטעות את חבר הכנסת פרוז במקום לרשום אותי.

היו"ר ש' וייס:

פתרנו אפוא את העניין. אנחנו מקבלים את ההסבר. זה בסדר. כשלא היית כאן, חבר הכנסת רובינשטיין, הודעתי שהדין הוא במסגרת של חמש דקות. כבקשה, חבר הכנסת אמנון רובינשטיין.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, למען הקיצור, אני רוצה לרשום את הסכמתי לדברים שאמר כאן חבר הכנסת חיים אורון ולומר, שהמגמה הזאת של החלת דין ישראלי נפרד על התושבים היהודים בשטחים מתחזקת גם בחוק הארכה זה בכל הנוגע להוראות החלות על שמירה, ואנחנו רואים בעצם, שבהדרגה מתרחש כאן תהליך של הינתקות בין שתי שיטות משפטיות.

ברשותכם, אני רוצה לעשות מעשה יוצא-דופן ולקרוא מתוך דברים שכתבתי בנושא זה מההיבט המשפטי בביטאון "עיוני משפט" של הפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל-אביב. תיארתיו תמונה, רבותי חברי הכנסת, שאנחנו כישראלים חייבים לתת עליה את הדעת. נאמר שם: "במבט מקרוב אתה רואה רק את מרכיביו של הפסיפס המגוון הזה של צווים ופסקי-דין, בלי לראות את התמונה המצוירת בו: סכך של הוראות מתחלפות ומשתנות, שאינן אומרות דבר כשעצמן. אם תתרחק מעט, תיווכח לדעת שדגם הפסיפס אינו מסובך כלל וכלל. בשטחים נוצרה למעשה חלוקה פשוטה וחלקה: יהודים ישראלים המצויים בשטחים המוחזקים נשפטים לפי דינם ובבתי-משפט שלהם; ערבים מקומיים נשפטים בבתי-דין שלהם." ואני מוסיף, שרובם של בתי-הדין שלהם אינם מתפקדים היום. בכל התדיינות שבה קיים גורם ישראלי, דהיינו, כשיש התדיינות בין ערבים לישראלים, יש לגורם הישראלי עדיפות והסמכות מוקנית לבית-המשפט הישראלי.

אני מוסיף ואומר שם: "אם מתרחקים עוד יותר ומתבוננים בתמונה זו על רקע נוסף, רחב יותר, רואים כיצד היא חורגת מהמתכונת המקובלת בשיטות משפט מוקנות ועד כמה היא מזכירה תמונות, שרק תמול-שלשום היו זרות לנו"

אדוני היושב-ראש, מה שקרה במשפט החל בשטחים התרחש כתוצאה משני גורמים: ראשית, צווי הממשל הצבאי, שיצרו משפט מיוחד, הקרוי כסלנג של הפרקליטות הצבאית "משפט המובלעות"; שנית, החלת חוקים ישראליים, גם במסגרת חוקי הארכה אלה, על תושבים ישראלים המתגוררים בשטחים.

עד לידי כך הגענו, שמכוח הסמכויות שיש למושלים צבאיים על-פי המשפט הבין-לאומי, מקים המפקד הצבאי בית-דין רבני, מכוח צו של מפקד צבאי, למובלעות היהודיות בשטחים. הכול, כמוכן, במסגרת אותה אמנה ואותן תקנות-האג, המחייבות אותו להימנע משינוי המשפט הקיים,

לפי הנוהל הרגיל — הארכת החוק בשנתיים. יש בזה איזו סמליות. הארכת החוק בשנתיים אומרת כאילו מקום את מה שנאמר כאן, שיכול להיות שהמשלה עצמה לא מאמינה שבתוך תקופת הזמן הזאת יהיה פתרון.

מאחר שהזמן מוגבל, אני רוצה לפנות לשר המשפטים ולומר לו: הרי החוק הזה נחקק לפני שנים רבות. אני חושבת שאז היה ניסיון כן ואמיתי ליצור מערכת משפטית, שתיתן לאזרחי השטחים שירותים הגונים, על-פי אמות המידה שהתפתחו במדינת ישראל.

מה קורה בפועל? גם מתוך ניסיוני האישי, שכן מפעם לפעם מגיעות אלינו כחברי הכנסת פניות להתערב במקרים של מצערים או במקרים שבהם, על פניהם, יש רושם שלא נעשה דין כהלכה. כשאנחנו פונים — ואני משתמשת בדוגמה זו פעמים רבות בשיחות שלי עם מלחמות מחוזי-לארץ או כשאני מופיעה בוועדות — בסך הכול, לא במדינות רבות כאשר פונים ומבררים ומוצאים שהתלונה מוצדקת, גם מגיבים. לא רואים את זה במדינות רבות, ועל כך יש לנו זכות להתגאות.

אלא מה? מה קורה עם אינ-סוף האזרחים שאין להם דרך לפנות או להביא את בעיותיהם בפני חברי כנסת או בפני מי שיש לו קשרים? אדוני השר, יש דבר שגם אתה צריך להיות רגיש אליו. מדובר כאן בכך שהחוק הזה, או חלק ממנו, כולל בתוכו באופן ברור, למשל, את חוק לשכת עורכי-הדין. לפי פרסומים רבים מאוד שהיו לאחרונה בתקשורת, וגם מתוך שיחות שאני קיימתי, עולה כי עורכי-דין הפועלים בשטחים, עורכי-דין המייצגים את האוכלוסייה שם, אין להם מינימום של תנאי עבודה שחייבים להיות גם על-פי חוק לשכת עורכי-הדין. הרי לא יכול להיות מצב, והוא המצב שקיים, שבו נשללת האפשרות מאנשים רבים מאוד — כאשר הם חושבים שהם נעצרו באופן לא-חוקי או כאשר יש בעיה — לקיים התייעצות עם עורך-דין.

זאת ועוד, עורכי-דין העוסקים בנושא הזה טוענים — ואני עוד לא שמעתי הכחשה — שיוס-יוס הם עוברים על חוק לשכת עורכי-הדין, גם מבחינת חיסיון וגם מבחינת כל הכללים שאפשר לפעול לפיהם בתחומי מדינת ישראל ואי-אפשר לפעול לפיהם לא רק בשטחים, אלא לפי הדוגמה שניתנה כאן, גם במקומות שבהם מבצעים חקירות בגבולות מדינת ישראל, כמו במגרש-הרוסים או במקומות אחרים.

אני מעדיפה שהתקנות האלה יהיו לזמן קצר ולא לשנתיים. אבל את התקנות האלה יאריכו. אני פונה אליך בקריאה שתיעשה בדיקה ויובטח — כך צריכה לנהוג מדינת ישראל — שעורכי-דין המטפלים בנושא הזה יוכלו לעבוד ולייצג את הלקוחות שלהם כעורכי-דין, שלא נהיה במצב של תנאים בלתי-נסבלים, כשאין אפשרות של הידרבות בין לקוח לבין עורך-הדין שצריך לייצג אותו. זה דבר אחד.

דבר שני, יש כאן קטע שלם, וזה נראה לי כמעט ציני, ואולי כדאי היה לברוק את זה. יש בחוק קטע שלם על הנושא של תזכירי קצין מבחן על מצבם של קטינים וכו'. בכל המערכת הזאת יש גם בעיות שאינן קשורות ישירות לאינתיפאדה או למצבי חירום ביטחוניים. יש בעיות אמיתיות של קטינים, של אנשים במצוקה. כביכול, על פניו, אתה מקבל תזכירים מקצין מבחן, וכביכול יש שירות סוציאלי, וכביכול מתייחסים לכל העניינים.

אני מאוד מבקשת ממך, אדוני שר המשפטים: בדקו את הסוגיה הזאת. לא יכול להיות מצב, שאנחנו נופיע ונאמר: הנה,

דוד ליבאי (המערך): נכון, אבל יש דברים שהם פועל יוצא של המצב או של העניין. ודאי שיש מקום להפריד בין אדם מדובר, למשל, בענייני דת, יש מקום להפריד אדם מדובר בחובות שאלה לא יכולים למלא ואלה כן. אבל יש דברים שבהם — — —

היו"ר ש' וייס: אבל אז זו לא אפליה אלא הבחנה.

דוד ליבאי (המערך): נכון, פרופסור שבח וייס צודק, בכל הכבוד. אבל יש דברים, שבהם דין אחר צריך לחול על בני אדם, בייחוד כמה שקרוי אכיפת חוק ושוויון בפני בתי-המשפט והחוק.

יש כאן תקנות, אומנם לא רבות, אולי שתיים, ולצערי נוספת היום שלישית, שבהן ההבחנה היא ברורה, והיא הבחנה של אפליה, ולנו קשה להשלים עם זה.

אשר לחידושים בהצעת החוק, נכבדי שר המשפטים, אני מסב את תשומת לבך לסעיף 2. ההערות שלי אינן לגבי גופם של דברים, אלא לגבי מיקומם של הדברים.

אשר לסעיף 1(2), הצעתכם היא שבתקנה 6 לתקנות נוסף בתקנת-משנה (ב) בסופה את המלים: "וכן ניתן להעבירו למעצר באזור שבו נעברה העבירה". מלים אלה שמבקשים להוסיף עניינן. ביצוע עונשין ומעצר בישראל, הטלאי שמבקשים להוסיף בסופה של התקנה עניינו העברת אדם למעצר באזור. הסעיף שדן בהעברה לאזור הוא סעיף 4 בתקנות, שכותרתו היא "העברת נאשם לאזור". אם אתם רוצים להוסיף "העברת עצור לאזור", המאטריה הזאת שייכת כולה לסעיף 4. אם הימצאות שני הסעיפים ככפיפה אחת מייחרת את סעיף 4(א), תנו על כך את הדעת. אבל מקום המאטריה הוא בתקנה 4 ולא בתקנה 6.

הוא הדין בפסקה (2). פסקה (2) מציעה להוסיף תקנת משנה (ג) אחרי תקנת-משנה (ב), שעניינה: "חושב האזור שניתנו נגדו פקודת מעצר או צו מעצר בישראל, יהיו מעצרו והחזקתו במעצר ניתנים לביצוע באזור שהוא תושב בו, בדרך שמבצעים באזור פקודת מעצר או צו מעצר".

אדוני השר, אם תיתן דעתך, נושא זה מקומו בסעיף 6א של התקנות. סעיף 6א של התקנות קובע, לפי כותרתו, שהוא בא לעסוק בביצוע צווים באזור. גם כאן מלות המפתח בפסקה (ג) הן, שפקודת המעצר ניתנת לביצוע באזור. לכן מקום פסקה 2(ג) הוא בפסקה 6א, ולעניות דעתי, מבחינה תוכנית היא צריכה להיות הראשונה בין כל סעיפי המשנה.

פרט לכך, אני חוזר ואומר: אי-אפשר ללא התראה שלא לאשר את התקנות כולן. אילו ניתן היה להפריד את שני או שלושת סעיפי האפליה ולבחון אותם מחדש, הייתי שמח. אני, לפחות, מבקש משר המשפטים לקחת לתשומת לבו את ההערות של פרופסור רובינשטיין ושלי, שצריך להתעמק בנושא הזה של האפליה. תודה.

היו"ר ש' וייס: תודה רבה לחבר הכנסת ליבאי. רשות הדיבור לחברת הכנסת נאוה ארד, ואחריה — לחברת הכנסת אורה נמיר.

נאוה ארד (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, אני רוצה להצטרף לדברי קודמי, ואומר זאת במלים שלי: לחברי כנסת רבים היו ציפיות, שכאשר יביאו את התקנות האלה לארכה, וכאשר לפחות על פניה קיימת תוכנית שלום של המשלה, לא ילכו

חוכרת ז', ישיבה קכ"א

— הצעת חוק חקיקון ולהארכת חוקף של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל עזה — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) —

מיכאל איתן (הליכוד):

— — —

אורה נמיר (המערך):

חבר הכנסת מיכאל איתן, תפסיקו לדקלם כל כך הרבה — סליחה על המלה: כדי שזה לא יישמע ציני אומר: תפסיקו לומר

— — —

מיכאל איתן (הליכוד):

כל מה שאת אומרת זה מקורי, ואילו אנחנו מדקלמים?

אורה נמיר (המערך):

סליחה, הנה אני מתקנת, אין לי בעיה. יש כאלה שיש להם בעיה לתקן את מה שהם אומרים: לי אין. אני מציעה לכולם להפסיק לנפנף בשם הוה, אש"ף, כי אתם עוד תתגעגעו ליריב הזה ששמו אש"ף. כי משיכת העניין הזה באצטלה של עקרונות שאבד עליהם כלח תביא — לא אותך, זה לא עסק פרטי לא שלך ולא שלי, תביא אותנו לשבת עם גורמים קיצוניים הרבה יותר מאש"ף.

לכן אני רוצה לומר לך, אדוני שר המשפטים: אני יודעת שאתה רגיש לנושא הצדק. אני יודעת שאתה רגיש לשוויון האדם בפני החוק. אולי זה יותר מזה, אבל אני בכל זאת מציעה לבקש ממך — מתוך מה שאני חווה וצופה שיקרה במישור המדיני — שבפעם הבאה שתביא את הארכת התקנות הללו, יהיה לפחות שמך של חותם אישי על כמה מהדברים הנאמרים בהן. חקיקה זו אינה לתפארתה של מערכת המשפט של מדינת ישראל.

היו"ר ר' פנחסי:

תודה לחברת הכנסת אורה נמיר. רשות הדיבור לחבר הכנסת שבח וייס, ואחריו — לחבר הכנסת אלי דיין.

שבח וייס (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, חברתי חברת הכנסת אורה נמיר נגעה למעשה, כמו חלק מקודמיה, חבר הכנסת רובינשטיין ואחרים, בשרוש העניין. המשפט הזה נחנף משום שאנחנו ממשיכים לשלוט בעם זה, ולכן הבעיה העיקרית כאן היא באמת בעיה מדינית, מוסרית, ביטחונית, כשהמשפט משקף את הבעייתיות הזאת.

אני רוצה להעיר הערה או שתיים בשולי התקנות לשעת-חירום. בעבר הרחוק טענו תנועת חרות והליכוד טענה בזכות סיפוח, ואני הערכת את הטענה ההיא יותר מאשר את המדיניות שלהם כשנים, בחודשים, בשבועות ובימים האחרונים. כי אז הם טענו באופן עיקש, שהסיפוח משמעותו גם דמוקרטיזציה מוחלטת של השטחים והחלת המשפט הישראלי עליהם. אני מאמין שחלק מהם התכוונו לזה, בוודאי מנחם בגין. אני אומר שזה היה נאור יותר מהמצב המעורפל ומצב הביניים, כאשר אתה ממשיך בהחזקת השטחים ואתה מתעלם לגמרי מן הצורך בדמוקרטיזציה, או אתה יוצר מצב שאיננו מאפשר אפילו דמוקרטיזציה.

כך אינני מצטרף אל תומכי הסיפוח, כי זו אגדה, זה בלתי-אפשרי, זה אבסורד. בעולם הזה, העובר עכשיו שלב שני של דמוקרטיזציה, של השתחררות, לא נוכל בשום אופן להחזיק באוכלוסייה הזאת. לא יעזור שום דבר, ומוטב שאנחנו ניוזם כאן יוזמות. אמרתי פעם אחת לחבר הכנסת רחבעם זאבי, שהוא בעד גירוש, או טרנספור, של הפלשתינים — כי הוא אומר שזה מרצון — ואני בעד גירושין, אני רוצה להתגרש מהם. אין מה לעשות, שום מודל של מדינה דו-לאומית לא מצליח, ואילו היה הרעיון של האוטונומיה מעשי, כמובן היינו

הדברים האלה קיימים בחוק ואנחנו הבאנו אותם כחשבונו, ואילו בפועל הדברים לא מתקיימים. אם זה לא קיים — שלא יהיה בחוק; אם זה בחוק — שתינתן האפשרות לקיים את זה.

היו"ר ש' וייס:

תודה לחברת הכנסת נאוה ארד. רשות הדיבור לחברת הכנסת אורה נמיר, ואחריה — לחבר הכנסת שבח וייס.

אורה נמיר (המערך):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, לפני שעה קלה השתתפתי יחד עם שר המשפטים באירוע אחר, לציון 20 שנה לקיום בתי-הדין לעבודה, וחלקתי לשר מחמאות רבות. אני מודיעה מראש, אדוני השר, שבנושא הזה לא אוכל לחלוק לך אפילו מחמאה אחת. תודה קלון למדינה, החוזרת ומאריכה תקנות שעת-חירום כבר 22 שנים. כמי שחושבת שכל הנושא של חוקי חירום עומד בניגוד מוחלט לתפיסת עולם דמוקרטית, קשה לי להבין במיוחד איך אדם כמוך יכול בקלות כל כך גדולה — ואני משוכנעת שיש לך שיג ושיח לפחות עם עצמך — להביא לאישור נוסף חקיקון לחקיקה, שביטודה מעוותת את נתון השוויון בין שני סוגי אוכלוסייה ביהודה ובשומרון, ואני מתייחסת לאוכלוסיית המתנחלים ולאוכלוסיית הפלשתינים.

רבותי חברי הכנסת, יש בינינו ויכוח עמוק מאוד בכית הזה, כשם שיש ויכוח עמוק מאוד בעם. הוויכוח מתמקד בדאגת אמת: אני מדברת על העם, לא על הפוליטיקאים — סביב השאלה, מה יביא יותר ביטחון למדינת ישראל: ויתור על השטחים תמורת שלום או שמירה על השטחים במצב הקיים, הבלתי-נסבל? זה הוויכוח האמיתי, המטריד אזרחים רבים במדינת ישראל. אולי זו הסיבה לכך שהם לא נתנו לשום מפלגה משתי המפלגות הגדולות רוב מוחלט בבחירות לכנסת, הם לא היו בטוחים בצדקת דרכה של שום מפלגה משתי המפלגות הללו.

אני חשה, שמה שעושה לנו האינתיפאדה ומה שעושה לנו הכיבוש מבחינה מוסרית הם הנוק החמור ביותר שנגרם למדינה, במיוחד לדור הצעיר הגדול בה. אנחנו עיוותנו כל ערך מוסרי של קדושת האדם, גם אם הוא אויב ויריב לנו.

מיכאל איתן (הליכוד):

את מגזימה.

אורה נמיר (המערך):

חבר הכנסת מיכאל איתן, אתה בוודאי מניח שאני אומרת כאן את דעתי. אני רוצה לחזור ולומר, נוכח ההערה שלך, שאני מאמינה בכל מלה שאני אומרת. חבר הכנסת איתן, אותי מטרידה מאוד העובדה, שלא שמעתי שום שר במדינת ישראל, כשלעתים כל כך תכופות נהרגים ילדים וילדות בני שנתיים, לפחות לומר שכאשר יש מלחמה קורים דברים אכזריים ואומללים מאוד. המסקנה היא, שלחיות עם מלחמה כדרך קבע פירושו עיוות מוסרי של עם.

מיכאל איתן (הליכוד):

או מה לעשות?

אורה נמיר (המערך):

מה לעשות? הרי עכשיו אנחנו לא דנים על מה לעשות. אתה יודע מה דעות, אני בעד הפסקת הכיבוש.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

הרי הבאנו את זה על עצמנו. מה פירוש "מה לעשות"? הרי כמו ירינו הבאנו את זה.

— הצעת חוק לתיקון ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל עזה — שיפוט כעבירות ועזרה משפטית) —

תומכים בו כמסע אל סוג מסוים של השתחררות מעול השלטון על עם זר.

אנחנו אומרים כל הזמן: אצלנו קיים שלטון חוק, חברים יקרים, כדי ששלטון חוק יהיה שלטון חוק, בסיס החוק צריך להיות הנורמה. אי-אפשר להסתפק במשפט הפוזיטיבי, אם הבסיס הנורמטיבי מתערער מחמת למשפט הפוזיטיבי, המשפט הפוזיטיבי הוא נגטיבי, ולכן אני לא כל כך מתפעם כשאומרים: לפי החוק, השאלה היא איזה חוק.

מיכאל איתן (הליכוד):

חוק של מדינת פלשתיין.

שבח וייס (המערך):

חבר הכנסת מיכאל איתן, העמדות שלנו חלוקות ביותר בנושא הזה.

מיכאל איתן (הליכוד):

זה לא טוב, אז מה התוכנית שלך? מה אתה מציע?

שבח וייס (המערך):

החשובה שלי ידועה לך. החשובה שלי היא: חזרה לגבולות סבירים יותר — "הקו הירוק" פלוס תיקוני גבול שיאפשרו לנו סידורי ביטחון, פלוס מינוס לפי תוכנית אלון, וניפטר מן השלטון על עם זר. אני מדקלם את זה, זה נכון.

מיכאל איתן (הליכוד):

מאה אחוזים, אני אתך. כביא את תוכנית אלון — — —

שבח וייס (המערך):

חברי חבר הכנסת איתן, הרי אני לא זקוק כל כך לאישורך כאן. הלוואי שאתה וכל חבריך הייתם מסכימים ביניכם לבין עצמכם.

מיכאל איתן (הליכוד):

אתה צריך את האישור של ערפאת.

שבח וייס (המערך):

נכון, צריך הסכמה של הצד השני, ואם הצד השני יסרב לתוכנית הזאת, שלא הצענו לו, ונכל לבוא לבנינו ולומר: ניסינו כמעט הכול ולא הצלחנו. לכן צריך לדבר אתם מחר. לא חשוב עם מי מדברים, חשוב על מה מדברים. אני מכיר את הוויכוח, אבל לא זה הזמן לפתח אותו, כשיש לי עוד חצי דקה.

אני כן אתמוך בהצעת החוק. זה אבסורד שאני, כחבר הקואליציה, ששר הביטחון הוא שליח שלי בממשלה, לא אתמוך בהצעת חוק שהביא שר המשפטים בשם שר הביטחון, ודרכו אני אבוא חשבון עם שר הביטחון שלי. לתוכמות האלה אני לא מוכן. אני אומר את זה בחכיכות: אני אתמוך בהצעת החוק, משום שבמצב הנוכחי אני מעדיף חוקי חירום על הטלת חוק ישראלי שונה, קבוע אבל שונה.

אבל אנחנו צריכים לעשות מאמץ עליון לסיים את המצב הזה, לנסות לסיים אותו — אני לא רוצה לזרוע כאן אשליות — להציע לאויבינו האכזריים את התוכנית המדינית, שמעניקה לנו ביטחון וחופש משלטון על עם זר. ידחו אותה על הסף? נוכל לפחות לומר לעצמנו, לבנינו, וחלילה גם לנכדינו, שעשינו מאמץ עליון ללכת לכיוון השלום.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
בכל אופן, לתקנות האלה אתה זקוק.

היו"ר ר' פנחס:

הרי הוא אמר את זה, חבר הכנסת יאיר לוי.

שבח וייס (המערך):

ודאי שאני אצביע בעד, אבל דיין בקריאה ראשונה, חברי הכנסת, הוא גם אמצעי להחלפת דעות. תודה רבה, אדוני היושב-ראש.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת שבח וייס. רשות הדיבור לחבר הכנסת אלי דיין, ואחריו — אם יישאר זמן — לחבר הכנסת מיכאל איתן.

אלי דיין (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, נכון, יש היום צורך, לצערנו הרב, בתקנות הגנה לשעת-חירום כדי להסדיר את העניינים המשפטיים בשטחים, אבל אנחנו שוכחים שגם על-פי השם: תקנות הגנה לשעת-חירום — מטבע הדברים אלו תקנות שצריכות להיות לשעת-חירום. הגענו במדינת ישראל לאבסורד, שתקנות הגנה לשעת-חירום חלות מ-1948 עד היום. אבל ניחא — — —

מיכאל איתן (הליכוד):

מותר לשאול אותך שאלה?

אלי דיין (המערך):

תן לי לכטא תחילה את הרעיון.

היו"ר ש' וייס:

אחר כך תשאל, אבל בקיצור נמרץ.

אלי דיין (המערך):

הרי אנשי הליכוד תקפו כוונתם את תקנות הגנה לשעת-חירום ואמרו שהן תקנות מפלות, תקנות לא-טובות, והיום — יוצאי חלציהם של ז'בוטינסקי ובגין ממשיכים לתמוך במצב המחייב תקנות הגנה לשעת-חירום.

שר המשפטים ר' מרידור:

אתה מדבר על תקנות הגנה לשעת-חירום משנת 1945, ואילו אלה תקנות משנת — — —

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת אלי דיין הוא משפטן, הוא כוודאי יודע.

אלי דיין (המערך):

אני מדבר על תקנות הגנה לשעת-חירום המופעלות עד היום.

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת אלי דיין, אתה יודע שיש סעיף 11 כפקודת סדרי השלטון והמשפט, שדרכו באו התקנות האנגליות בסעיף 9.

אלי דיין (המערך):

אני יודע.

מיכאל איתן (הליכוד):

כירדן התקנות האלה נהוגות, וביהודה ובשומרון — בתוקף המשפט הבינלאומי. זה מופעל שם כל השנים, אז מה קרה?

אלי דיין (המערך):

גם אם הנהגה שלך נכונה, אני לא רוצה שהמשפט שלנו יהיה זהה למשפט בירדן.

מיכאל איתן (הליכוד):

גם המשפט הבינלאומי.

— הצעת חוק לחיקון ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל עזה — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) —

אלי דיין (המערך):

אני מוכן אולי להקים אתו עוד מעט חזית פוליטית. הוא אמר: אנחנו צריכים להציע משהו כמו תוכנית-אלון, ואז לא נודקק לתקנות. למה? כי על כל השטחים שבתוכנית-אלון, שאפשר לספח אותם למדינת ישראל, נחיל את החוק הישראלי. זה ברור. מה אומרת תוכנית-אלון?

הי"ר ש' וייס:

אני לא יכול להשיב לך, כי אני יושב-ראש. באופן פרטי אשיב לך.

מיכאל איתן (הליכוד):

אני מכיר את תוכנית-אלון. היא קובעת, שחלקים שבהם האוכלוסייה הערבית היא מצומצמת מאוד — החלקים האלה יסופחו למדינת ישראל. חלקים אחרים יימסרו לירדן בסידורי ביטחון כאלה או אחרים. היום אין ירדן. צריך יהיה למצוא פתרון אחר.

הי"ר ש' וייס:

אחרי הסכם שלום, לא לפניו. זה כל העניין.

מיכאל איתן (הליכוד):

אחרי הסכם שלום.

הי"ר ש' וייס:

אחרי ובעקבות.

מיכאל איתן (הליכוד):

אחרי ובעקבות. חבר הכנסת שבח וייס אומר, שהוא מוכן לזה. עוד מעט אני אסכים אתו. אפשר להקים חזית אחידה. אבל מה הבעיה? בנתיים אין לנו שום פטרנר. השאלה היא ה"בינתיים", כי אף אחד לא שלם עם הדברים האלה.

יש כאן יפי נפש, ומותר לי לומר "יפי נפש", זה לא ביטוי לגנאי. גם אני יפה נפש, בכל הכבוד.

אלי דיין (המערך):

גם אתה?

מיכאל איתן (הליכוד):

כן, אני רוצה להיות יפה נפש, ואני יפה נפש, ויש כאלה שמכנים אותי יפה נפש; בנאוה רבה.

יש כאן יפי נפש, הטורחים כל הזמן לדאוג לצד המוסרי ולהסביר מדוע הדברים האלה לא שלמים, אבל הם שוכחים לבדוק את המציאות. גם אני יכול לעמוד כאן ולשאת נאום חוצב להבות ולהסביר מדוע הדברים האלה לא טובים. אבל בסוף אני דורש שיציעו אלטרנטיבה, מה אתם רוצים?

המשפט הבין-לאומי מחייב אותנו לקיים חוק וסדר ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה. זאת חובתנו המוסרית. אני זוכר אילו האשמות תלו בנו ביחס למה שקרה בסכרה ובשתילה. אני לא יודע מה היה מצבנו המשפטי המיוחד בסכרה ובשתילה כשנכנסו לשם כוחות לבנוניים.

לגבי יהודה, שומרון וחבל-עזה אומרים לנו: זה לא טוב, אבל לא מציעים שום דבר. אנחנו חייבים להשליט חוק וסדר.

אני רוצה להעיר כאן דווקא מהצד השני. יש כאן צורך מוסרי שלנו. יש לנו כאן בעיה קשה, אדוני שר המשפטים. יש לנו צורך מוסרי. אני מאוד חרד, בכל פעם שאני קורא שחיילי צה"ל פגעו בשוגג בילד בן שנתיים, בן שלוש או בן עשר או בן 14 — באותו רגע אני מרגיש לא טוב. אני מרגיש לא טוב לא רק מההיבט המוסרי, אלא גם מההיבט הפרקטי. כי אני מבין שאש"ף השיג את מטרתו. כי אילו היו אש"ף וגורמי הטרור

אני חושב שהמשפט שלנו נאור יותר, מתקדם יותר, טוב יותר ובעל ערכים אנושיים יותר. אבל כשאני קורא את הדוחות — ולשם כך קיבלתי את רשות הדיבור — של כל המערכת המשפטית בשטחים, אני אומר: יש לנו כמה להתבייש. אלה דוחות הבין-לאומיים, ואגב: איננו צריכים לומר בכל פעם כשיש דוח הבין-לאומי, אם הוא אובייקטיבי או לא. יש לנו כמה להתבייש באותה מערכת משפטית ובכל הנהלים ובעניין ההקפדה על זכויות האדם בשטחים. אנחנו לא רוצים להיות מוכים בפורומים בין-לאומיים על-ידי ידידים — לא על-ידי שונאים, על-ידי ידידים — שאומרים לנו: רבותי, אתם לא מקפידים על זכויות יסוד אלמנטריות גם במערכת המשפטית. לכן, כשאנחנו מאשרים היום את תקנות הגנה לשעת-חירום, אנחנו כבר יודעים מראש שזאת נורמה אחרת של מערכת המשפט, שקיימת בשטחים, והיא שונה במהותה — בהקפדה על זכויות נאשמים, בהליכים ונושאים רבים אחרים — מהנורמה המקובלת במדינת ישראל. לכן, אנחנו כאילו משלימים עם מצב שבו יש שתי נורמות. לזה, לא רק בישראל, אנחנו לא רוצים להסכים, בוודאי לא כאנשים, כיהודים, שלחמו תמיד נגד אפליה בנורמות משפטיות. תמיד התקוממנו, ואנחנו ממשיכים להתקומם גם היום, כנגד נורמות משפטיות הקיימות בארצות שאינן מקפידות על אותן נורמות הנהוגות כמשטרים דמוקרטיים.

לכן, כואו לא נתעלם מהבעיה. הבעיה פה היא אולי דבר טכני שאנחנו מאשרים אותו כדי לאפשר את תפקודה של מערכת המשפט, אלא יש בעיה מהותית, שצריכים להתמודד איתה באופן מוסרי ומצפוני, מעבר לחילוקי דעות פוליטיים על עתידם של השטחים או על הסדר זה או אחר. כשיבוא הדבר, בכתו, יכריע כל אחד לפי מצפונו ולפי השקפתו. אבל לדעתי, חובתנו כחברי הכנסת מכל הסיעות, כל עוד קיים בשטחים מצב זה, להנהיג שם נורמה משפטית שמקובלת במדינת ישראל. כתוב בתורה: דין אחד לגר, ליהודי, לנוכרי, לכל מי שהוא תחת חסותך. כל זה לא מתקיים היום. יש מעצרים, אין הקפדה על זכויות האדם, והמצב הזה יחזור אלינו ויכה אותנו. לא נוכל להתקומם אם בארץ כלשהי ייעשה איזה עוול ליהודי כהליכי משפט. לא נוכל, מבחינה מוסרית, לבוא ולומר: רבותי, הדבר הזה לא נכון, הוא לא מתאים לנו. אם פה, כפועל, אנחנו נוקטים נורמות אחרות, אנחנו שומטים מידינו גם את הטיעון הזה.

אני קורא לשר המשפטים קודם כול להשגיה, גם במסגרת התקנות האלה, שתתקיימה אותן נורמות אנושיות, בסיסיות, אוניברסליות, המקובלות בארצות הנאורות שאנחנו רוצים להידמות אליהן.

הי"ר ש' וייס:

זה משפט נהדר לסיום.

תודה רבה לחבר הכנסת אלי דיין. רשות הדיבור לאחרון המתדיינים היום, חבר הכנסת מיכאל איתן, במסגרת חמש דקות. הדין יימשך כאחת הישיבות הקרובות, ואז יהיה חבר הכנסת תופיק טובי ראשון המתדיינים.

מיכאל איתן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני שומע דברים של דוברי סיעת המערך, של חברת הכנסת אורה נמיר, שיצאה ברגע זה, של חבר הכנסת שבח וייס — ואני משתומם באים ותוקפים סתם לשם התקפה. יש להם תוכניות. הם שואלים: מה האלטרנטיבה? כמעט רצינית להצטרף לחבר הכנסת שבח וייס.

— הצעת חוק לתיקון ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל עזה — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) —

המצב הזה. כרגע זה הרע במיעוטו, וכך צריך להתייחס אל הדבר.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה. חברי הכנסת, אנחנו מפסיקים את הדיון בחוק הזה. תם ונשלם הדיון ליום זה. הישיבה הבאה תתקיים — —

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

יצוין אדוני את שמותייהם של החברים שנותרו כאן.

היו"ר ש' וייס:

את שמו של הדובר הראשון ציינתי. הדובר הראשון הוא חבר הכנסת תופיק טובי, ואחר כך לפי הרשימה. אנחנו נקפיד — —

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

למען הפרוטוקול, יש לציין מי חיכה עד שעה מאוחרת כל כך כדי לשמוע את תשובתו של השר.

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת יאיר לוי, בעיהונות החרדית מתפרסם רק מי שהשתתף, לא מי שנרשם. לפיכך לא תיפגע מכך שלא אעשה זאת.

חברי הכנסת, תמה הישיבה היום. מחר, יום רביעי, ח' בכסליו התש"ן, 6 בדצמבר 1989, תיפתח הישיבה בשעה 11:00. אני מודה לכולכם ולילה טוב. ישיבה זו נעולה.

כיהודה ובשומרון חרדים רגע אחד לגורל הילדים, הם לא היו שולחים אותם, הם היו מונעים מהם להשתתף בפעילויות האלה. הם היו דואגים שהילדים האלה לא ייקלעו למצבים האלה.

כאן באה חברת הכנסת אורה נמיר ואומרת: איך זה ייתכן ולאן אנחנו מגיעים? אנחנו משתדלים להקפיד. אנחנו חייבים לקיים את הסדר בשטחים, כיהודה ובשומרון. זו חובתנו המוסרית. במהלך השמירה על הסדר, כאשר יש גורמים ששמו לעצמם למטרה ראשונה להפר את החוק והסדר, לאלץ אותנו לפעול בניגוד לחובה המוטלת עלינו, קורות תקלות וקורות תאונות. אני לא מוכן לקבל בשום פנים ואופן, שהטחת האשמה תהיה חרד-צדית כלפינו.

בתקנות אין די, באות אין די, צריך לעשות את המעשה. אנחנו יודעים מה קורה היום כיהודה ובשומרון. צריך להקפיד ללא פשרות, להיאבק על עוד ככרת דרך ועוד ככרת דרך על-מנת שיושלטו שם החוק והסדר. כבר אינני מדבר על דברים כמו אכיפת פסקי-דין, משפטים אזרחיים, דיני מעמד אישי ומינהל — אבל הביטחון, מה קורה? אנשים נרצחים שם. כמופקדים על הסדר, אנחנו חייבים למנוע זאת. אנחנו שומעים על מעשי זוועה. נעשים שם מעשי רצח זוועתיים. אנחנו חייבים לדאוג לכך שזה לא יקרה.

אני אתמוך, כמובן, בהצעת החוק, כולנו חייבים לתמוך. כולנו מבינים שהפתרון המדיני יחייב בבוא הזמן גם שינוי

הישיבה ננעלה בשעה 21:26.